

Temperamentti käyttäytymisen takana

Vanhemman ja lapsen temperamenttien kohtaamisia pikkulapsiperheiden arjen
haasteissa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Varhaiskasvatuksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustiede
Helmikuu 2020
Tiia Hongisto

Ohjaaja: Nina Sajaniemi

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare - Author Tiia Hongisto		
Työn nimi - Arbetets titel Temperamentti käyttäytymisen takana – Vanhemman ja lapsen temperamenttien kohtaamisia pikkulapsiperheiden arjen haasteissa		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Nina Sajaniemi	Aika - Datum - Month and year 2/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 s.
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa vanhempien kokemia huolenaiheita omassa ja lastensa käyttäytymisessä. Tavoitteena oli myös arvioida, millä tavalla vanhempien ja lasten temperamentti on yhteydessä arjen haasteisiin. Selvitettiin myös sitä, millaisia kohtauspisteitä ja yhteyksiä vanhemman ja lapsen temperamentin välillä löytyi. Tavoitteena oli tuottaa tietoa temperamentin merkityksestä ja luoda ymmärrystä käyttäytymisen takana olevasta temperamentista. Tutkimuskysymyksiä oli neljä: (1) Mitkä ovat vanhempien kokemat huolenaiheet omassa ja lastensa käyttäytymisessä? (2) Millaisia ovat vanhempien ja lasten temperamentti-aiheet? (3) Mitkä ovat vanhempien ja lasten temperamenttien kohtauspisteet arjen haasteissa? (4) Mitkä temperamentti-aiheet korostuvat vanhempien kokemissa arjen haasteissa? Teoreettisessa viitekehityksessä käsiteltiin temperamenttia, vanhemmuuden tukemista ja näihin liittyviä aiempia tutkimuksia.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin Helsingin yliopiston omistamasta Silmu Parenting- alustasta valmiiksi kerättyä dataa. Aineisto sisältää Rothbartin temperamenttikyselyt ja lisäksi vanhemmilla oli mahdollisuus vastata avoimeen kysymykseen arjen haasteesta. Aineisto sisälsi vanhempia N=22, isovanhempia N=1, taaperoita N=20 ja vauvoja N=3. Aineistoa analysoitiin laadullisesti sisällönanalyysillä ja määrällisesti IBM SPSS Statistics 25-ohjelmalla tarkastelemalla keskiarvoja ja keskihajontoja. Tutkimus oli monitapaustutkimus.</p> <p>Vanhempien kokemat huolenaiheet lastensa käyttäytymisessä liittyivät rauhattomuuteen, pukeutumiseen, sosiaalisiin tilanteisiin, aggressiiviseen käytökseen, tottelemattomuuteen ja uhmaan, huolestuneisuuteen, huomiohakuisuuteen, ruokailutilanteisiin, nukkumaanmenoon, siirtymiin, impulsiivisuuteen ja kärsimättömyyteen sekä vanhempien kohdalla oman hillinnän hallintaan. Tutkimuksessa vanhemmilla oli enemmän kielteistä tunneilmaisua kuin lapsillaan. Kohtauspisteitä tarkasteltaessa saatiin tarkempaa tietoa vanhemman ja lapsen välisten temperamenttien kohtaamisesta. Tulosten mukaan vanhempien ja lasten samankaltaiset temperamentit saattavat aiheuttaa arjen haasteita yhtä lailla kuin erisuuntaiset temperamentit. Vanhemman kielteinen tunneilmaisuus lisäsi koettua negatiivisuutta useassa arjen haasteessa. Sekä vanhemmilla että lapsilla nousivat korkeiksi tekijöiksi arjen haasteissa epämuokavuuden tunne, turhautuminen ja surumieliys. Lapsilla nousivat erityisesti esiin temperamentti-aihteina korkea impulsiivisuus, aktiivisuus ja alhainen reaktioiden ehkäisy. Vanhemmilla oli paljon aistiherkkyyttä ja he kokivat näin ollen haasteet herkästi arjessaan. Kun vanhemmilla oli sekä korkea kielteinen tunneilmaisuus että aistiherkkyys näytti siltä, että resilienssi sietää lapsen impulsseja ja nopeaa reaktiivisuutta aiheutti vanhemmassa nopeasti ahdistusta, epämuokavuutta, surumieliysyttä ja turhautumista. Vanhemmuudella on merkittävä rooli lapsen temperamentin muovautumisessa. Lapsen temperamentin haavoittuvuuden takia on erityisen tärkeää huomioida vanhemmuuden tukemisessa temperamentin merkityksen ymmärtäminen.</p>		
Avainsanat - Nyckelord Temperamentti, vanhemmuus, vanhemmuuden tukeminen		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Tiia Hongisto		
Title Temperament behind the behavior – Encounters between the temperament of the parent and the child in the everyday challenges of families with young children.		
Oppiaine - Läroämne – Subject Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis /Nina Sajaniemi	Aika - Datum - Month and year 2/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 pp.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>The purpose of this study was to survey parents' concerns in their and their children's behavior. The aim was also to evaluate how the temperament of parents and children is related to the challenges of everyday life. This study also clarified the types of meeting points and connections between parent and child temperament. The aim is to provide information on the meaning of temperament and to develop an understanding of the temperament behind the behavior. There were four research questions: (1) What are the parents' concerns about their own and their children behavior? (2) What are the temperament characteristics of parents and children? (3) What are the intersections between the temperaments of parents and children in everyday challenges? (4) Which temperament features are highlighted in the everyday challenges? The theoretical framework contained temperament, parenting support, and previous research of these.</p> <p>The study used pre-collected data from the Silmu Parenting platform owned by the University of Helsinki. The data includes Rothbart's temperament surveys and parents also had the opportunity to answer an open question about the everyday challenge. The data included parents N=22, grandparents N=1, toddlers N=20 and infants N=3. The data was analyzed qualitatively by content analysis and quantitatively by IBM SPSS Statistics 25 by looking at means and standard deviations. The study was a multi-case study.</p> <p>Parental concerns about their children's behavior were related to restlessness, dressing, social situations, aggressive behavior, disobedience and defiance, anxiety, attention, eating, sleeping, transitions, impulsivity, and impatience. In the study, parents had more negative emotional expression than their children. Examining the intersections provided more detailed information on the encounter between parent and child. According to the results, similar temperaments of parents and children may present everyday challenges as well as different temperaments. The parent's negative affect in emotion added to the perceived negativity in many everyday challenges. For both parents and children, feelings of discomfort, frustration and sadness became high factors in everyday challenges. In children, high impulsivity, activity and low reaction prevention emerged in particular as temperament features. Parents possessed a great deal of sensitivity and were thus sensitive to challenges in their daily lives. When the parent had both high negative affect and orienting sensitivity, resilience tolerated the child's impulses and rapid reactivity, caused the parent to quickly develop anxiety, discomfort, sadness, and frustration. Parenting plays a significant role in shaping a child's temperament. Because of the vulnerability of child's temperament, it is especially important to consider understanding the importance of temperament in supporting parenting.</p>		
Keywords Temperament, parenthood, supporting parenting		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	TEMPERAMENTTI.....	3
2.1	Perimä ja ympäristö	5
2.2	Tunneilmaisu ja vanhemmuus	7
2.3	Vanhemmuuden tyyli.....	10
2.4	Odotusten yhteys temperamentin kehitykseen	11
2.5	Käyttäytymisen haasteet ja temperamentti	12
2.6	Vanhemmuuden kompetenssi	13
3	VANHEMMUUDEN TUKEMINEN.....	16
3.1	Vanhemmuus nykyajassa.....	18
3.2	Tuen kautta hyvinvointia	18
3.3	Yhteys lapseen	20
3.4	Tietoisuus itsestä.....	21
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	22
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
5.1	Tutkimusaineisto.....	23
5.2	Temperamentin arviointi	25
5.3	Aineiston analyysimenetelmät.....	27
6	TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1	Huolenaiheet vanhemmuudessa.....	34
6.2	Temperamentit lapsella ja vanhemmalla	35
6.3	Kohtauspisteet arjen haasteissa.....	36
6.4	Arjen haasteiden kategorioiden yhtäläisyyksiä	47
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	51
7.1	Arjen haasteet	51
7.2	Positiivinen vanhemmuus	53
7.3	Tunneilmaisun yhteys arjen haasteissa	54
7.4	Ymmärryksestä voimavaroja	56
7.5	Jatkotutkimusehdotukset.....	57
8	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	58
	LÄHTEET	60

TAULUKOT

Taulukko 1. Temperamenttipiirteet dimensioittain.....	26
Taulukko 2. Aineiston koko.....	28
Taulukko 3. Sisällönanalyysin kulkukaavio, osa 1.....	30
Taulukko 4. Kategoriat 1-13 ja niiden ilmentyminen case-tapauksissa 1-23.....	31
Taulukko 5. Analyysikaavio, analyysiosio 3. Tarkastelussa tunneilmaisuna kielteinen tunneilmaisu (Negative Affect).	33
Taulukko 6. Analyysikaavio 1, analyysin osa 4.....	35
Taulukko 7. Analyysikaavio 2, analyysin osa 4	36

KUVIOT

Kuvio 1. Arjen haasteet kategorioittain 1-13.....	37
Kuvio 2. Temperamenttien keskiarvot (<i>ka</i>) ja keskihajonnat (<i>kh</i>) koko aineistosta asteikolla 1-7. Vanhemmat, taaperot ja vauvat on eritelty erikseen.....	38
Kuvio 3. Temperamenttien keskiarvot (<i>ka</i>) ja keskihajonnat (<i>kh</i>) koko aineistossa asteikolla 1-7. Vanhemmat ja lapset on eritelty erikseen.....	39
Kuvio 4. Luokan 1. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on kielteinen tunneilmaisu, n=3.....	40
Kuvio 5. Luokan 1. temperamenttipiirteet vauvoilla, joilla on kielteinen tunneilmaisu, n=3.....	41
Kuvio 6. Luokan 2. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on kielteinen tunneilmaisu, n=6.....	43
Kuvio 7. Luokan 2. temperamenttipiirteet taaperoilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6.....	44
Kuvio 8. Luokan 3. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6.....	47
Kuvio 9. Luokan 3. temperamenttipiirteet taaperoilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6.....	47

1 Johdanto

Vanhemmuudesta on keskusteltu paljon sosiaalisessa mediassa ja uutisointi aiheesta on lisääntynyt viime vuosina. Runsain määrin on noussut esiin vanhemmuuden haasteet, väsyminen, tuen puute ja uupuminen. Lohduttavaa kuitenkin on, että positiivisetkin uutisoinnit ovat lisääntyneet. Muun muassa lastenpsykiatri Jukka Mäkelä (2019) Ylen uutisessa korostaa sitä, kuinka vanhemmuudessa voi tietää onnistuneensa yhden asian perusteella. Tämä on yksinkertaisuudessaan vanhemman ja lapsen välinen yhteys. On ensiarvoisen tärkeää, että lapsi luottaa ja jakaa koettua maailmaansa vanhemmilleen.

Lasten hankkiminen ja maisema vanhemmuudelle on muutoksen alla. Syntyvyys on laskenut Suomessa. Esimerkiksi Väestöliitto pyrkii edistämään ja tukemaan perhe-elämää, jotta vanhemmat voisivat saavuttaa toivomiaan unelmia omasta perheestä. (Miettinen, 2015, 3.) Yhteiskunnassa mietitään ratkaisuja vanhemmuuteen ja sen tukemiseen. Yhteyden voi luoda, kun löydetään yhteinen väylä. Vanhempien ymmärrys siitä, millainen oma lapsi on, lisää kyvykkyyttä ja varmuutta toimia kasvatustilanteissa. Kun vanhemmat ymmärtävät lapsen käyttäytymiseen vaikuttavia temperamenttipiirteitä, antaa se myös tukea heille vanhemmuuteen kasvamisessa sekä arjessa jaksamisessa. Myös SOS-lapsikylässä on todettu, että vanhemmuuden tukemiseksi tarvitaan näkemys perheiden arjesta ja tärkeää on tunnistaa vanhempien tarpeet varhain (SOS-Lapsikylä). Temperamentin ymmärtäminen on tärkeää ymmärtääksemme lapsen kehitystä. Yksilölliset erot ja persoonallisuus linkittyy temperamenttirakenteisiin, joiden taustalla on hermoston toiminta. (Rothbart, 2007, 207.) Tämän tutkimuksen kohteena ovatkin vanhempien arjen haasteet ja temperamentin yhteys näihin haasteisiin.

On erityisen tärkeää vahvistaa vanhemmuutta, sillä sen on todettu vaikuttavan lapsien mielenterveyteen, kehitykseen ja hyvinvointiin. Vanhemmuuden tukeminen vähentää riskitekijöitä niin syrjäytymiseen kuin ei toivottuun käyttäytymiseen. Vanhempien lieviinkin huolenaiheisiin on tärkeää reagoida nopeasti, sillä varhaisessa vaiheessa haasteisiin puuttuminen edistää hyvinvointia ja ehkäisee suurempien haasteiden rakentumista. (Lammi-Taskula & Karvonen, 2014, 216–218.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa vanhempien kokemia huolenaiheita omassa ja lastensa käyttäytymisessä. Tavoitteena on myös arvioida, millä tavalla vanhempien ja lasten temperamentti on yhteydessä arjen haasteisiin. Tässä tutkimuksessa selvitetään myös, millaisia kohtauspisteitä ja yhteyksiä vanhemman ja lapsen temperamentin välillä löytyy. Tavoitteena on tuottaa tietoa temperamentin merkityksestä ja luoda ymmärrystä käyttäytymisen takana olevasta temperamentista. Tässä tutkimuksessa oletuksena on, että lapsen ja vanhemman temperamentilla on yhteys arjessa koettuihin haasteisiin.

Tutkimus on monitapaustutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä määrällistä että laadullista menetelmää. Tutkimuksen aineistona on Helsingin yliopiston omistamasta Silmu Parenting -alustasta tutkimuskäyttöön saatu data. Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien itsestään ja lapsistaan täyttämiä temperamenttikyselyjä ja avoimia vastauksia. Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään temperamenttia, vanhemmuuden tukemista sekä näihin liittyviä aiempia tutkimuksia.

Keskeisiä käsitteitä: temperamentti, vanhemmuus, vanhemmuuden tukeminen

2 Temperamentti

Temperamentti on tyyli reagoida. Se erottaa yksilöt toisistaan. Vaikka ihminen ohjaa omaa käyttäytymistään tietoisella tasolla, kuitenkin ratkaisujen taustalla ovat synnynnäiset toimintavalmiudet. Ihmisen sisäiset tunteet ovat yhtä lailla yhteydessä temperamenttiin. Temperamentti on sitä, miten ihminen tekee ja millä intensiteetillä hän toimii. Temperamentti ei selitä valintoja ja päätöksiä, vaan yksinkertaisuudessaan se toimii yksilöllisenä tapana vastata reaktioihin. Ihmisen temperamentista ei kerro niinkään se, millaisin syyseuraussuhtein tai minkälaisia päätöksiä ihminen tekee, vaan se millä tavalla ja nopeudella hän reagoi, tarttuu toimeen ja tekee asioita. Temperamentti ei kuvaa toiminnan sisältöä eikä päämäärää toiminnalle. Tärkeintä on osata ymmärtää omaa itseään ja tehdä tietoisia päätöksiä päästäkseen tilanteissa potentiaaliinsa. Temperamentti ei määritä käyttäytymistä ja aikuisena ihminen pystyykin vaikuttamaan ja tekemään täysin vastakkaisia päätöksiä, oli temperamentti sitten millainen tahansa. Esimerkiksi impulsiivisuus, sensitiivisyys ja äkkipikaisuus ovat temperamenttipiirteitä, joiden kautta ihminen reagoi tilanteeseen omalla tyyllillensä. (Keltikangas-Järvinen, 2008, 11–26.)

Rothbart (1989) kuvaa mallissaan (Rothbart & Derryberry, 1981) lapsuuden temperamenttia yksilön eroavaisuuksilla niin reaktiivisuudessa kuin itsesäätelystä. Näihin edellä mainittuihin vaikuttavat yksilön biologia, perimä ja kokemukset sekä kasvu elämän aikana. Reaktiivisuus määritetään motorisena valmiutena toimia automaattisesti tilanteessa tai ärsykkeen tullessa. Sitä voidaan arvioida reaktiokynnyksen, intensiteetin ja voimakkuuden heräämisen sekä reaktion laantumisen avulla. Itsesäätelystä taas kuvataan prosessina, jonka avulla yksilö voi muuntaa ja säädellä tilanteessa sisällään heräävää reaktiota. Itsesäätely sisältää huomion heräämisen, vetäytymisen, lähestymisen, hyökkäyksen, käyttäytymisen säätelyn sekä itsensä rauhoittamisen. Itsesäätely sisältää myös reaktiivisen aspektin käyttäytymisessä. Myös emootiot sisältävät reaktiivisen ja itsesäätelyn aspektin, joka mahdollistaa temperamentin tarkastelun monelta tasolta. (Rothbart, 1989a, 59–60.)

Taaperon (1,5-3-vuotias) temperamentit jakautuvat Putnamin, Gartsteinin ja Rothbartin (2006, 386–401) mukaan kolmeen ylädimensioon ECBQ-kyselyssä (The Early Childhood Behavior Questionnaire): ulospäinsuuntautuneisuus /elämyshakaisuus (extraversion/surgency), kielteinen tunneilmaisuus (negative affectivity) ja itsesäätely

(effortful control). Vanhemman temperamenttikyselyn tulokset jakautuvat neljään ylädimensioon: elämyshakuisuus/ulospäinsuuntautuneisuus (extraversion/surgency), kielteinen tunneilmaisu (negative affectivity), itsesääätely (effortful control) ja aistiherkkyys (orienting sensitivity) (Evans & Rothbart, 2007, 868–888). Vauvan temperamentit jakautuvat (IBQ; Rothbart, 1981) kolmeen ylädimensioon: ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus (Surgency/Extraversion), kielteinen tunneilmaisu (Negative Affectivity) ja itsesääätely (Orienting/Regulation) (Gartstein & Rothbart, 2003, 64–86). CBQ-kyselyn tarkoituksena on etsiä vastauksia lasten (yli 3-vuotiaat) temperamentin arvioinnista, ja rakentaa ymmärrystä temperamentista varhaislapsuudessa. Lähestymistavassa tunnistetaan lapsen reaktiivisuutta ja itsesääätelyä ja sen tarkoituksena on tuottaa täsmällinen määritelmä temperamentin rakenteista. (Rothbart, Ahadi, Hershey & Fisher, 2001, 1394–1408.)

Aikuisella kielteinen tunneilmaisu (Negative Affect) liittyy taipuvuuteen varautuneeseen ja kielteisempään suhtautumistapaan kohdatessaan asioita. Tällöin aikuinen myös huolestuu, murehtii herkemmin ja hänen mielialansa on virittynyt negatiivisemmin. Mitä vähemmän kielteistä tunneilmaisua aikuisella on, sitä hyväntuulisempi ja myönteisempi hän on. Mitä korkeampi elämyshakuisuus/ulospäinsuuntautuneisuus aikuisella on, sitä enemmän se näyttäytyy uteliaisuutena, elämyshakuisuutena ja ulospäinsuuntautuneisuutena. Mitä vähemmän tätä piirrettä on, sitä herkemmin aikuinen vetäytyy sosiaalisista tilanteista ja hän on enemmän sisäänpäinsuuntautunut ja turvallisuushakuisempi. Temperamenttiylädimension, aistiherkkyden (Orienting Sensitivity), ollessa korkeaa aikuinen kiinnittää herkemmin huomiota ulkoisten ja sisäisten aistiärsykkeiden muutoksiin. Esimerkiksi intuitiivisuus, vilkas miellelyhtymien tekeminen ja luovuus kuvaavat aistiherkkää aikuista. Temperamenttipiirteen ollessa alhaista aikuinen ei herkästi huomaa aistikokemuksia, jotka tulevat kehon sisältä tai ulkoa. Aistivirikkeet eivät myöskään tällöin häiritse toimintaa erilaisissa keskittymistä vaativissa tilanteissa. (Rothbart, 2007.)

Mitä enemmän lapsella on kielteistä tunneilmaisua (Negative Affect), sitä herkemmin hän pahoittaa mielensä ja ahdistuu. Se ei ole vaarallista, mutta on tärkeää, että aikuinen tunnistaa ja auttaa vahvistamaan myönteistä otetta. Mitä vähemmän lapsella on kielteistä tunneilmaisua, sitä hyväntuulisempi ja avoimempi reagoinniltaan hän on. Elämyshakuisuus /ulospäinsuuntautuneisuus (Extraversion/Surgency) kertoo lapsen

suhtautumisesta ympärillä tapahtuviin asioihin. Mitä korkeampi elämyshakuisuus ja ulospäinsuuntautuneisuus, sitä nopeammin lapsi innostuu. Lapsen itsesäätely (Effortful control) kuvaa lapsen kykyä maltaa mieltään, tunnetilojen säätelyä ja pysyvyyttä asioissa sekä sinnikkyyttä toimia erilaisissa tilanteissa huolimatta häiriötekijöistä. Mitä korkeampaa itsesäätely on, sitä nopeammin lapsi voi oppia säätelemään omia reaktioitaan. (Rothbart, 2007.)

Lisääntyvät itsesäätelyn taidot auttavat lasta kontrolloimaan käyttäytymistään ja tätä kautta suojaavat haasteiden synnyltä käyttäytymisessä. Hyvä itsesäätelykyky ennustaa yleisesti alhaista kielteistä tunneilmaisua, korkeaa sosiaalista kompetenssia, korkeaa omaatuntoa ja prososiaalisuutta. Lasten taidot toimia haastavissa tilanteissa lisääntyvät, kun itsesäätelyn taidot lisääntyvät. Itsesäätely auttaa lasta rakentamaan toivottuja käyttäytymismalleja, ylläpitää ja kehittää positiivista tunneilmaisua sekä sosiaalisia ja kognitiivisia kykyjä. Itsesäätelyn ollessa alhainen riskit sosiaalisten, emotionaalisten, moraalisten ja psykologisten haasteiden lisääntymiseen kasvaa. (Eisenberg, Smith & Spinrad, 2010, 273.) Calkinsin (1994) mukaan itsesäätelyn kehitys on riippuvaista vauvan omasta kyvystä käyttää säätelyä vaativia strategioita ja myös vanhemman sensitiivisestä otteesta kohdistuen säätelykykyyn. Varhainen reaktiivisuus voi rajoittaa säätelykyvyn kehittymistä rajoittaen näin tietyllä mittakaavalla vanhemman tyyliä hoitaa lasta. Tällä on myös yhteys temperamentin vakauteen tietyn tyyllisillä lapsilla. (Calkins, 1994, 58–68.)

2.1 Perimä ja ympäristö

Temperamentti nähdään suhteellisen pysyvänä, biologisena rakenteena, johon vaikuttaa niin yksilön perimä, kokemukset kuin kasvun saatossa tuoma kypsyminen. (Rothbart & Derryberry, 1981, 37.) Käyttäytyminen ja persoonallisuus muovautuvat kehityksen kuluessa temperamentin pohjalta suhteessa ympäristöönsä. Yksilölliset erot näkyvät esimerkiksi emotionaalisuudessa ja itsesäätelystä. (Rothbart, 1989b, 187–188.) Erot temperamenteissa johtuvat aivojen hermostojen, neurokemian ja fysiologian erilaisuudesta. Synnynnäiset erot välittäjäaineiden dopamiini- ja serotoniinitasoissa heijastuvat temperamenttiin luoden jokaiselle yksilöllisen tavan reagoida. (Keltikangas-Järvinen, 2008, 21–22.) Thomas ja Chess (1986, 42) puoltavat ajatusta sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta temperamentin syntyyn, kun taas Buss ja Plomin (1986, 76) korostavat temperamentissa geneettistä alkuperää. He ovat tutkimuksissaan osoittaneet,

kuinka emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus ovat periytyviä. Temperamentti nähdään suhteellisen vakaana koko elämän ajan. Rothbart ja Rueda (2005, 2) toteavat geneettisten juurien lisäksi temperamenttiin vaikuttavan myös yksilön kokemukset. Komsu ym. (2006, 494–508) näkevät vauva-ajan temperamentilla olevan selkeän yhteyden ja jatkuvuuden keskilapsuuden temperamenttiin. Bates (1986, 4–6) taas määrittää temperamentin niin, että sen juuret ovat biologiassa. Biologisten juurien takia tapahtuu yksilöllisiä vaihteluita temperamenttipiirteissä. Nämä temperamentin prosessit näyttäytyvät käytännössä esimerkiksi emotionaalisuuden ja tarkkaavaisuuden ilmaantumisella.

On havaittu, että erilaiset ympäristöt herättävät vastasyntyneissä erilaista käyttäytymistä. Vauvat olivat laboratoriossa paljon stressaantuneempia (korkea reaktiivisuus) ja itsesäätely oli alhaisempaa (alhainen rauhoittuvuus) kuin kotiooloissa, joissa he vastaavasti olivat valppaampia. (Wachs, Pollit, Cueto & Jacoby, 2004, 382–396.) Myös Buss ja Plomin (1984, 15, 183) puoltavat temperamentin kontekstuaalista muutosta. Temperamentti voidaan nähdä jatkuvana ja muuttuvana kehityksenä. Kuitenkin vahvat ääritemperamenttipiirteet vastustavat muutosta, ja sen takia temperamentit näyttäytyvät jossain määrin vakaana reagoititapana. Yksilölliset erot temperamentissa tapahtuvat monella eri tasolla (Rothbart, 1989a, 60). Jokaisella on oma tyyli, intensiteetti ja tapa mukautua sekä reagoida ympäristössään. Reaktiot ja niiden säätely ympäristössään kuvautuvat temperamenttina. (Rothbart & Rueda, 2005, 1.) Myös Wachs ja Kohnstamm (2001, 183) näkevät temperamentin olevan kontekstuaalisesti herkkä eri ominaisuuksille ympäristössä. Samoin Goldsmith (1989, 114) näkee temperamentin olevan hyvinkin periytyvää, mutta siitä huolimatta ympäristön muokkauksen alainen.

Tutkimustulokset ovat enenevässä määrin osoittaneet ympäristön merkityksen olevan suurta temperamentin kehityksessä. Belsky & Pluess (2009, 885–908) ovat tutkimuksessaan saaneet tuloksia siitä, kuinka lastenhoidon laatu on yhteydessä lapsen negatiivisen temperamentin kehittymiseen, sosiaaliseen kompetenssiin ja käyttäytymisongelmiin. Sensitiivinen, kannustava ympäristö toimii suojausmekanismina kielteiselle tunneilmaisulle suojaten mahdollisilta negatiivisilta haasteilta. Tutkimus perustuu Belskyn (1997) tutkimukseen (differential susceptibility hypothesis), jossa lapset, joilla on arvoiltaan korkea kielteinen temperamentti ja he kokevat alhaista hoivaa ympäristössään, kohtaavat enemmän käyttäytymishaasteita elämässään kuin lapset, joilla

on helppo temperamentti (enemmän positiivista tunneilmaisua). Kun lapsella on korkea reaktiivisuus, on hän alttiimpi alhaiselle hoidon laadulle, mikä vähentää lapsen vuorovaikutusta verrattuna lapseen, jolla on kohtuullinen reaktiivisuus (Phillips, Crowell, Sussman, Gunnar, Fox, Hane, Bisgaier, 2012, 628).

Kasvatuksen avulla lapsi voi oppia hallitsemaan piirteitään ja reaktiotaan synnynnäisestä taipumuksesta huolimatta. Lapsi voi oppia ottamaan toiset huomioon ja toimimaan sosiaalisissa tilanteissa sekä oppia empatiataitoja. (Keltikangas-Järvinen, 2008, 27–29.) Ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus, kielteinen tunneilmaisuus ja itsesäätely näyttäytyvät kaikkialla kulttuureissa kaiken ikäisillä, mutta itsesäätely puolestaan kehittyy vasta myöhemmässä elämänvaiheessa. (Rothbart & Rueda, 2005, 2.) Itsesäätelytaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa, mutta koska lasten aivojen stressinsäätelykyky kypsyy kuitenkin hitaasti, tarvitsevat he säätelyyn myös aikuisen tukea ja ohjausta (Sajaniemi, Suhonen, Nisli & Mäkelä, 2015, 15).

2.2 Tunneilmaisuus ja vanhemmuus

Lapsen alhaisella myönteisellä tunneilmaisulla on tutkitusti yhteyttä negatiivisesti äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen syntymiseen. Kielteinen tunneilmaisuus on myös yhteydessä äidin korkeaan kontrollin lisääntymiseen. Mitä korkeampaa lapsen kielteinen tunneilmaisuus on ja mitä korkeampaa äidin kontrollin tasot ovat, ennustavat nämä äidin alhaista hyvinvointia. (Laukkanen, Ojansuu, Tolvanen, Alatupa & Aunola, 2014, 312.) Äidin asenteella kasvatukseen on havaittu olevan yhteyttä lapsen temperamenttiin. Kielteinen tunneilmaisuus ja alhainen sosiaalisuus pojilla on todettu vaikuttavan äidin tapaan kasvattaa tiukalla kurilla. Pojilla havaittu korkea aktiivisuus on havaittu olevan yhteydessä äidin alhaiseen sietokykyyn. Äidin kasvatustyylinä tiukka kuri ennustaa tyttöillä alhaista sosiaalisuutta ja korkeaa kielteistä tunneilmaisua. Toisin kuin pojilla, tyttöjen aktiivisuus lisää äidin tiukkaa kasvatustyyliä. Pojilla kurinpitoon ja rangaistuksiin liittyvällä kasvatuksella on yhteys kielteiseen tunneilmaisuuksiin, matalaan sosiaalisuuteen ja korkeaan aktiivisuuteen. (Katainen, Räikkönen & Keltikangas-Järvinen, 1997, 249–260.)

Tunneilmaisun yhteys vanhemmuuteen on merkittävää ja onkin mielenkiintoista, että on saatu tuloksia negatiivisen vanhemmuuden ja lapsen kielteisen tunneilmaisun yhteydestä.

Vauvan kielteinen tunneilmaisu on yhteydessä äidin masentuneisuuteen ja ahdistuneisuuteen. Äideillä, jotka kokevat lapsen tunneilmaisun kielteisenä sekä kokevat masennusta ja ahdistuneisuutta vanhempana, on myös heikompaa reaktiivisuutta/sensitiivisyyttä lasta kohtaan. Tämä taas heikentää lapsen vuorovaikutuksen tasoa. (Mertesacker, Bade, Haverkock, Pauli-Pott, 2004, 47–55.) Myös Teste-Jones, O'Mahen, Watkins ja Karl (2015, 1–11) ovat tutkimuksessaan löytäneet suoran yhteyden lapsen korkean kielteisen tunneilmaisun vaikutuksesta äidin masennuksen oireisiin ja sosiaalisen tuen sekä reagointikyvyn alhaisuuteen. Samansuuntaista tulosta ovat saaneet Pesonen, Räikkönen, Keltikangas-Järvinen, Stranberg ja Järvenpää (2003, 167, 182) vanhempien ahdistuneisuuden ja välttävän kiintymystyylin negatiivisesta vaikutuksesta lapsen temperamenttiin. Hanington, Ramchandani ja Stein (2010, 88–95) taas ovat sitä mieltä, että vanhempien kokemalla masennuksella on yhteys lapsen myöhempään temperamentin kehitykseen, kuten vaikeampaan tunneilmaisuun ja intensiteetin tasoon.

Lengua (2006, 819–832) puoltaa ajatusta, jossa lapsen kielteinen tunneilmaisu on yhteydessä vanhemman kokemaan negatiivisuuteen. Kun lapsella on korkeaa pelkoa ja ärtyneisyyttä ja samalla alhaista itsesäätelystä, on tämä yhteydessä korkeaan hylkäämiseen vanhemmalla ja epäjohdonmukaiseen kuriin. Lapsen negatiivisuus saattaa lisätä vanhemman turhautuneisuutta, mikä johtaa tietynlaiseen kuriin. Lapsen korkea itsesääteläkyky voi toimia helpottavana säätelijänä erilaisissa negatiivisissa vanhemmuuden tilanteissa ja konflikteissa, mikä taas vähentää vanhemman negatiivista tunnetta lasta kohtaan. Temperamentti ja vanhemmuus ennustavat muutoksia toisissaan ajan saatossa, mutta vaikutukset ovat erilaisia eri temperamenteilla.

Pienen lapsen temperamentilla on merkitystä siihen, miten vanhemmat kokevat itsensä vanhempana. (Solmeyer & Feinberg, 2011, 504–514; Bornstein, 2002, 11.) Kun lapsella on kielteistä tunneilmaisua suhteessa enemmän, kuten taipumusta helpommin surullisuuteen, pelokkuuteen ja ahdistukseen, saattaa tämä johtaa enenevässä määrin vanhemman kokemukseen stressistä ja masennuksesta. Jos vanhemmat kokevat yhteisen vanhemmuuden laadun hyväksi, tällöin ei ole löydetty yhteyttä vauvaikäisen lapsen kielteisen tunneilmaisun ja vanhemman masennuksen välillä. Lapsen myönteisen tunneilmaisun piirteet vaikuttavat positiivisesti vanhempien kokemukseen tehokkaana vanhempana. Vanhempien kokiessa yhteisvanhemmuuden (coparenting) heikoksi,

kokevat vanhemmat helpommin stressiä ja masennukseen liittyviä oireita. Kokemus vanhemmuuden tehokkuudesta on tällöin alhaista. Vanhempien yhteistyö toimii suojaavana tekijänä riskitekijöiltä, jotka ovat merkittäviä vanhemman hyvinvoinnin kannalta silloin, kun lapsen omaa kielteistä tunneilmaisua on suhteessa enemmän verrattuna myönteiseen tunneilmaisuun. (Solmeyer & Feinberg, 2011, 504–514.) Gartstein ja Marmion (2008, 227–238) ovat muun muassa saaneet tuloksia siitä, että vanhempien korkea kielteisyyys lisää vauvan korkeaa pelokkuutta.

Vanhemmuuteen sitoutuminen ja lapsen temperamentti saattavat liittyä yhteen. Äidin sitoutuminen vanhempana on positiivisesti yhteydessä lapsen temperamentin kehittymiseen ja on marginaalisesti yhteydessä lapsen itsesäätelyn saavuttamisessa 3-6kk ikäisenä. Äidin sitoutuminen vanhemmuuteen tutkitusti alentaa 6-9kk ikäisen vauvan kielteistä tunneilmaisua. Äidin merkitys lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukijana nähdään hyvin merkittävänä, varsinkin lapsen varhaisessa elämässä, minkä vuoksi olisikin tärkeää, että äiti pystyisi olemaan lapsensa kanssa ja rakentamaan tätä yhteyttä. Tutkimuksissa on myös isän osuudesta todettu mielenkiintoisia tuloksia. Isän sitoutuneisuus vanhempana on yhteydessä poikien kielteiseen tunneilmaisuun, sillä mitä enemmän pojalla on kielteistä tunneilmaisua, sitä sitoutuneempi isä on. Vastaavaa tulosta tutkijat eivät ole todenneet tyttöjen kohdalla. Tulos viittaa ajatukseen sukupuolittuneista rooleista; miehen tulee olla emotionaalisesti hillitympi. Isillä saattaa myöhemmin helpommin olla alhaisempaa sitoutumista vanhemmuuteen, jos he eivät löydä keinoja auttaa lasta tunnekuohuissa. (Kotila, Schoppe-Sullivan & Kamp Dush, 2014, 787–797.) Lapsen korkean kielteisen tunneilmaisun nähdään olevan yhteydessä alhaiseen sosiaaliseen kompetenssiin silloin, kun lapsi kokee vähäistä tarkkaavaisuuden kestoa. Mitä enemmän lapsella on säätelykykyä tarkkaavaisuutensa kestossa, sitä paremmin se toimii puskurina kielteisen tunneilmaisun vaikutuksiin, mikä taas parantaa myöhempää sosiaalista kanssakäymistä ja sosiaalisia taitoja. (Belsky, Friedman, Hsieh, 2001, 123–133.)

Vanhempien ja lasten väliset kiintymyssuhteet vaikuttavat vanhemman arviointiin lapsen temperamentista ja tätä kautta myös lapsen temperamentin kehittymiseen. Masentuneilla äideillä on masentumattomia äitejä suurempi todennäköisyys arvioida lapsen temperamenttia haastavammaksi kuin mitä se on. Tämän vuoksi synnytyksen jälkeisen masennuksen hoitamiseen tarvitaan innovatiivisia ideoita, jotta saadaan kehitettyä

tukikeinoja äidin hyvinvoinnin edistämiseksi. (McGrath, Records & Rice, 2008, 71–80.) Äidin reaktiivisuuden ja sensitiivisyyden on havaittu olevan yhteydessä vastasyntyneen vauvan tunneilmaisuuun. Kielteisellä tunneilmaisulla ja vuorovaikutuksen riskitekijöillä on yhteys äidin/hoitajan reaktiivisuuteen/sensitiivisyyteen. Kun lapsella on alhainen kielteinen tunneilmaisu ja äiti on tyytyväinen avioliittoon ja parisuhteen laatuun, lisää tämä todennäköisyyttä äidin herkkyyden/reaktiivisuuden korkeaan tasoon. (Pauli-Pott, Mertesacker, Bade, Bauer, Beckmann, 2000, 23–39.)

2.3 Vanhemmuuden tyyli

Vanhemmat kokevat lapsen temperamentin vaikuttavan eri tavoin omaan hyvinvointiinsa tai parisuhteeseensa. Vanhemmuudessa vallitsee Belskyn (1984, 83–84) mukaan kolme ratkaisevaa tekijää, jotka ovat psykologiset voimavarat, lapsen ominaisuudet/piirteet ja kontekstuaaliset voimavarat stressiin ja tuen saamiseen. Lapsen piirteiden merkityksen todetaan kuitenkin olevan pienemmässä osassa verrattuna vanhemmuuteen vaikuttaviin muihin tekijöihin. Vanhemman käyttäytyminen vanhempana on hyvin merkittävässä asemassa puhuttaessa lapsen temperamentista ja kehityksestä varsinkin tehokkaasta emotionaalisesta itsesäätelystä (Cole, 2003, 110).

Lapsen temperamenttipiirteet näyttävät olevan yhteydessä äidin kasvatustyyliin ja tätä kautta myös yhteydessä hyvinvoinnin kokemiseen. Äidin kasvatustyylin ollessa etäinen ja kiintymyksen ollessa alhainen lapsen tunneilmaisun on todettu olevan myönteiseltä tunneilmaisultaan alhainen. Lapsen kielteinen tunneilmaisu on yhteydessä äidin korkeaan haluun kontrolloida lasta. Lapsen korkea aktiivisuus ja alhainen myönteisyys alentavat äidin hyvinvointia. Mitä vähemmän lapsella on myönteistä tunneilmaisua, sitä vähemmän äidit kokevat kiintymystä lapseensa. (Laukkanen, ym. 2014, 312–323.)

On todettu, että vastasyntyneiden lasten isät kokevat herkemmin negatiivisia tunteita parisuhteensa laatua kohtaan, jos lapsen temperamentti on korkeasti reaktiivinen. Tällöin myös vanhemmat kokevat enemmän negatiivista kokemusta avioliitostaan. Vastasyntyneen reaktiivisuus on yhteydessä äidin negatiiviseen kokemukseen yhteisvanhemmuudesta, jos vastasyntyneen on vaikea rauhoittua, tai jos äidin mielestä vanhemmuuden tehtävät ovat jaettuna eri tavoin, mitä heidän odotuksensa niistä olivat

aikaisemmin olleet. Yhteisvanhemmuuden toimivuus näyttää vaikuttavan positiivisesti äidin kokemukseen lapsen rauhoittuvuudesta. (Burney & Leerkes, 2010, 125–135.) Gartstein ja Rothbart (2003) eivät ole varmoja, liittyykö lapsen temperamentti ja yhteisvanhemmuus vanhempien käyttäytymiseen. Kuitenkin on näyttöä siitä, että syntymää edeltävä selkeys vanhemmuuden jaosta ja parisuhteen laadusta lisää positiivista kokemusta vanhemmuudesta myös lapsen syntymän jälkeen. (IBQ- Gartstein & Rothbart, 2003.) On siis todennettu, että rauhoittuvuuden ja yhteisvanhemmuuden välillä on positiivinen yhteys. Äidit kokevat, että yhteisvanhemmuuden laatu on hyvää silloin, kun lapsi rauhoittuu helposti tilanteissa. Tästä ei ole näyttöä isiltä. (Burney & Leerkes, 2010, 125–135.)

Vanhemmat ovat erittäin merkittävässä roolissa lapsen säätelyn heräämisessä, kun lapsi kokee ahdistusta ja kielteistä tunneilmaisua, kuten surullisuutta. Äidin rauhoittuvuuden, niin kosketuksen kuin rauhoittavien sanojen, on jossain määrin todettu herättävän lapsen oman rauhoittuvuuskyvyn hänen ahdistuessaan. (McKay, Rosinski, Mayes, Rutherford, Bridgett, 2019, 1–14.)

2.4 Odotusten yhteys temperamentin kehitykseen

Mielenkiintoista on, miten vanhempien odotukset lapsen temperamentista ovat yhteydessä temperamentin kehitykseen. Vanhempien positiiviset odotukset lapsesta vaikuttavat vauvan positiiviseen tunnekkäyttäytymiseen varsinkin vauvan ollessa 4kk iässä. Äidin positiiviset kokemukset vauvastaan alle vuoden ikäisenä (8kk), vaikuttavat lapsen myöhempään myönteisyyteen (12kk iässä). Samassa suhteessa vanhempien negatiiviset odotukset lapsen temperamentista ja ajatukset vauvastaan vaikuttavat lapseen kielteisesti. Negatiivinen yhteys on marginaalituloks, eikä sillä ole yhtä merkittävää yhteyttä kuin positiivisilla odotuksilla. Vanhempien ja hoitajien odotukset lapsen temperamentista vaikuttavat vauvan tunneilmaisuuksiin ja temperamentin kehitykseen tietyssä määrin. Vauvat reagoivat ja mukautuvat tilanteisiin yhdessä vuorovaikutuksessa hoitajansa kanssa. (Pauli-Pott, Mertesacker, Bade, Haverkock, Beckmann, 2003, 27–48.) Vanhempien odotukset lapsen/taaperon ujoudesta ennustavat myöhemmällä iällä (4-vuotias) lapsen vajavaista sosiaalista konstruointia. Vanhempien odotukset saattavat rajoittaa lapsen mahdollisuuksia muodostaa itsestään itsenäinen toimija erilaisissa

sosiaalisissa tilanteissa. Kuitenkin on osoitettu olevan yleisempää, että vanhempi luottaa lapsen päätöksentekoon ja siihen, että lapsi selviää pääasiassa yksin tilanteista, joihin hän osallistuu. Vanhempien oletukset lapsesta voivat siis joko auttaa tai estää lapsen itsesäätelykyvyn kehittymistä. (Rubin, Nelson, Hastings & Asendorpf, 1999, 937–957.) Äidin ahdistuneisuus on yhteydessä hänen käsitykseensä vauvan vaikeasta temperamentista. Jos äidit kokevat lapsellansa olevan vaikean temperamentin, osoittavat he vähemmän kiinnostusta äitiyteen ja ovat epäilevämpiä. (Vaughn, Taraldson, Cuchton & Egeland, 2002, 98–112.) Tutkimusten mukaan lapsen temperamentti muuttuu ajan saatossa ja on yhteydessä vanhemmuuteen. Esimerkiksi Bridgett ym. (2009, 103–116) tutkimuksessa ilmenee, kuinka vauvan alhainen säätelykyky aiheuttaa vanhemmassa negatiivista otetta, johtaen negatiivisuuden lisääntymiseen vauvan reaktioissa. Vauvat, jotka kokevat vaikeuksia säätelyssään ovat alttiimpia kokemaan äidin kielteistä vanhemmuutta myöhemmässä vaiheessa lapsuuttaan (18kk).

Käsitykset vanhemmuudesta vaikuttavat vanhempien keskinäiseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen. Lapsen temperamentilla on merkitystä myös heidän kokemukseensa vanhemmuudesta ja siihen, miten he kokevat yhteisen vanhemmuuden laadun puolisonsa kanssa. Vanhempien positiiviset odotukset puolison vanhemmuudesta ennustavat sekä heidän myönteistä yhteistyötänsä vanhempina että lämmintä vuorovaikutusta lapsen kanssa. Isien positiiviset odotukset äidin vanhemmuudesta, lämpimyydestä ja lapsikeskeisestä vanhemmuudesta ennustavat positiivisia tuloksia äidillä silloin, kun lapsen temperamentti on matalasti reaktiivinen. Toisaalta, kun lapsen temperamentti on korkeasti reaktiivinen, positiiviset oletukset isän vanhemmuudessa ennustavat isällä lämmintä suhdetta lapseensa, ennustaen myös marginaalisesti korkeampaa koettua tukea vanhemmuudessa ja korkeaa kahdenkeskistä yhteistyötä vanhempina. (Gallegos, Jacobvitz, Sasaki & Hazen, 2019, 542–553.)

2.5 Käyttäytymisen haasteet ja temperamentti

Eri temperamenttipiirteet ennustavat lapsen tulevaa käyttäytymistä ja myös käyttäytymisen haasteita. Impulsiivisuus ja vihaisuus lapsella ennustavat lapsen myöhempiä haasteita käyttäytymisessä. Vanhempien negatiivinen kontrolli näyttää olevan yhteydessä lapsen korkeampaan pelkoon asioita kohtaan ja tätä kautta

lisääntyneisiin sisäisiin haasteisiin. Isän positiivinen kontrolli näyttää toimivan puskurina impulsiivisten lasten käyttäytymiselle vähentäen ulkoisia käyttäytymisen haasteita. Molempien vanhempien negatiivinen kontrolli taas lisää lapsen pelkoa ja sisäisten ongelmien syntymistä. (Karreman, Haas, Tuijl, van Aken & Deković, 2010, 39–49.) Itsesäätelyn ollessa vähäistä ja kielteisen tunneilmaisun ollessa korkeaa (surullisuus, vihaisuus) esiintyy lapsella ulkoisia käyttäytymisen ongelmia suhteessa enemmän. Sekä sisäisten että ulkoisten käyttäytymisen ongelmien on havaittu olevan yhteydessä korkeaan kielteiseen tunneilmaisuun (Eisenberg ym., 2005, 193). Eisenberg ym. (2001, 1112) ovat saaneet tuloksia myös edellä mainitusta käyttäytymisen haasteiden yhteydestä temperamenttiin. Lapset, jotka kokevat ulkoisia haasteita, ovat alttiita vihaisuudelle, impulsiivisuudelle ja alhaiselle itsesäätelylle. Sen sijaan lapset, joilla on sisäisiä haasteita, ovat alttiita surullisuudelle, alhaiselle tarkkaavaisuuden säätelylle ja alhaiselle impulsiivisuudelle.

Vanhemman positiivinen kokemus lapsen temperamentista, esimerkiksi lapsen ollessa korkeasti elämyshakuinen ja ulospäinsuuntautunut voi toimia affektiivisten (tunteisiin vaikuttava) haasteiden estäjänä. Tällaisia haasteita voivat olla esimerkiksi äidin kokema itsekritiikki, turhautuminen ja tarpeettomuus. Kielteinen tunneilmaisuus lapsella vähentää hyvinvointia edistävien perustarpeiden ja itseriittoisuuden syntymistä vanhemmuudessa. (Brenning, Soenens, Mabbe & Vansteenkiste, 2017, 229–250.)

2.6 Vanhemmuuden kompetenssi

Isien temperamenttia ja vanhemmuutta koskevista tutkimuksista on saatu tuloksia, missä näyttäytyy perimän yhteys sekä vanhemmuuden merkitys lapsen temperamentin muovautumiseen jo varhaisessa vauvaiässä. Ulospäinsuuntautuneisuus isillä on yhteydessä lapsen ulospäinsuuntautuneisuuteen ja säätelykykyyn. Vaikeudet isän kokemassa kiintymyksessä lapseensa on yhteydessä lapsen elämyshakuisuuden vähyyteen ja säätelyyn negatiivisesti. Vaikeudet vanhemmuuden kompetenssissa isällä, lisäävät kielteistä tunneilmaisuutta ja itsesäätelyä. Vaikeudet löytää yhteyttä lapsen kanssa on yhteydessä lapsen alhaiseen ulospäinsuuntautuneisuuteen. Stressi ja epävarmuus vanhemmuudesta ja vanhemman oma temperamentti vaikuttavat niin vanhemman arvioon oman lapsen temperamentista kuin myös lapsen temperamentin kehittymiseen.

(Potapova, Gartstein, Bridgett, 2014, 105–110.) Lapset, jotka ovat temperamentiltaan haavoittuvaisempia ja joilla esimerkiksi on alhainen itsesääätely, korkea pelkotila ja alhainen myönteinen tunneilmaisu, ovat alttiimpia negatiiviselle vanhemmuudelle. Negatiivinen vanhemmuus, kuten vanhemman ahdistuneisuus, masennus, korkea kielteinen tunneilmaisu ja alhainen ohjaus, voi altistaa herkkiä lapsia erilaisille sisäisille ja ulkoisille riskeille ja näin käyttäytymisen haasteille. Tulee kuitenkin muistaa, että vanhemmuus vaikuttaa yksilöllisesti eri lapsiin. (Kiff, Lengua & Bush, 2011, 1210.)

Klein, ym. (2018, 113–126) ovat löytäneet mielenkiintoisia yhteyksiä äidin negatiivisuudesta lapsen turhautuneisuuteen. Äidin negatiivisuuden nähdään yhdessä lapsen itsesääteilytaitojen kanssa vähentävän toinen toistaan. Äidin lämpimyys sen sijaan lisää lapsen itsesääteilyä ajan saatossa. Lapsen toimeenpaneva kontrolli ja viivyttämisen taito toiminnassaan ovat positiivisesti yhteydessä äidin antamaan lämpimään vanhemmuuteen ja rajojen asettamiseen, oppimisen ohjauksen tukemiseen (scaffolding) ja vastaanottavaisuuteen sekä negatiivisesti eli laskevasti yhteydessä kielteisyyteen. Nämä kaikki viittaavat uskottavuuteen, että vanhemmuudella ja temperamentin välillä on yhteys. Vanhemmuus ja lapsen temperamentti muovaavat toisiaan vaikuttaen samalla lapsen mukautuvuuteen.

Itsenäisyyden, yhteenkuuluvuuden ja kompetenssin tunteminen lisäävät äidin hyvinvointia. Myös oman ajan ja perustarpeiden täyttymisen on havaittu olevan väylänä äidin hyvinvoinnille. Paineet, sosiaalinen vieraantuminen ja tunne riittämättömyydestä taas laskevat hyvinvointia. Yksilölliset erot vaikuttavat hyvinvointiin, kuten esimerkiksi itsekritiikki omaa äitiyttä kohtaan ja omat tavat toimia vanhempana. Äidin hyvinvointi ei ole selkeästi vaikutuksen alainen lapsen temperamentista, mutta samanaikaisesti kuitenkin temperamentti on yhteydessä äidin kokemuksiin perustarpeisiin ja itsekritiikkiin vanhempana. (Brenning, Soenens, Mabbe & Vansteenkiste, 2017, 229–250.)

Lapsilla, jotka saavat vanhemmiltaan emotionaalista ja autonomista tukea ollessaan vauvoja, on todennäköisemmin paremmat taidot akateemisissa kompetenssissa, sosiaalisissa taidoissa, suhteessa opettajaan ja vertaisiinsa ensimmäisellä luokalla kuin lapsilla, jotka saavat heikompa vanhemmuutta osakseen. Lapset, joilla on vaikea temperamentti eli paljon kielteistä tunneilmaisuja ovat alttiimpia negatiiviselle vanhemmuudelle. Lapset, joilla on kielteinen tunneilmaisu, mutta vanhemmuus on

laadultaan hyvää, selviytyvät paremmin koulussa kuin he, joilla on vähemmän kielteistä tunneilmaisua. Näin ollen lapset, joilla on vaikea temperamentti hyötyvät eniten positiivisesta vanhemmuuden laadusta. (Stright, Gallagher & Kelley, 2008, 186–200.)

Seuraavassa luvussa käsitellään vanhemmuuden tukemista, joka sisältää vanhempien huolenaiheita heidän arjessaan, yhteiskunnallisia muutoksia vanhemmuudessa, tukikeinoja vanhemmuuteen, vanhemman ja lapsen keskinäisen yhteyden merkitystä sekä itsensä tuntemisen tärkeyttä. Edellä mainitut osa-alueet linkittyvät kokonaisuuteen, jolla pyritään luomaan kokonaisvaltaista ymmärrystä temperamentin merkityksestä käyttäytymisessä.

3 Vanhemmuuden tukeminen

Suomalaiset perheet ovat 2000-luvun jälkeen tarvinneet tukea elämänsä monella eri osa-alueella, kuten vanhemmuudessa, lapsiin liittyvissä kasvatuksellisissa ja hoidollisissa aspekteissa, avioliitossa, työ- ja opiskeluelämään liittyvissä sekä sosiaalisissa tukiverkostoissa. (Häggman-Laitila, 2002, 595.) Tässä tutkimuksessa viitekehyksenä on lähestyä vanhemmuutta arjen haasteiden näkökulmasta. Ytimenä on vanhempien tukeminen lapsensa ymmärtämisessä ja se, kuinka tulee tuntee itsensä ensin ennen kuin voi löytää toiseen henkilöön syvän yhteyden.

On erityisen tärkeää vahvistaa vanhemmuutta, sillä sen on todettu vaikuttavan lapsien mielenterveyteen, kehitykseen ja hyvinvointiin. Vanhemmuuden tukeminen vähentää riskitekijöitä niin syrjäytymiseen kuin ei toivottuun käyttäytymiseen. Vanhempien lieviinkin huolenaiheisiin on tärkeää reagoida nopeasti, sillä varhaisessa vaiheessa haasteisiin puuttuminen edistää hyvinvointia ja ehkäisee suurempien haasteiden rakentumista. Ehkäisevää tukea ovat arjen tuki, yhteisöllinen toiminta ja palvelut niin universaalilla kuin kohdennetulla tasolla, sisältäen muun muassa äitiys- ja lastenneuvolakäynnit, kotiavun, varhaiskasvatuksen ja perhetyön. (Lammi-Taskula & Karvonen, 2014, 216–218.) Myös Belskyn (1984, 83–85) mallissa vanhemmuuden tuen merkitys korostuu. Avioliitto, sosiaaliset verkostot ja työn sosiaalinen konteksti vaikuttavat psyykkiseen hyvinvointiin ja tätä kautta vanhempien kyvykkyyteen vanhempana. Nämä ovat yhteydessä lapsen kehitykseen ja siihen, miten vanhempi pystyy kohtaamaan lapsensa. Vanhemmuudessa koettu stressi ja saatu tuki ovat yhteydessä vanhemmuuteen ja hyvinvointiin.

Vanhempien huolet lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen koskivat esimerkiksi vuonna 2012 (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Lapsiperhe kysely) seuraavia asioita: fyysinen kehitys, terveys, elämäntavat, ruoka ja lepo. Näihin kyseisiin huoliin vanhemmat saivat apua lähipiiristä ja erilaisista palveluista. Huolet vanhemmuudessa sisälsivät taloudellista huolestuneisuutta, parisuhteen pohtimista, oman itsehillinnän vaikeutta erilaisissa konfliktitilanteissa lasten kanssa sekä riittämättömyyden tunnetta. Yksinäisyyden tunne ja vastuu nousivat myös esiin äideiltä. Avun saanti vanhemmuuden tukemiseen oli koettu vähäisempänä kuin tuki lapsen kasvuun ja kehitykseen. Elämässä ja vanhemmuudessa on tavallista, että huolia esiintyy matkan varrella, mutta jos huolet

kasaantuvat ja suojaavia tekijöitä ei ole, saattaa tämä olla uhka, niin lapsen kasvulle ja kehitykselle kuin koko perheen hyvinvoinnille. Hyvinvointiin ja lapsen kasvuun on havaittu vaikuttavan myös perhetausta ja sosiaalinen asema sekä taloudellinen toimeentulo. Elämänmuutokset, niin positiiviset kuin negatiiviset, syövät vanhempien voimavaroja. Suojaavia tekijöitä on havaittu olevan parisuhde, jossa molemmat osapuolet voivat hyvin. Tämän lisäksi vanhempien terveys on vahvistava tekijä. Se minkälaista tukea vanhemmat tarvitsevat riippuvat niistä voimavaroista, tukiverkostoista sekä huolen syistä, joita heillä on. (Lammi-Taskula & Karvonen, 2014, 218–225.)

Jotta voidaan ymmärtää, miten vanhemmuutta voidaan tukea, tulee tukeutua tutkimuksiin siitä, mitä vanhemmat kaipaavat arjessaan Suomessa. Lasten ja perheiden palvelut ja niiden johtamisen -tutkimushankkeessa (LapsYTY) nousi esiin huoli lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta kehityksestä. Fyysisessä kehityksessä huolenaiheina olivat usein paino-ongelmat ja motorinen kehittyminen ja psyykkisessä kehityksessä taas tunnetaidot ja säätelykyky eri tilanteissa. Sosiaalisessa kehityksessä huolet koskivat kaveritaitoja ja suhteiden niukkuutta. Tunne-elämän puolen huolina olivat muun muassa uniongelmat, syömisessä tapahtuvat haasteet, masentuneisuus, pelokkuus, ahdistus, itsetunnon lasku ja sulkeutuneisuus. (Perälä, Salonen, Halme, Nykänen, 2011, 37–38.)

Vanhemmuus on siirtymä kohti tuntematonta. Vanhemmuudella on merkittäviä vaikutuksia yksilöön itseensä ja mahdolliseen kumppaniinsa. Kehitysvaiheena vanhemmuus on stressaava tapahtuma elämässä. Rutiinit arjessa muuttuvat ja uuteen rytmiin saattaa olla vaikea adaptoitua. On osoitettu, kuinka raskauden aikana tapahtuva siirtymä vanhemmuuteen tarvitsee neuvontaa, tietoa ja hoitoa, jotta siirtymä raskaudesta vanhemmuuteen voisi olla onnistunut. Merkittävänä tekijänä tässä on ennakointi ja ennalta tutustuminen vanhemmuuteen ja sen tuomiin muutoksiin. (Deave, Johnson & Ingram, 2008, 1.) Lapsen temperamentti on yksi ratkaisevista tekijöistä vanhemmuuden kokemisessa. Lapsen ominaisuuksilla, kuten temperamentilla näyttää olevan merkittävä rooli vanhempien uskomuksien ja käyttäytymisen syntymisessä. (Rubin, ym. 1999, 937–957.)

3.1 Vanhemmuus nykyajassa

Suomessa syntyvyys on ollut laskussa vuodesta 2011. Nuorten aikuisten mielipiteet vaihtelevat siitä, kuinka luonnollinen osa elämää lapsi on ja kuuluvatko lapset rakastavaan kumppanuuteen. Toisaalta osalla nuorista aikuisista halukkuutta tulla vanhemmaksi lisäävät kokemukset toisten vanhempien lapsiperhearjesta. Vanhemmuuteen ei haluta ryhtyä, jos taustalla on pelko siitä, ettei pystytä tarjoamaan lapselle hyvää elämää tai ura on perheen edellä ja parisuhde nähdään tärkeämpänä kuin lapsiperhearki. Osa nuorista kuvailee kuinka arki lapsiperheessä saattaa olla pelottavaa. (Rotkirch, Tammissalo, Miettinen, Berg, 2017, 9–37.) Yhteiskunnan muutokset koskettavat pikkulapsiperheitä ja varsinkin vanhempia. Muutokset luovat epävarmuutta siitä, millaista vanhemmuus pitäisi olla, mikä on oikein ja sallittua, mikä hyvää ja normaalia. Yhteiskunnan odotukset, kulttuuriset merkitykset ja epävarmuudet lisäävät taakkaa vanhemmuuteen. Odotuksia vanhemmuuteen luovat niin vanhemmat itse kuin myös media ja asiantuntijat. (Rautio, 2016, 129.)

3.2 Tuen kautta hyvinvointia

Vanhemmille on suunnattu yhteiskunnassa monia erilaisia projekteja, joiden tarkoitus on kehittää ja vahvistaa vanhemmuutta ja lisätä perheiden hyvinvointia. Esimerkiksi Vahvuutta vanhemmuuteen -työryhmän avulla lisättiin perheiden hyvinvointia. Vanhempien tunne lapsen ymmärryksestä lisääntyi, vanhemmat havainnoivat enemmän lapsen antamia signaaleja ja tunnetilojen perusteella pystyivät nopeammin reagoimaan ja vastaamaan niihin. Keskustelu auttoi havainnoimaan itseään, lastaan ja niitä tarpeita ja tunteita, joita herää arjessa. Ymmärrys toisesta ja itsestä lisäsi turvallisuutta, läheisyyttä ja iloa sekä sujuvuutta. Mentalisaation avulla vanhemmat pystyivät ymmärtämään omia tunteitaan ja sietämään turhautuneisuutta erilaisissa tilanteissa liittyen lapsen hoitoon. Vanhempien ymmärrys myös siitä, mitkä mahdolliset syyt lapsen tunnetilojen takana saattoivat olla, lisääntyi. (Sourander, Oksanen & Viinikka, 2016, 52–59.) Mentalisaatio koostuu siitä ymmärryksestä, että itsellä ja toisella on mieli ja tunnetilat. Se on kykyä ymmärtää, että on erilaisia tapoja reagoida tilanteissa ja näin ollen pystyy myös reagoimaan omiin ja toisten tunnetiloihin. Mentalisaatiota voidaan myös määritellä reflektiivisenä toimintana, eli kuinka ihminen kuvaa mielen käsittein toisen toimintaa. (Larmo, 2010, 616.) Mentalisaatio siis mahdollistaa ihmisen kykyä säädellä tunnetiloja,

ymmärtää kokemuksiaan ja olla vuorovaikutuksessa muiden henkilöiden kanssa ymmärtäen samalla muidenkin tunteita. Myös Mannerheimin lastensuojeluliitto korostaa pienen mielen tukemisessa vanhemman mentalisaatiokykyä. Vanhempi voi harjoittaa omaa reagointiaan ja pyrkiä tietoisesti reagoimaan tilanteisiin arvostavalla tavalla, joka luo turvaa lapselle. Eleiden ja äänenpainon käyttö on tapa viestiä turvallisesta tilanteesta. (MLL, 2017.)

Mentalisaatiota vahvistamalla voidaan vahvistaa vanhemmuutta. Sen avulla vanhempi voi ymmärtää ja vastata lapsensa ajatuksenkulkuun, tunteisiin ja tarpeisiin, niin fyysisiin kuin emotionaalisiin. Lapsi voi hyvin, kun hän voi luottaa vanhempaansa ja siihen, että hän saa rakkautta ja arvokkuutta, jolloin myös vanhempien hyvinvointi lisääntyy. Vanhempien voimavarojen karttuessa he pystyvät paremmin tukemaan lapsensa kasvua ja kehitystä, sillä voimavarat lisäävät valmiutta vastoinikäymisten kohtaamiseen. Myönteinen kuva itsestä lisääntyy, kun saa kokemuksia onnistumisista ja selviytyy arjen haasteista, joita pikkulapsiarki tuo tullessaan. (MLL, 2016, 6.)

Vanhemmuutta tulee tukea varhaisessa vaiheessa. Lapsiperhe-tutkimuksessa (2012) vanhempien kokema tuki omiin huolenaiheisiin oli hyvää lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä aiheissa. Vanhemmuuteen ja perheen arkeen liittyviin huoliin, kuten parisuhteeseen, päihdeongelmiin, väkivaltaisuuteen, yksinäisyyteen tai eron aiheuttamiin ongelmiin vanhemmat kokivat saaneensa hyvin vähän tukea. (Lammi-Taskula & Karvonen, 2014, 218–225.) Vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen lisäävät hyvinvointia, parisuhteen laatua ja positiivista kokemusta vanhempana olemisessa. Vanhemmuus vaikuttaa niin vanhempiin kuin lapsiin ja tuen avulla voidaan edistää lasten mielen hyvinvointia. (Leinonen, Solantaus & Punamäki, 2003, 238–239.)

Vanhemmuuden tukijana toimii vahvasti äitiysneuvola. Äitiysneuvolan tehtävänä on edistää jo raskausaikana äidin ja sikiön hyvinvointia ja tukea tulevaa vanhemmuutta. Huomioonotetaan terveellinen elämäntapa ja turvallinen kasvuympäristö edistäen samalla kansanterveyttä ja ehkäisten mahdollisia häiriöitä raskauden aikana. Tuki vanhemmuuteen kohdistuu parisuhteen ja perhe-elämän voimavarojen tietoiseksi tekemiseen. Vanhempia autetaan ymmärtämään mikä kuormittaa arjessa ja miten voidaan muuttaa suuntaa, jotta voidaan tavoitella hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Neuvola tarjoaa tukea lapsen hoitoon ja kasvatukseen henkilökohtaisten keskusteluiden kautta,

liittyen vanhempien tuen tarpeisiin ja avun saantiin. (Klemetti & Hakulinen-Viitanen, toim. 2013, 16.)

3.3 Yhteys lapseen

Lapsen syntymästä lähtien vuorovaikutus vanhemman ja vauvan välillä on merkittävää. Vauva tuntee olevansa merkityksellinen ja tärkeä, kun hänen viesteihinsä vastataan, niin iloon, suruun kuin jokeltuun. Vanhemmalta vaaditaan aitoa läsnäoloa, jotta lapsi voi kokea olevansa rakastettu vanhempiensa silmissä. Myös neuvolan tehtävänä on tukea vanhempia vuorovaikutuksen syntymisessä, mikäli siinä on haasteita. Monet perheet ovat saaneet tukea erilaisista ryhmätoiminnoista, jotka perustuvat mentalisaatioon. Mentalisaatioperustaisen toiminnan avulla vanhempi voi lisätä ymmärrystään vanhempana ja reagointiaan vaikeissa tilanteissa. (MLL, 2016, 24.) Toiminnalla voidaan lisätä vanhemman kyvykkyyttä arjen tilanteissa, jolloin vanhempi ymmärtää paremmin lapsensa kehitystä ja lasta itsessään (Sourander, ym. 2016, 52–62).

Yhteys toiseen ihmiseen tulisi olla kaiken lähtökohta. Mielihyvä, jota koetaan sosiaalisissa tilanteissa, juontuu alkukantaisista syvistä hermoston osista, jolloin ihminen ohjautuu etsimään kokemuksia, joiden kautta voi kokea myönteisyyttä ja iloa. Sisäsyntyinen hoivajärjestelmä auttaa lasta hakeutumaan yhteyteen toisten kanssa. Kokemukset lämpimyydestä, lempeydestä ja kosketuksesta vahvistavat ryhmään kuulumisen tunnetta sekä turvallisuuden kokemusta ja yhtenäisyyttä. Järjestelmä säätelee myös stressitasoja. Hoivajärjestelmä säätelee myös stressitasoja, tasoittaen hermoston aktiivisuutta ja vireyttä. (Sajaniemi & Mäkelä, 2014, 138–145.)

Vanhempien luonteen ja lapsen temperamentin on todettu olevan tietyltä osin yhteydessä siihen, miten vanhemmat kokevat yhteyttä lapseensa. Muun muassa Kornienko (2016) on tutkinut vanhempien persoonallisuuksien yhteyttä lapsen temperamenttiin ja näistä syntyvää yhteyttä toisiinsa. Tutkimuksessa tuli ilmi, että äidin elämishakuisuus on yhteydessä kontrollikäyttäytymiseen, kun taas äidin neuroottisuudella ei ole yhteyttä äidin ja lapsen välille syntyvään suhteeseen. Neuroottisuus ei myöskään yhdessä elämishakuisuuden kanssa vaikuta yhteyteen lapsen kanssa. Samanaikaisesti kuitenkin on saatu tietoa siitä, kuinka lapsen temperamentilla on merkittävä rooli vanhemman ja

lapsen välisen yhteyden syntymisessä. Lapsen mukautuvuuspiirre sekä tunnetilan laatu ovat yhteydessä äidin kokemaan yhteyteen lapseensa. Toisaalta on todettu, että äidin kontrolli lisääntyy silloin, kun poikalapsella on korkea huomion kiinnittyminen. (Kornienko, 2016, 343–347.) Tutkimustuloksia on saatu myös siitä, että lapsen korkea aktiivisuustaso alentaa vanhempien neuroottisuutta, kun taas kielteisellä tunneilmaisulla ei ole niinkään merkittävää yhteyttä vanhempien neuroottisuuden lisääntymiseen tai elämishakuisuuden vähentymiseen. Kyseisessä tutkimuksessa lapset, jotka kokivat aktiivisuutta, kokivat myös enemmän positiivista tunneilmaisua kuin kielteistä tunneilmaisua ylipäätään. Lapsen aktiivisuus voi siis toimia lapsen ja vanhemman välisenä positiivisena rakennuspalikkana, jos vanhempi kokee neuroottisuutta. Aktiivinen lapsi haastaa reagoinnillaan vanhempaa olemaan vastaanottavaisempi ja aktiivisempi ja tämän prosessin kautta voi aiheuttaa muutosta itsessään vanhempana. (Komi, Räikkönen, Heinonen, Pesonen, Keskivaara, Järvenpää & Stranberg, 2008, 553–573.)

3.4 Tietoisuus itsestä

Lähtökohta itsensä tuntemisessa aikuisiällä nousee oman temperamentin ymmärtämisestä. Temperamentti, jonka jokainen on biologian kautta saanut, on osa persoonallisuutta ja määrittää sitä tapaa, kuinka toimia ja reagoida erilaisissa tilanteissa. Ihmiselle saattaa olla ristiriitaista ajatus siitä, että ainoastaan kokemukset eivät ole luoneet omaa käyttäytymistä, vaan temperamentti ohjaa reagointiamme ja toimii näin pohjana käyttäytymiselle. Se ei kuitenkaan määrittele ihmisen valintoja ja päätöksiä. Tullessaan tietoiseksi itsestään ja temperamentistaan ihminen voi ymmärtää niitä muutoskohtia, joita haluaa kehittää. Ihminen voi tiedostaa ne osa-alueet itsessään, jotka tulee hyväksyä ja oppia elämään niiden kanssa, mitä on saanut. Temperamenttirakenteessa ei aina ole loogisuutta, mikä saattaa herättää ristiriitaisuutta. Ihmistä saattaa jännittää uudet asiat, mutta toisaalta hän voi haluta kokea uusia elämyksiä. Oman temperamentin tunnistaminen auttaa myös aikuista ymmärtämään sosiaalisia tilanteita, joissa toinen henkilö herättää negatiivisia tunteita ja toinen henkilö taas positiivisia. (Keltikangas-Järvinen, 2016, 205–208.) Vanhemmuutta tukee se, että vanhemmat tunnistavat ja tiedostavat omat temperamenttipiirteensä. Tietoisuuden kautta voidaan luoda pystyvyyttä vanhemmuuteen.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa vanhempien kokemia huolenaiheita omassa ja lastensa käyttäytymisessä. Tavoitteena on myös arvioida, millä tavalla vanhempien ja lasten temperamentti on yhteydessä arjen haasteisiin. Selvitetään myös sitä, millaisia kohtauspisteitä ja yhteyksiä vanhemman ja lapsen temperamentin välillä löytyy. Tavoitteena on tuottaa tietoa temperamentin merkityksestä ja luoda ymmärrystä käyttäytymisen takana olevasta temperamentista. Näitä edellä mainittuja asioita selvitetään seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Mitkä ovat vanhempien kokemat huolenaiheet omassa ja lastensa käyttäytymisessä?
2. Millaisia ovat vanhempien ja lasten temperamenttipiirteet?
3. Mitkä ovat vanhempien ja lasten temperamenttien kohtauspisteet arjen haasteissa?
4. Mitkä temperamenttipiirteet korostuvat vanhempien kokemissa arjen haasteissa?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksessa käytetty aineisto on peräisin Helsingin yliopistossa kehitetystä Silmu parenting- alustasta. Silmu Parenting- palvelun tarkoituksena on tarjota lapsiperheille tieteellisesti todistettua ja luotettavaa tutkimustietoa lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä. Tämän lisäksi sen tavoitteena on perheen henkisen hyvinvoinnin tukeminen. Alun alkaen Silmu Parenting lähti käyntiin nimellä Parental Box. Parental Box -hanke oli yhtenä kilpailijana Helsinki-Challenge tiedekisassa vuonna 2017. Parental Box -hanke muuttui palveluksi, jonka nimi on nykyään Silmu Parenting. (Silmu Parenting.)

Alustalla olevat temperamenttikyselyt pohjautuvat Rothbartin ja hänen kollegojensa temperamenttikyselyihin. Vauvoihin (alle 1-vuotiaat) liittyvissä kysymyksissä on käytetty lyhyttä kyselylomaketta (IBQ-R-Short), joka sisältää 91 kysymystä (items) vauvan käyttäytymisestä. Taaperoiden kyselyssä (1-3-vuotiaat) käytettiin normaalia kyselylomaketta (ECBQ), joka sisältää 201 kysymystä (items). Aikuista koskevassa temperamenttikyselyssä on käytetty lyhyttä kyselylomaketta (ATQ-short), joka sisältää 77 kysymystä (items).

Alustalla vierailleet vanhemmat vastasivat sekä itseään että lastaan koskeviin kysymyksiin marraskuun 2018 ja maaliskuun 2019 välisenä aikana. Tämän lisäksi vanhemmat vastasivat avoimeen kysymykseen, jossa he voivat jakaa huoltaan tai haastettaan arjessa. Alan asiantuntijat vastasivat tähän asetettuun huolenaiheeseen perustuen tieteellisesti tutkittuun ja todistettuun tietoon ja antoivat käytännön neuvoja vanhemmille perustuen kyselyistä tulleetiin temperamenttipiirretuloksiin. Silmu Parenting -alustasta saatiin aineistoksi 24 case-tapausta, joista tässä pro-gradu-tutkielmassa käytettiin 23 case-tapausta luomaan ymmärrystä ilmiöstä temperamentti käyttäytymisen takana. Aineisto sisälsi vanhempia N=22, isovanhempia N=1, taaperoita N=20 ja vauvoja N=3 (Taulukko 2). Datasta ei saatu käyttöön lasten eikä aikuisten sukupuolta, koska se kävi ilmi vain yksittäisissä tapauksissa.

Taulukko 2. Aineiston koko

	N	Avoim kysely	Temperamenttikysely
Vanhemmat (Case 24 poistettu)	22	22	19
Isovanhemmat	1	1	-
Taaperot	20	20	15
Vauvat	3	3	3

Aineistossa oli yhteensä 23 vanhemman/isovanhemman käyttökelpoista vastausta avoimeen kyselylomakekohtaan arjen haasteista. Aineistosta poistettiin case 24, koska caset 23 ja 24 sisälsivät täysin samat arvot vanhemman temperamenttikyselyissä. Lisäksi myös arjen haaste avoimessa kyselyssä oli hyvin samankaltainen molemmissa tapauksissa. Toisessa hieman tiiviimmin kerrottu ja toisessa se oli avattu laajemmin. Koska heräsi epäily, että kyseessä oli saman vanhemman vastaus kahdesti, toinen jätettiin pois, jotta se ei vääristä tutkimustuloksia. Aineistossa oli yksi isovanhempi ja hän vastasi vain avoimeen kyselyyn. Kaikki 22 vanhempaa vastasivat avoimeen kyselyyn. Vanhemmista 19 vastasivat itseään koskevaan temperamenttikyselyyn (ATQ-Short). Aineistossa oli mukana 20 taaperoa, joista kaikista vanhemmat vastasivat avoimeen kyselyyn ja 15 taaperosta temperamenttikyselyyn (ECBQ). Aineistossa oli 3 vauvaa, joiden vanhemmat vastasivat kaikista avoimeen kyselyyn sekä temperamenttikyselyyn (IBQ-R-Short). (Taulukko 2). Viidessätoista tapauksessa vanhempi oli vastannut temperamenttikyselyihin sekä itsestään että lapsestaan. Kolmessa tapauksessa vanhempi oli vastannut ainoastaan lapsestaan. Neljässä tapauksessa vanhempi vastasi temperamenttiin ainoastaan itsestään.

Tämä tutkimus rajattiin käsittelemään avoimia ja temperamenttikyselyitä. Tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin Silmu Parenting -palvelun asiantuntijoiden vastaukset vanhemmille, koska niiden laajuuden vuoksi tutkimusaineisto olisi tullut liian suureksi. Valitulla aineistolla saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin.

5.2 Temperamentin arviointi

Silmu Parenting -alustalta saadut vanhempien itsestään ja lapsestaan tekemät temperamenttikyselyt jakautuvat temperamenttipiirteiltään kolmeen kategoriaan (Taulukko 1). Aineistossa on kyselyistä saadut koonnit vauvoista (alle 1-vuotiaat), taaperoista (alle 3-vuotiaat) ja vanhemmista/aikuisista. Temperamenttimuuttajat voivat saada Likert-asteikolla arvoja 1-7. Temperamenttipiirteen ollessa lähemmäs 7, piirrettä ilmenee paljon, kun taas arvon ollessa lähemmän arvoa 1, piirrettä ilmenee vähän. Aineiston data on käsitelty määrällisesti faktorianalyysillä. Faktorianalyysistä tulleet arvot ovat tässä tutkimuksessa lähtökohtana.

Taulukko 1. Temperamenttipiirteet dimensioittain

Temperamenttipiirteet vauvalla (IBQ-R-Short)	Temperamenttipiirteet taaperolla (ECBQ)	Temperamenttipiirteet aikuisella (ATQ-Short)
Kielteinen tunneilmaisu (Negative affectivity) <ul style="list-style-type: none"> - Surumielisyys - Turhautumisalttius - Pelko - Tyyntyyvyys 	Kielteinen tunneilmaisu (Negative affect) <ul style="list-style-type: none"> - Vaivautuneisuus - Pelokkuus - Motorinen aktiivisuus - Surumielisyys - Aistiherkkyys - Ujous - Rauhoittuvuus - Turhautuminen 	Kielteinen tunneilmaisu (Negative affectivity) <ul style="list-style-type: none"> - Pelokkuus - Surumielisyys - Epämukavuus - Turhautuneisuus
Itsesäätely (Effortful Control) <ul style="list-style-type: none"> - Matalan intensiteetin mielihyvä - Hoivattavuus - Suuntautumisen kesto - Rauhoittuvuus 	Itsesäätely (Effortful Control) <ul style="list-style-type: none"> - Reaktioiden ehkäiseminen - Tarkkaavaisuuden siirtäminen - Matalan intensiteetin mielihyvä - Hoivattavuus - Tarkkaavaisuuden kesto 	Itsesäätely (Effortful Control) <ul style="list-style-type: none"> - Tarkkaavaisuuden säätely - Reaktioiden ehkäiseminen - Aktiivisuuden säätely
Ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus (Surgency/extraversion) <ul style="list-style-type: none"> - Lähestyminen - Suullinen ilmaisu - Korkean intensiteetin mielihyvä - Hymyily ja nauru - Motorisen aktiivisuuden määrä - Aistiherkkyys 	Ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus (Surgency/Extraversion) <ul style="list-style-type: none"> - Impulsiivisuus - Aktiivisuus - Voimakas mielihyvä - Seurallisuus - Myönteinen suuntautuminen tulevaan 	Ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus (Surgency/Extraversion) <ul style="list-style-type: none"> - Seurallisuus - Positiivinen mieliala - Voimakas mielihyvä
		Aistiherkkyys (Orienting Sensitivity) <ul style="list-style-type: none"> - Aistiherkkyys - Herkkyys havaita tunnesävyjä - Mielleyhtymien syttyminen

Vanhemmalle suunnatussa temperamenttikyselyssä vanhemman temperamenttipiirteet ovat kielteinen tunneilmaisu (Negative Affect), itsesäättely (Effortful Control), ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus (Extraversion/Surgency) ja aistiherkkyys (Orienting Sensitivity). Nämä neljä temperamenttipiirrettä jakautuvat kukin 3-4 aladimensioon, joiden kautta temperamenttipiirrearvot ovat kokonaisuudessaan rakentuneet. Kielteisen tunneilmaisun aladimensioina ovat pelokkuus, surumielisyys, epämukavuus ja turhautuneisuus. Itsesäättelyn aladimensiot ovat tarkkaavaisuuden säättely, reaktioiden ehkäiseminen ja aktiivisuuden säättely. Ylädimensio ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus sisältää kolme aladimensiota, jotka ovat seurallisuus, positiivinen mieliala ja voimakas mielihyvä. Neljäs ylädimensio on aistiherkkyys ja siinä aladimensiot ovat aistiherkkyys, herkkyys havaita tunnesävyjä ja mielle yhtymien syttyminen. (Taulukko 1.)

Taaperon temperamenttiylädimensioita on kolme. Näitä ovat kielteinen tunneilmaisu (Negative Affect), ulospäinsuuntautuneisuus/ elämyshakuisuus (Extraversion/Surgency) ja itsesäättely (Effortful Control). Kielteinen tunneilmaisu sisältää kahdeksan aladimensiota, jotka ovat vaivautuneisuus, pelokkuus, motorinen aktiivisuus, surumielisyys, aistiherkkyys, ujous, rauhoittuvuus ja turhautuminen. Ulospäinsuuntautuneisuuden/elämyshakuisuuden aladimensioita ovat impulsiivisuus, aktiivisuus, voimakas mielihyvä, seurallisuus ja myönteinen suuntautuminen tulevaan. Kolmas ylädimensio itsesäättely sisältää viisi aladimensiota, jotka ovat reaktioiden ehkäiseminen, tarkkaavaisuuden siirtäminen, matalan intensiteetin mielihyvä, hoivattavuus ja tarkkaavaisuuden kesto. (Taulukko 1.)

Vauvalla temperamenttipiirteet jakautuvat myös kolmeen yläkategoriaan, kielteinen tunneilmaisu (Negative affect), ulospäinsuuntautuneisuus/ elämyshakuisuus (Surgency/extraversion) ja itsesäättely (Orienting/Regulation). Kielteinen tunneilmaisu jakautuu neljään aladimensioon, surumielisyyteen, turhautumisalttiuteen, pelkoon ja tyyntyvyyteen. Ulospäinsuuntautuneisuus/elämyshakuisuus jakautuu kuuteen aladimensioon, jotka ovat lähestyminen, suullinen ilmaisu, korkean intensiteetin mielihyvä, hymyily ja nauru, motorisen aktiivisuuden määrä ja aistiherkkyys. Kolmas ylädimensio itsesäättely sisältää matalan intensiteetin, mielihyvän, hoivattavuuden, suuntautumisen keston ja rauhoittuvuuden. (Taulukko 1.)

5.3 Aineiston analyysimenetelmät

Aineisto sisälsi sekä laadullista sisältöä että määrällistä kuvailua temperamenteista. Tämän takia aineiston tyyli mahdollisti käsittelyn niin, että laadullinen tutkimus oli yhdistettynä määrälliseen. Näin tutkimuksesta muodostui monitapaustutkimus. Painotus tässä tutkimuksessa on laadullisessa tutkimuksessa.

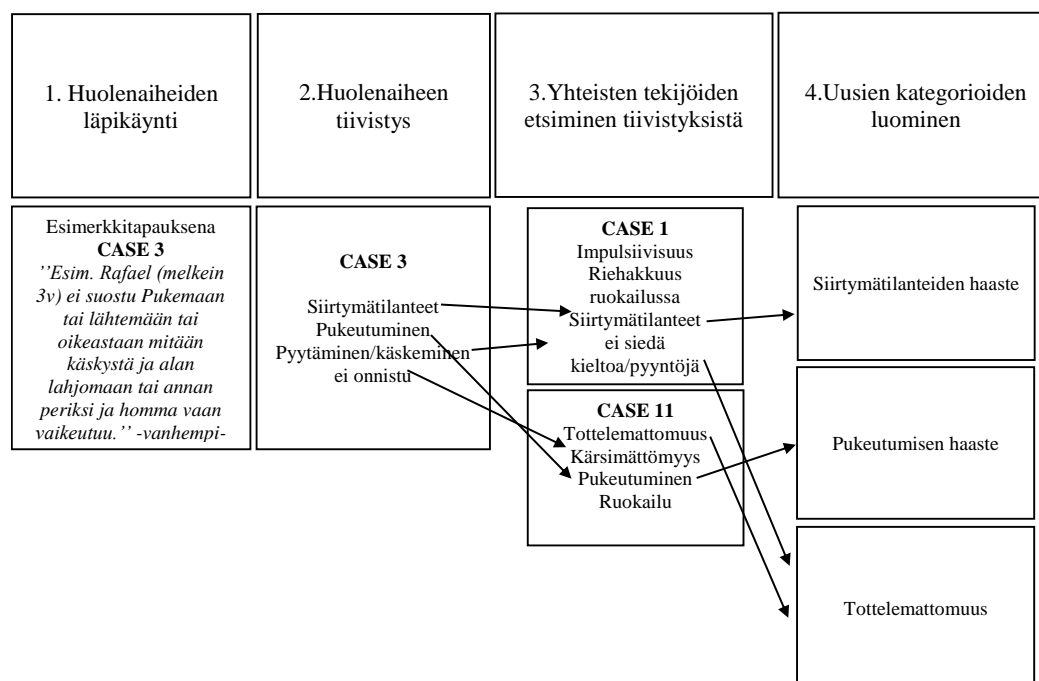
Määrällisessä tutkimustraditiossa tekstianalyysi pyrkii analyysissä eri kategorioiden laskemiseen. Laadullisessa tutkimuksessa tekstianalyysi luo ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja sen viitekehyksessä syntyvistä kategorioista. (Metsämuuronen, 2011, 93.) Tässä tapaustutkimuksessa määrällinen komponentti näyttäytyi analyyseissa, joissa kategorioita analysoitiin numeeristen tulosten, keskiarvojen ja keskihajontojen kautta. Määrällisen aineiston kuvantamisessa käytettiin apuna IBM SPSS Statistics 25-ohjelmaa. Tuloksia esitettiin taulukoissa, joissa ilmaistaan temperamenttipiirteiden ylä- ja aladimensioita. Aineistosta ilmenneet temperamenttipiirteet olivat numeroina ja analyyseissä luotiin analyysikaavioita. Analyysikaavioista syntyi tutkimuksessa erilaisia kategorioita, joita määrällisesti laskettiin yhteen ja vastattiin kysymyksiin: kuinka paljon tietyt temperamenttimuuntajat näyttivät vaikuttavan käyttäytymiseen vanhemmalla ja lapsella. Määrällisesti myös käsiteltiin sitä, miten vanhempien arjen haasteet jakautuivat prosentuaalisesti tapaustutkimuksen saaduista määristä. Kokonaisuudessaan määrällinen ote tutkimuksessa pyrki vastaamaan kysymyksiin, kuinka paljon ja missä määrin. Aineistosta etsittiin yhteyksiä temperamenttipiirteistä arjen haasteiden keskellä.

Sisällönanalyysi oli tämän tyyllisen aineiston kannalta parhain vaihtoehto käsitellä laadullista osaa datasta. Sisällönanalyysi sisältää aineiston luokittelun, teemoittelun ja tyypittelyn (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 91–93). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kokoamaan kokonaisvaltaista käsitystä ilmiöstä. Myös tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli luoda ymmärrystä siitä, mitkä asiat nykyajassa ovat arjen haasteita vanhemmille ja miten vanhemmat kokivat lapsen käyttäytymisen ja temperamentin arjessaan. Näistä tutkimuslähtökohdista pystyttiin analyysin avulla käsittelemään käyttäytymisen taustalla olevia syitä. Sisällönanalyysin avulla luotiin kategorioita vanhempien vastauksista avoimeen kyselykohtaan temperamenttitutkimuksesta.

Analyysivaihe koostui neljästä osasta. Analyysissä yhdistyi laadullinen ja määrällinen komponentti. Ensimmäinen analyysiosio käynnistyi sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin keinoin arjen haasteet aineistossa luokiteltiin erilaisiin kategorioihin. Taulukossa 3. kuvautuu prosessi ja kulkukaavio sisällönanalyysin aloituksesta ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta: *Mitkä ovat vanhempien kokemat huolenaiheet omassa ja lastensa käyttäytymisessä?*

Taulukko 3. Sisällönanalyysin kulkukaavio, osa 1

1. Huolenaiheiden läpikäynti

Sisällönanalyysi lähti käyntiin jokaisen case-tapauksen vanhempien kirjoittaman avoimen kysymyksen tai arjen haasteen läpikäymisellä. Osa arjen haasteiden kuvauksista olivat pitkiä, osa lyhyitä, kuten esimerkitapaus Case 3.

2. Huolenaiheen tiivistys

Ensimmäisen vaiheen jälkeen huolenaihe arjessa tiivistettiin yksittäisten sanojen tavoin kuvaamaan vanhemman kuvailemaa arjen haastetta. Esimerkiksi Case 3 kuvaavat sanat: siirtymätilanteet, pukeutuminen, pyytäminen/käskeminen ei onnistu. Yleisesti tiivistys tapahtui niin, että jos vanhempi koki pukeutumistilanteet hankalaksi, kuvaavaksi sanaksi muotoutui pukeutuminen, joka pitää sisällään tilanteen haasteet. Aineistosta löytyi sekä

pitkiä että lyhyitä haasteita vanhempien kuvaamana, mutta jokaisen kohdalla tiivistäminen tapahtui samalla tavalla.

3. Yhteisten tekijöiden etsiminen tiivistyksistä

Kaikkien 23:n case tapauksen tiivistyksen jälkeen jokainen case-tapaus otettiin yksittäin tarkastelun alle, kuten taulukossa 3 kuvataan. Tiivistyksistä etsittiin samankaltaisuuksia. Näistä tiivistelmien samanlaisuuksista syntyi uusia kategorioita.

4. Uusien kategorioiden luominen

Uudet kategoriat syntyivät vaiheesta 3, jossa tiivistelmistä etsittiin yhteiset tekijät. Jokainen case -tapaus 1-23 analysoitiin kulkukaavion neljän vaiheen kautta. Lopulta kategoriat sisälsivät monen eri case-tapauksen arjen haasteita. Esimerkiksi taulukosta 3, voidaan nähdä, että kategoria siirtymätilanteiden haaste sisältää tapaukset 1 ja 3 sisällönanalyysin kulkukaavion jälkeen, kun on analysoitu kyseiset tapaukset. (Taulukko 3.)

Taulukko 4. Kategoriat 1-13 ja niiden ilmentyminen case-tapauksissa 1-23

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1. Rauhoittumisen haaste														x			x		x				
2. Pukeutumisen haaste			x								x				x		x			x			
3. Sosiaalisten tilanteiden haaste						x		x													x		
4. Aggressiivisen käytöksen haaste	x			x	x				x						x			x					x
5. Tottelemattomuuden ja uhman haaste	x		x				x				x		x									x	
6. Huolestuneisuuden haaste												x		x								x	
7. Huomiohakuisuuden haaste							x									x	x						
8. Ruokailun haaste	x				x						x			x	x		x				x		
9. Aikuisen hillinnän haaste		x								x													
10. Nukkumaanmenon haaste														x			x				x		
11. Siirtymien haaste		x	x					x			x									x			
12. Impulsiivisuuden haaste	x																	x					x
13. Kärsimättömyyden haaste											x			x							x		

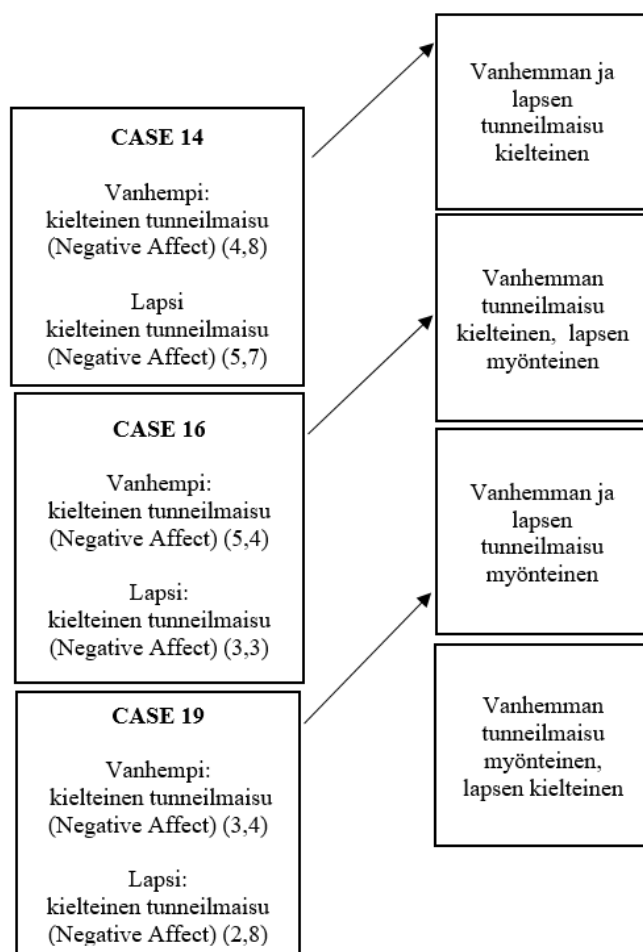
Uusien kategorioiden luomisen jälkeen tarkastettiin, kuinka monta tapausta 23 tapauksesta sijoittuu kunkin uuden kategorian alle. Esimerkiksi kategoria siirtymätilanteiden haaste sisältää koko sisällönanalyysin jälkeen tapaukset 2, 3, 8, 11 ja

20, eli 5 tapausta 23:sta. Seuraavaksi oli analyysin vaihe, jonka perusteella laskettiin tapauksille prosenttiosuudet. Taulukkoon sijoitettiin case-tapauksissa olleet arjen haasteet kategorioihin 1-13. Tämän perusteella laskettiin jokaiselle kategorialle prosentuaalinen osuus (esimerkiksi $5/23 = 21,74\%$). Ensimmäisestä analyysin kohdasta syntyi ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastaus. (Taulukko 4.)

Toisessa analyysin osassa lähdettiin käsittelemään aineiston vanhempien ja lasten temperamentteja kokonaisuudessaan. Tämä analyysin osa vastasi tutkimuskysymykseen kaksi: *Mitkä ovat vanhempien ja lasten temperamentti-aiheet?* SPSS-ohjelmalla laskettiin vanhempien, taaperoiden ja vauvojen temperamenttien ylädimensioille (kielteinen tunneilmaisuus, itsesääätely, ulospäinsuuntautuneisuus/ elämyshakuisuus ja aistiherkkyys) keskiarvot ja keskihajonnat. SPSS-ohjelman taulukot muutettiin kuvaajiksi tuomaan konkreettisempaa informaatiota lukijalle. Ylädimensio aistiherkkyys löytyi ainoastaan aikuisilta. Taaperot ja vauvat ilmoitettiin ensimmäisessä analyysin kuvaajassa erikseen, sillä dimensiot koostuivat eri aladimensioista. Tämän lisäksi haluttiin nähdä lasten (taaperot+vauvat) keskiarvot ja sen vuoksi tehtiin toinen taulukko, jolla pystyttiin vertailemaan yleisesti lapsien ja vanhempien keskiarvojen vertailuja.

Kolmannessa analyysin osassa perehdyttiin kolmanteen tutkimuskysymykseen: *Millaisia kohtauspisteitä vanhempien ja lapsien temperamentilla on suhteessa arjen haasteeseen?* Analyysissä sisällönanalyysin avulla luokiteltiin temperamentit neljään luokkaan. Luokkaan jakaminen tapahtui teoriasta kumpuavien tulosten pohjalta. Tutkimukset temperamenteista koskee enenevässä määrin vanhemman tunneilmaisua verrattuna lapsen tunneilmaisuun, joten analyysissä keskityttiin erottelemaan tapaukset, joissa vanhemmat olivat vastanneet temperamenttikyselyyn sekä itsestään että lapsestaan. Näitä tapauksia oli 15 kappaletta 23 tapauksesta. Kaikkia 23 case-tapauksen temperamenttikyselyn tuloksia ei käytetty tässä analyysiosiossa, koska haluttiin saada vertailupintaa nimenomaan vanhemman ja lapsen välillä. Tapaustutkimus tutkii tapauksia ja tässä osiossa korostui yksilöllisten tapausten temperamenttien väliset kohtauspisteet. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Analyysikaavio, analyysiosio 3. Tarkastelussa tunneilmaisuna kielteinen tunneilmaisu (Negative Affect).

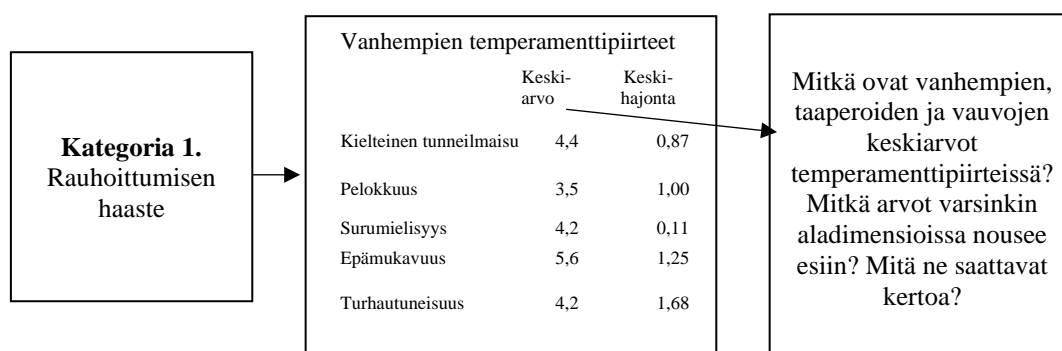

Kaikki case-tapaukset, joissa vanhempi vastasi itsestään ja lapsestaan kyselyyn (n=15) asetettiin analyysikaavion mukaisesti, etsien jokaiselle case-tapaukselle oma luokka tunneilmaisun kannalta. Tapaukset 14, 16 ja 19 kuvaavat prosessia esimerkkinä siitä, mitä kaikille tapauksille tehtiin analyysissä. Jokainen case-tapaus tarkastettiin tunneilmaisujen aineistoista tulleiden temperamenttiarvojen kohdalta. Tämän jälkeen jokainen tapaus yhdistettiin johonkin neljästä kategoriasta. Jaottelun jälkeen syntyi kolme kategoriää kuvaamaan tapausten tunneilmaisua: 1. vanhemman ja lapsen tunneilmaisu myönteinen, 2. vanhemman tunneilmaisu kielteinen, lapsen myönteinen, ja 3. vanhemman ja lapsen tunneilmaisu myönteinen. Kattegoria vanhemman tunneilmaisu myönteinen, lapsen kielteinen, jäi pois kokonaan, sillä mikään aineiston tapauksista ei soveltunut tähän kategoriiaan. Kolmen kategorioiden alle muodostui tietty määrä tapauksia. Yleiskatsaus tehtiin kategorioiden kuvaamalla jokaisen kategorian temperamentti-aiirteiden arvojen keskiarvot ja hajonnat lapselta ja vanhemmalta. Tämän jälkeen jokaisessa kategoriassa

tapaukset käsiteltiin tapaus kerrallaan, etsien yhteyksiä vanhemman ja lapsen temperamenteista. Tapaukset kuvattiin hyvin kokonaisvaltaisesti, jotta saatiin ilmiöstä kattava ymmärrys. Tarkka kuvaus tapauksista mahdollisti laajemman tulkinnan temperamenttien vaikutuksesta arjen haasteissa. Case-tapaus kohtaisesti analyysissa nostettiin ne temperamenttiarvot aineistosta esiin, jotka koettiin olevan merkityksellisiä vanhemman koetussa arjen haasteessa. (Taulukko 5.)

Neljännessä ja viimeisessä analyysiosiossa perehdyttiin ensimmäisen analyysiosion syntyneisiin arjen haaste- kategorioihin, joita oli 13. Analyysiosio 4 oli hyvä suorittaa viimeisessä analyysiosiossa, sillä näin saatiin aikaiseksi tapaustutkimukselle selkeä lopetus. Aikaisemmissa analyysissa pureuduttiin yksityiskohtaisesti temperamenttien kohtauspisteisiin ja niiden vaikutuksiin. Tässä neljännessä analyysiosiossa palattiin yleiselle tasolle tarkastelemaan kategorioittain vanhempien, taaperoiden ja vauvojen keskiarvoja ja keskihajontoja sekä esiinnousseita temperamenttipiirteitä. Analyysiosiossa 3 keskityttiin tarkastelemaan enenevissä määrin kielteistä tunneilmaisua vastakkain asetteluna myönteiselle, kun taas tässä neljännessä osiossa analyysiä keskityttiin tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin aladimensioita, jotka nousivat keskiarvoilla keskimääräistä korkeammaksi tai keskimääräistä alemmaksi. Näin pyrittiin löytämään dimensioista kohtia kategorioissa, mitkä nousivat ehkä selittäviksi tekijöiksi arjen haasteissa. Vanhempien, taaperoiden ja vauvojen keskiarvoja tarkasteltiin erikseen, jotta tarkastelu pysyi luotettavana, sillä jokaiselle ryhmälle oli omat temperamenttikyselynsä.

Taulukko 6. Analyysikaavio 1, analyysin osa 4

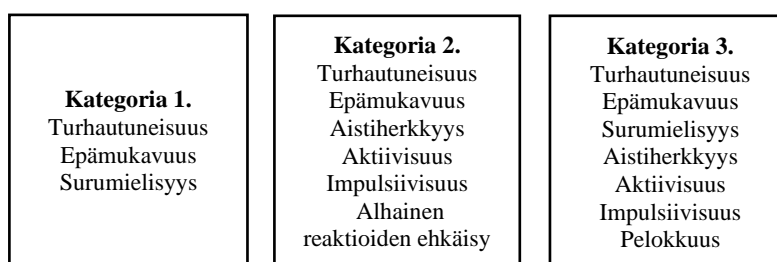

Jokaisessa 13 kategoriassa, jotka syntyivät analyysiosiossa 1, laskettiin SPSS-ohjelmalla kategorioiden tapausten vanhempien, taaperojen ja vauvojen keskiarvot ja keskihajonnat. (Taulukko 6.) Jokaisessa kategoriassa nämä edellä mainitut laskettiin erikseen, sillä

vanhemmilla, taaperoilla ja vauvoilla oli erilaiset temperamenttidimensiot. Analyysissä ilmoitettiin vanhempien, taaperoiden ja vauvojen määrät kategorioittain. Joissain kategorioissa oli vain yksi taapero tai yksi vauva, tällöin ei pystytty laskemaan heidän keskiarvojaan. Jos kategoria sisälsi enemmän kuin yhden vanhemman, taaperon tai vauvan, suoritettiin keskiarvojen ja keskihajontojen laskutoimitus SPSS-ohjelmalla. Tuloksissa nostettiin esiin ne temperamenttiarvot, jotka olivat hyvin korkeita tai hyvin matalia ja merkittäviä arjen haasteen tilanteissa.

Kategorioista tulleiden arvojen perusteella tarkasteltiin, mitkä temperamenttidimensiot nousivat esiin kategorioissa. Erityisesti tarkastelussa olivat temperamenttipiirteiden aladimensiot. Esimerkiksi epämukavuuden ollessa korkeaa (5,6) näytti siltä, että vanhemmat keskiarvoltaan kokivat herkästi epämukavuutta arjen haasteissa, joka tässä tapauksessa oli rauhoittumisen haaste lapsella. Jokainen kategoria arjen haasteesta 1-13 analysoitiin taulukon 6 tavalla. (Taulukko 6). Neljännen analyysiosion viimeinen analysointivaihe oli analysoida, mitä yhteisiä tekijöitä kategorioista nousee ala- ja ylädimensioista. Erityisesti tarkasteltiin aladimensioista, sillä ylädimensioita käsiteltiin aikaisemmissa osioissa.

Taulukko 7. Analyysikaavio 2, analyysin osa 4

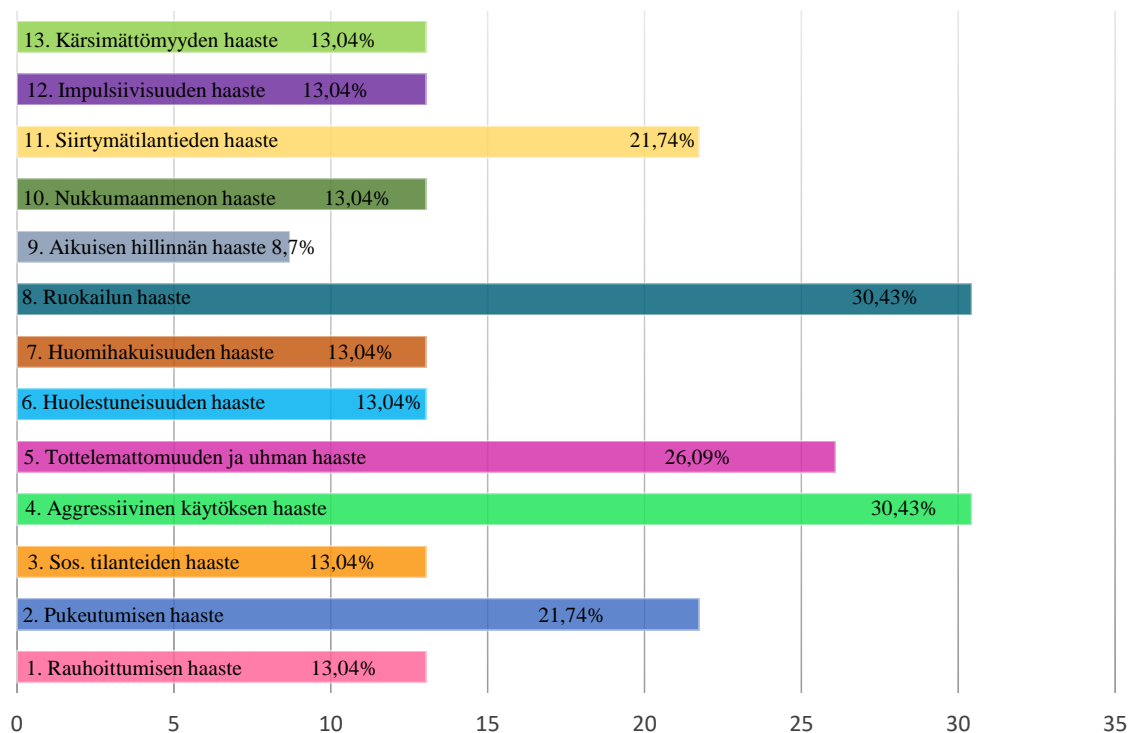

Jokaisesta kategoriasta nostettiin esiin ne ala- ja ylädimensiot, joita ei ollut aikaisemmissa analyysivaiheissa vielä analysoitu. Ne temperamenttipiirteet (dimensiot) nostettiin esille, jotka olivat arvoiltaan hyvin korkeita tai hyvin alhaisia. Tämän jälkeen värikoodaamalla löydettiin jokaisesta kategoriasta yhteiset tekijät. Esimerkiksi taulukossa 7, jokaisessa kategoriassa sekä turhautuneisuus että epämukavuuden tunne nousivat keskeisiksi tekijöiksi arjen haasteissa. Näin analyysi jatkui jokaisen kategorian kohdalla, jolloin saatiin kokonaiskäsitys siitä, kuinka monessa kategoriassa löytyi yhtäläisyyksiä tiettyjen dimensioiden kohdalta.

6 Tutkimustulokset

6.1 Huolenaiheet vanhemmuudessa

Tutkimuksen mukaan vanhempien haasteet arjessa koskivat niin impulsiivisesta käytöksestä lapsen huolestuneisuuteen kuin aikuisen omaan kiukun hillintään. Tämä luku vastaa tutkimuskysymykseen yksi: *Mitkä ovat vanhempien kokemat huolenaiheet omassa ja lastensa käyttäytymisessä?*

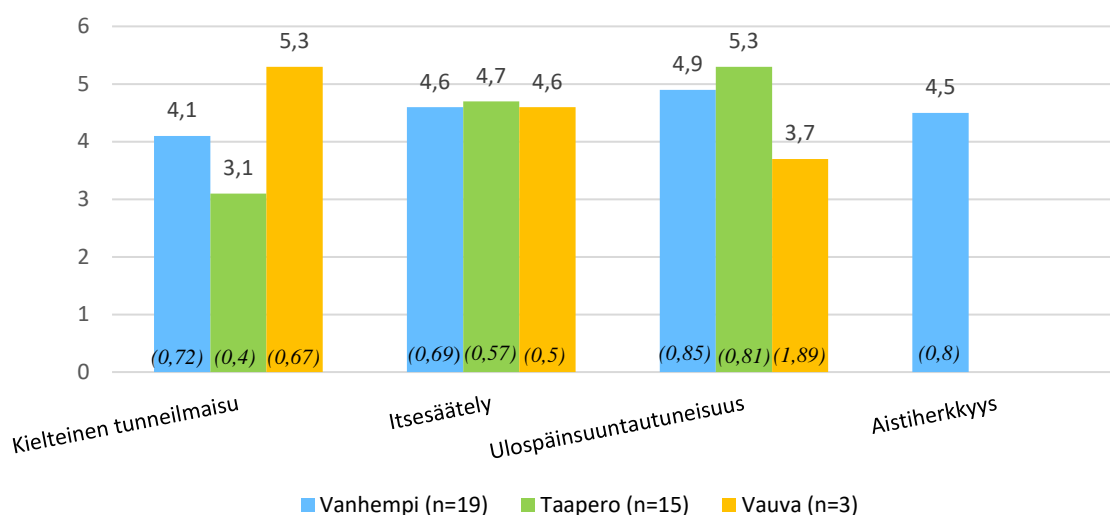

Kuvio 1. Arjen haasteet kategorioittain 1-13

Vanhempia huolesti eniten heidän arjessaan lapsensa ruokailussa käyttäytyminen ja aggressiivinen käyttäytyminen, molemmat 30,43 prosentilla. Tämän jälkeen toiseksi eniten vanhempia huolesti lapsensa tottelemattomuus ja uhma 26,09 prosentilla. Kolmanneksi nousivat jaetulla sijalla 21,74 prosentilla lapsen siirtymätilanteiden ja pukeutumisen haaste. Lapsen rauhoittuminen, sosiaalisten tilanteiden haasteellisuus, huolestuneisuus, huomiohakuisuus, nukkumaanmeno, impulsiivisuus ja lapsen kärsimättömyys olivat neljänneksi suurin ryhmä, joita vanhemmat kokivat arjessaan haasteiksi määrällä 13,04 prosentilla. Viidenneksi vanhempia huolesti heidän oman hillintänsä hallinta 8,7 prosentilla. (Kuvio 1.)

6.2 Temperamentit lapsella ja vanhemmalla

Tässä alaluvussa avattiin vanhempien ja lapsien temperamentit aineistosta. Tässä osiossa vastataan myös tutkimuskysymykseen kaksi: *Mitkä ovat vanhempien ja lasten temperamentti-aihteet?*

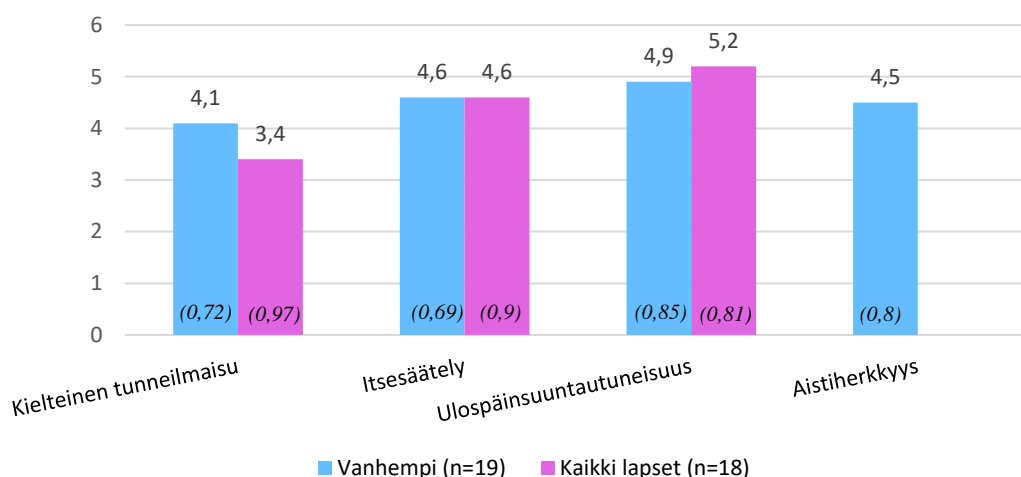
Kuvio 2. Temperamenttien keskiarvot (ka) ja keskihajonnat (kh) koko aineistosta asteikolla 1-7. Vanhemmat, taaperot ja vauvat on eritelty erikseen.

Koko aineistossa kielteinen tunneilmaisu oli keskiarvoltaan keskimääräistä korkeampaa vanhemmilla (ka 4,1), kun taaperoilla kielteinen tunneilmaisu oli keskivertoa alhaisempaa (ka 3,1). Vauvoilla kielteinen tunneilmaisu oli korkeinta (ka 5,3), mutta tulee huomioida, että vauvoja kyselyissä oli vain 3 tapausta. Ulospäinsuuntautuneisuus/elämishakuisuus oli taaperoilla (ka 5,3) hieman korkeampaa kuin vanhemmillaan (ka 4,9), kun taas vauvoilla piirre latautui keskinkertaisesti (ka 3,7). Tarkasteltaessa lapsien kokonaismäärää, lasten ulospäinsuuntautuneisuus oli korkeampaa (ka 5,2) kuin vanhemmillaan (ka 4,9). Vanhempien aistiherkkyyskeskiarvo oli 4,5. Taaperoiden ja vauvojen temperamenttikyselyt eivät sisällä aistiherkkyyttä ylädimensiona. Tarkasteltaessa taaperoita ja vauvoja erikseen on huomattavaa, että taaperoiden itsesäätely oli hieman korkeampaa (ka 4,7) kuin vanhempien (ka 4,6) ja vauvojen (ka 4,6). (Kuvio 2.)

Koko aineiston ollessa tarkastelun alla keskihajonta kielteisessä tunneilmaisussa ja itsesäätelyssä vanhemmilla, taaperoilla ja vauvoilla oli alle 1. Vanhempien ylädimensioyliherkkyyskeskihajonta oli alle 1. Ulospäinsuuntautuneisuudessa

/elämishakuisuudessa vanhemman ja taaperon keskihajonnat olivat alle 1, mutta vauvojen keskihajonta oli yli 1. Alle 1 ja yleisesti pienet keskihajonnat ovat tutkimuksen kannalta hyviä, koska silloin otokset asettuvat keskiarvon tietämille. Kun taas keskihajonnan ollessa korkeaa, asettuvat keskihajonnat kauas keskiarvosta. Vauvojen korkea keskihajonta voi liittyä siihen, että otos oli pieni $n=3$. (Kuvio 2.)

Kuvio 3. Temperamenttien keskiarvot (ka) ja (keskihajonnat) (kh) koko aineistossa asteikolla 1-7. Vanhemmat ja lapset on eritelty erikseen.

Kielteisen tunneilmaisun kannalta, tarkasteltaessa keskiarvoja, on huomattavaa, että vanhempien temperamentti kielteisessä tunneilmaisussa (ka 4,1) oli korkeampaa kuin lapsien kielteinen tunneilmaisuus (ka 3,4). Itsesäätelyä tarkasteltaessa oli havaittavissa, että vanhempien ja lapsien keskiarvot olivat samat (ka 4,6). Ulospäinsuuntautuneisuudessa/elämishakuisuudessa lapsilla oli hieman korkeampi ulospäinsuuntautuneisuus (ka 5,2) kuin mitä vanhemmilla (ka 4,9). Keskihajontoja tarkastellessa lasten osalta keskihajonta kielteisessä tunneilmaisussa oli alle 1, samoin kuin itsesäätelyssä ja ulospäinsuuntautuneisuudessa. (Kuvio 3). Otoksen koko vaikutti siis tulokseen. Tutkimuksessa kuitenkin haluttiin tuoda vauvojen temperamentti ylädimensiot esille vertailun vuoksi. (Kuvio 2).

6.3 Kohtauspisteet arjen haasteissa

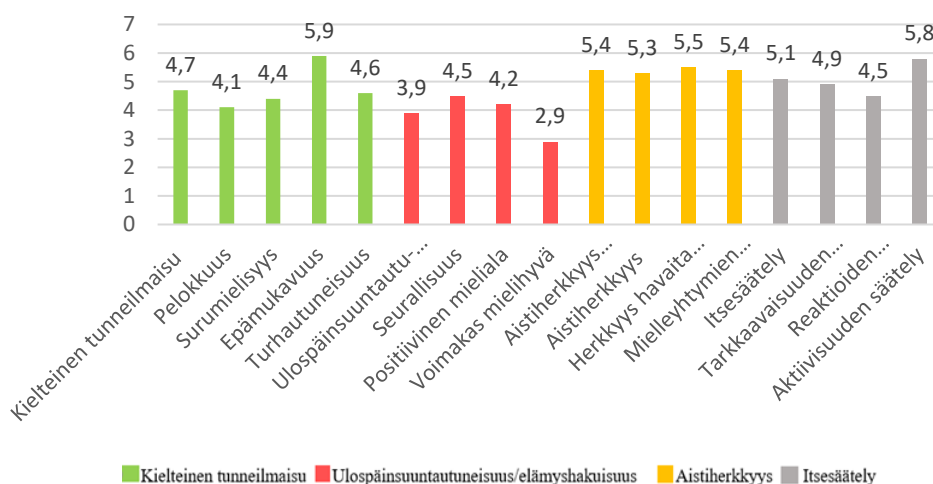
Tässä alaluvussa analysoitiin aineistosta nousseet ilmiöt arjen haasteista ja haasteiden erilaisista kohtauspisteistä suhteessa temperamentteihin aikuisilla, taaperoilla ja vauvoilla. Aineistosta käsiteltiin niitä case-tapauksia, joissa vanhempi oli vastannut sekä itsestään että lapsestaan temperamenttikyselyyn. Tapauksia oli 15 ja kyseiset tapaukset

olivat: 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 20 ja 21. Näistä tapauksista 3 kappaletta koski vauvojen ja vanhemman temperamenttia ja 12 kappaletta taaperon ja vanhemman välistä temperamenttia. Aineistosta poimittujen tapausten käsittely mahdollisti tapaustutkimuksessa temperamenttien vertailun ja mahdollisten kohtauspisteiden löytämisen. Tämä luku vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseen: *Millaisia kohtauspisteitä vanhempien ja lapsien temperamentilla on suhteessa arjen haasteeseen?*

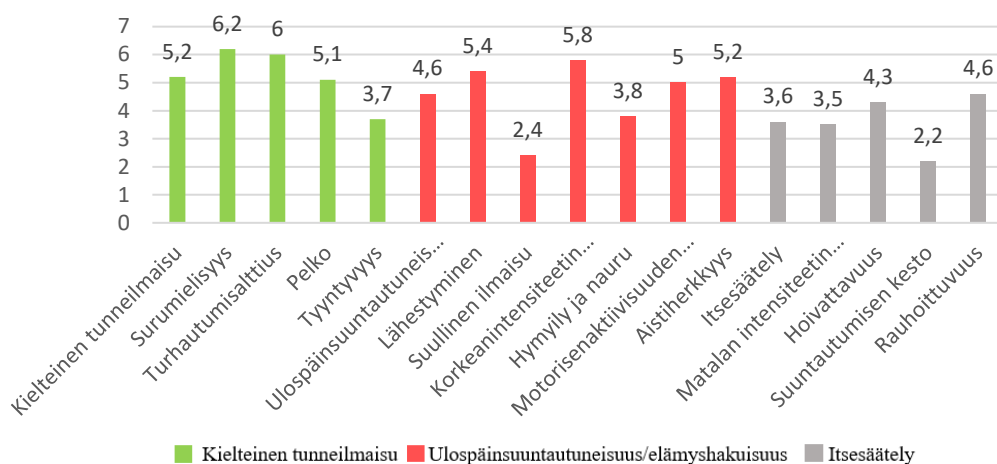
Sisällönanalyysin jälkeen kohtauspisteet jakautuivat kolmeen luokkaan. Ensimmäisessä (1.) luokassa olivat temperamentit, joissa aikuisella ja lapsella oli kielteinen tunneilmaisuus. Tällöin temperamenttipiirteen kielteisen tunneilmaisun keskiarvo sai arvoja suhteessa enemmän. Toisessa (2.) luokassa olivat tapaukset, joissa aikuisen tunneilmaisuus oli kielteinen ja lapsen myönteinen. Kun temperamenttipiirre on myönteinen, kielteinen tunneilmaisuus on vähäisempää. Kolmannessa (3.) luokassa olivat tapaukset, joissa aikuisen ja lapsen tunneilmaisuus oli molemmilla myönteinen. Sellaisia tapauksia, joissa vanhempi olisi tunneilmaisultaan myönteinen ja lapsi kielteinen, ei löytynyt.

1. Aikuisen ja lapsen tunneilmaisuus kielteinen

Huolenaiheita, joissa aikuisella sekä lapsella oli keskimääräistä korkeampi kielteinen tunneilmaisuus, ilmeni tapauksissa 8, 14 ja 17. Huolenaiheet koskivat siirtymiä, ruokailua, pukeutumista, rauhoittumista ja sosiaalista tilannetta. Yhteisiä selkeitä kohtauspisteitä löytyi kielteisestä tunneilmaisusta. Ensin käsiteltiin kokonaisuudessaan temperamenttipiirteitä vanhemmilla ja lapsilla (tässä osiossa kaikki lapset olivat vauvoja). Tämän jälkeen otettiin tapauskohtaisesti tarkasteluun case 8, 14 ja 17.

Kuvio 4. Luokan 1. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on kielteinen tunneilmaisuus, n=3.

Kuvio 5. Luokan 1. temperamenttipiirteet vauvoilla, joilla on kielteinen tunneilmaisu, n=3

Vanhempien keskiarvot kielteisessä tunneilmaisussa oli 4,7 ja vauvojen 5,2. Vanhemmilla varsinkin turhautuminen oli keskimääräistä korkeampaa (ka 4,6), samoin kuin vauvoilla (ka 6,06). Keskiarvo oli ulospäinsuuntautuneisuudessa ja elämyshakuisuudessa vanhemmilla keskiarvoa hivenen korkeampi (ka 3,9). Vauvoilla se oli hyvin korkeaa keskiarvoltaan (ka 4,6). (Kuviot 4 ja 5).

Case 8 vanhempi oli hyvin aistiherkkä (6,3), ulospäinsuuntautunut ja hänellä oli korkea kielteinen tunneilmaisu (4,4) ja epämukavuuden tunne oli hänellä myös keskimääräistä korkeampaa (5,3). Vanhemman kokemat haasteet liittyivät vauvan sosiaalisiin- ja siirtymätilanteisiin. Vauva meni usein liian lähelle toisia lapsia. Vauva oli ulospäinsuuntautunut (4,7). Vanhemman mukaan siirtymätilanteet olivat haastavia arjessa, mikä viittaa vauvan temperamentin turhautumisalttiuden korkeuteen (4,6) ja vauva oli herkkä peloille erilaisten muutosten tullessa eteen (5,5). Siirtymätilanteet turhauttivat vauvaa varsinkin, jos muutokset tapahtuivat nopeasti ja aiheuttivat pelkoa ja turhautuneisuutta. Vauva otti hoivaa hyvin vastaan (6,7). Sekä vanhemmalla (4,4) että vauvalla (4,5) oli molemmilla korkea kielteinen tunneilmaisu, korkea ulospäinsuuntautuneisuus ja korkea itsesäätely. Kuitenkin kielteisen tunneilmaisun ollessa korkeaa, myös turhautuminen molemmilla oli korkealla. Temperamenteiltaan sekä vanhempi että vauva olivat hyvin samantyyliisiä. Molemmilla oli enemmän kielteistä kuin myönteistä tunneilmaisua. Molemmat kuitenkin nauttivat ihmisten seurasta ja olivat sosiaalisia ja ulospäinsuuntautuneita. Tässä arjen haasteessa temperamentit kohtasivat toisensa ja törmäyskurssi tapahtui, kun temperamentit olivat samanlaisia.

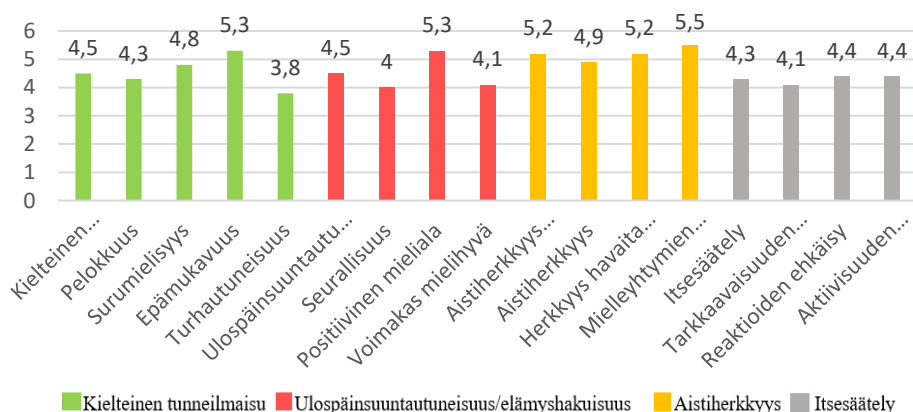
Case 14 sekä vanhemmalla (4,8) että vauvalla (5,1) oli keskimääräistä korkeampi kielteinen tunneilmaisuus. Samalla tavalla kuin edellisessä casessa, sekä vanhempi että vauva turhautuivat helposti. Vauvalla oli alhainen itsesäätely (2,2), kun taas vanhemmalla oli korkea itsesäätely (4,55). Molemmat reagoivat haastaviin tilanteisiin kielteisesti, mutta vauvaan vaikutti vahvasti alhainen itsesäätely. Vanhemman mukaan vauvan mielestä kaikki oli huonosti ja tylsää. Kun vanhempi hermostui, hermostui myös vauva ja toisin päin. Temperamenttipiirteet siis lietsoivat toisiaan. Vanhempi koki pikkulapsiarjen haasteellisena ja väsyttävänä. Vauva ei malttanut odottaa missään tilanteessa ja koko ajan tuli olla aktiivisesti tekemässä jotakin. Vauva pelkäsi kaikkea uutta. Vanhempi itse oli herkkä kokemaan aistiympäristönsä muutoksia (5,6). Vanhemmalla nämä temperamenttipiirteet, arjen haasteiden kohdatessa, muotoutuivat ahdistuneisuudeksi. Kun vanhempi esimerkiksi odotti lapsen tyyntyvän itkusta, hän turhautui, kun sitä ei tapahtunut. Tämän lisäksi vanhempi oli hyvin aistiherkkä ja koki ympäristössä tulleet muutokset herkästi. Tämä saattoi stressata vanhempaa, sillä vauva oli myös erittäin aistiherkkä, eikä hän jaksanut keskittyä yhteen asiaan pitkäjäksoisesti, mikä näyttäytyi arjen haasteessa. Vauva ei rauhoittunut ja tämä turhautti vanhempaa. Kun vauvan itsesäätely oli alhaista, niin vauva ei jaksanut keskittyä, eikä odotukset kohdanneet vanhemmalla ja lapsella. Toinen halusi asioiden toimivan, kuten kuuluisi, kun taas toinen halusi aktiivista toimintaa. Yhteentörmäys tapahtui odotusten ollessa erilaiset ja temperamenttien ollessa samansuuntaiset.

Case 17 vauvalla oli kielteinen tunneilmaisuus (5,6), samoin kuin vanhemmalla (5,0). Kyseisessä tapauksessa vanhemmalla oli vähemmän ulospäinsuuntautuneisuutta (2,5), kun taas vauva oli ulospäinsuuntautunut (4,1). Temperamenttipiirteet törmäsivät, kun vauva tarvitsi huomiota ja hänen oli vaikeaa keskittyä mihinkään. Syöttäminen, pukeutuminen ja nukuttaminen olivat haastavia. Vauva halusi enemmän huomiota, mitä vanhempi normaalisti itse kaipasi. Vanhempi viihtyi hyvin yksinkin, vauva taas oli hyvin seurallinen ja huomionhakuinen. Kun vauva ei saanut huomiota, hän reagoi ja sai kiukkukohtauksia. Temperamenttien yhteentörmäys tapahtui osittain siksi, että toinen oli ulospäinsuuntautunut ja toinen ei. Vanhemman odotukset vauvan toiminnasta eivät vastanneet sitä, mitä vanhempi olisi halunnut, sillä vauva oli paljon elämishakuisempi kuin vanhempi.

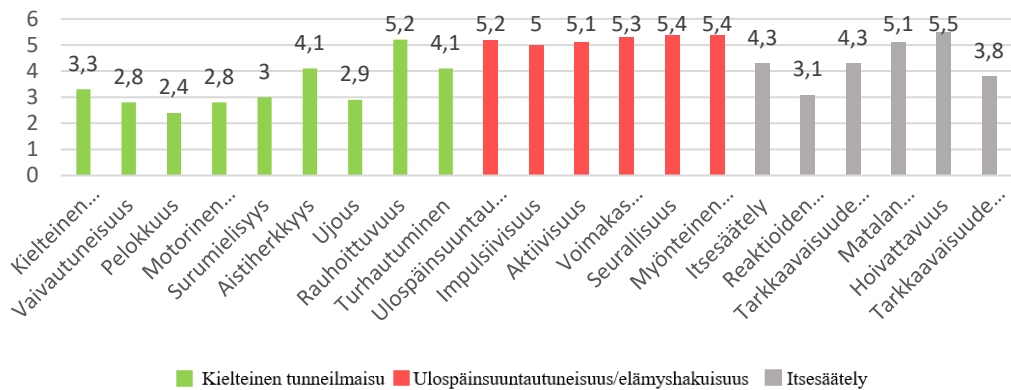
Huomionarvoista oli se, että kaikista 13 tapauksesta, joissa vanhempi vastasi sekä itsestään että lapsestaan, näissä kolmessa edellä mainitussa casessa sekä vanhemman että lapsen temperamentti oli keskimääräistä kielteisempää tunneilmaisultaan. Tämän lisäksi nämä kolme tapausta olivat tutkimuksen ainoat vauvat ja ainoat lapset, joilla oli keskimääräistä korkeampi kielteinen tunneilmaisuus. Kokonaisuudessaan vanhempien omien odotusten toteutumatta jääminen ahdisti vanhempia. Toisaalta taas samansuuntainen temperamentti johti vanhemman ja vauvan törmäyskurssille.

2. Aikuisen tunneilmaisuus kielteinen, lapsen myönteinen

Arjen huolenaiheet, joissa aikuisen tunneilmaisuus oli keskimääräistä kielteisempää ja lapsen keskiarvoltaan hyvin myönteistä esiintyivät kuudessa tapauksessa: 3, 5, 15, 16, 20 ja 21. Näiden tapausten huolenaiheet liittyivät siirtymätilanteisiin, pukeutumiseen, ruokailuun, vahvaan reagointiin tilanteissa ja lapsen huomiohakuisuuteen. Ensin käsiteltiin kokonaisuudessaan temperamenttipiirteitä vanhemmilla ja lapsilla. Tämän jälkeen otettiin tapauskohtaisesti tarkasteluun case 3, 5, 15, 16 ja 20. Tässä osiossa kaikki case-tapausten lapset olivat taaperoitu.

Kuvio 6. Luokan 2. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on kielteinen tunneilmaisuus, n=6

Kuvio 7. Luokan 2. temperamenttipiirteet taaperoilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6

Kaikissa tapauksissa taaperoilla oli keskiarvolta keskimääräistä korkeampi turhautuneisuus (ka 4,1) ja hieman keskiarvoa alhaisemman reaktioiden ehkäisy (ka 3,1) sekä korkea impulsiivisuus (ka 5,0). Tapauksissa vanhempien aistiherkkyys oli keskiarvoltaan keskimääräistä korkeampaa (ka 5,0). (Kuviot 6 ja 7).

Case 3 vanhemmalla oli kielteisempi tunneilmaisu kuin lapsella. Sekä vanhempi että lapsi olivat ulospäinsuuntautuneita ja nauttivat ihmisten kanssa olemisesta. Kuitenkin molemmat turhautuivat erittäin herkästi (4,0). Vanhempi koki herkästi epämukavuutta tilanteissa. Erilaiset siirtymätilanteet olivat lapselle haasteellista, kuten pukeutuminen, lähteminen ja kaikki, jossa pyydettiin lasta tekemään jotakin. Vanhempi alkoi helposti lahjomaan lasta, jos tilanteet eivät tuottaneet haluttua tulosta. Vanhempi antoi helposti periksi tilanteen vaikeutuessa. Kielteisen tunneilmaisun aladimensio epämukavuus oli vanhemmalla korkea (6,9). Vanhempi oli myös aistiherkkä (5,3) ja huomioi ympäristönsä pienetkin muutokset herkästi. Tämä altisti myös erilaisille äänille, jotka yhdistettynä arjen haasteeseen lisäsivät vanhemman ärsyntyneisyyttä. Temperamenttiltaan vanhempi reagoi voimakkaasti ärsykkeisiin sekä koki tilanteet kielteisen tunneilmaisun kautta. Tämä tuli esille siinä, että vanhempi koki lapsen kanssa siirtymätilanteet haasteellisena. Yhteentörmäys tapahtui, kun sekä lapsi että vanhempi turhautuivat. Tämän lisäksi vanhempi koki helposti kielteistä tunnetta tilanteissa ja epämiellyttävät tilanteet ahdistavina, kun taas lapsi oli suhteellisen myönteinen ja erittäin aktiivinen sekä impulsiivinen reagointityyliltään. Tässä tapauksessa tapahtui yhteentörmäys, jossa erilaiset temperamenttipiirteet kohtasivat toisensa.

Case 5 yhteys yhteentörmäyksessä temperamenteilla oli se, että vanhemmalla oli keskivertoa korkeampi kielteinen tunneilmaisuus (4,0) ja lapsella keskinkertainen (3,6). Vanhempi koki epämukavuutta herkästi (5,0). Lapsi oli aktiivinen (4,5) ja impulsiivinen (5,0). Vanhemmalla ja lapsella oli korkea ulospäinsuuntautuneisuus/ elämyshakuisuus. Yhteentörmäys osittain tapahtui samansuuntaisten temperamenttien takia arjen haasteissa ruokailuissa ja malttamattomuudessa. Lapsen ollessa aktiivinen ja impulsiivinen, ja vanhemman kokiessa herkästi epämukavuutta, tapahtui yhteentörmäys, jossa vanhempi koki kyseiset tilanteet haasteena, jopa taisteluina.

Case 15 vanhemmalla oli kielteinen (4,0) ja lapsella keskivertoa alhaisempi kielteinen tunneilmaisuus (3,1). Lapsen reaktioiden ehkäisy oli alhaista (2,4) samoin kuin vanhemman (2,1). Sekä vanhempi (4,7) että lapsi (4,3) turhautuivat herkästi. Lapsella ja vanhemmalla oli törmäyskohtia temperamenteissaan temperamenttien ollessa osittain samansuuntaiset ja se näyttäytyi arjen haasteissa, jossa lapsi reagoi vahvasti vanhemman tiukkaan äänensävyyn. Toisin kuin vanhemman temperamentti, lapsella oli myönteisempi tunneilmaisuus, mutta lapsi kuitenkin herkästi reagoi epämieluisiin tilanteeseen reaktiivisesti, ilman kykyä hallita reaktiotaan siinä tilanteessa. Kun toinen turhautui, niin myös toinen turhautui.

Case 16 vanhemmalla oli kielteinen tunneilmaisuus (5,43) ja lapsella oli keskivertoa alempi kielteinen tunneilmaisuus (3,34). Tämän lisäksi toisin kuin vanhempi (2,92), lapsi oli ulospäinsuuntautunut (4,24). Vanhempi (6,1) ja lapsi (7,2) olivat aistiherkkiä, mutta suurin ja merkittävin ero heillä oli seurallisuus. Lapsi nautti seurasta (4,9), kun taas vanhemmalla oli alhainen seurallisuus (1,6). Vanhempi viihtyi siis hyvin omissakin oloissaan. Arjen haaste koski juuri vanhemman stressiä siitä, kuinka lapsi tarvitsi kokoaikaista huomiota. Lapsi ja vanhempi joutuivat törmäyskurssille temperamenttiansa vuoksi, toinen kaipasi seuraa ja toinen ei tarvinnut niin paljon huomiota. Vanhemman ja lapsen temperamentit olivat täysin vastakkaiset. Tämä heijastui myös arjen haasteeseen. Vanhempi koki, että lapsi tarvitsi huomiota koko ajan, mikä stressasi vanhempaa. Lapsi kaipasi luonnostaan seuraa ja halusi olla ihmisten läheisyydessä, kun taas vanhemmalle oli ihan luontevaa olla välillä omassa rauhassa. Vanhemman odotukset lapsesta olivat ristiriitaiset. Temperamentit olivat vastakkain asettelussa, mikä sai arjen haasteen tuntumaan vanhemmasta stressaavalta.

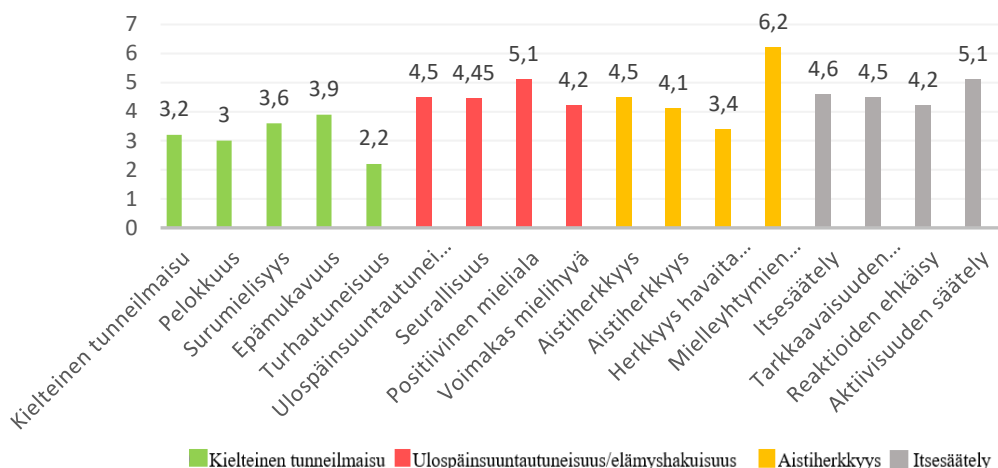
Case 20 vanhemmalla (4,9) oli suhteessa enemmän kielteistä tunneilmaisua kuin lapsella (3,6). Sekä lapsella (5,3) että vanhemmalla (4,5) oli korkea turhautuneisuuden arvo. Muuten vanhemman ja lapsen temperamentit olivat samansuuntaiset. Myös arjen haasteessa vanhempi näki lapsensa haastavana siirtymätilanteissa ja keskittymistä vaativissa tilanteissa. Lapsi ei jaksanut keskittyä hetkeen kauaa impulsiivisuutensa (4,9), aktiivisuutensa (4,9) ja alhaisen tarkkaavaisuutensa (1,9) vuoksi. Temperamenteilla tapahtui törmäyspiste aladimension turhautumisen kohdalla. Lapsen turhautuessa myös vanhempi turhautui.

Case 21 vanhemmalla (4,2) oli korkeampi kielteinen tunneilmaisu verrattaessa lapseensa (2,6). Vanhemman korkeasta kielteisestä tunneilmaisusta huolimatta vanhempi ei turhautunut herkästi (2,3), mutta lapsella turhautumisen arvo oli keskivertoa korkeampi (4,7). Vanhempi kuvaili itseään rauhalliseksi ja hän malttoi odottaa asioita. Lapsi ei malttanut istua paikallaan ja halusi asioiden tapahtuvan heti. Lapsen impulsiivisuus (6,0) ja aktiivisuus (6,0) olivat korkeita. Tässä tapahtui temperamenttien yhteentörmäys. Toinen halusi, että asiat tapahtuvat heti ja toinen otti rauhallisesti. Vanhempi ärsyyntyi tilanteissa. Törmäys temperamenteilla tapahtui vanhemman kielteisen tunneilmaisun ja lapsen myönteisen tunneilmaisun kohdatessa. Lapsi oli tämän lisäksi hyvin impulsiivinen (6,0), kun taas vanhempi kuvasi itseään hyvin rauhalliseksi. Tässä tapahtui myös vastakkain asettelu, jossa vanhempi joutui sietämään tunnetta siitä, että hänen lapsellaan on erilainen temperamentti kuin hänellä itsellä.

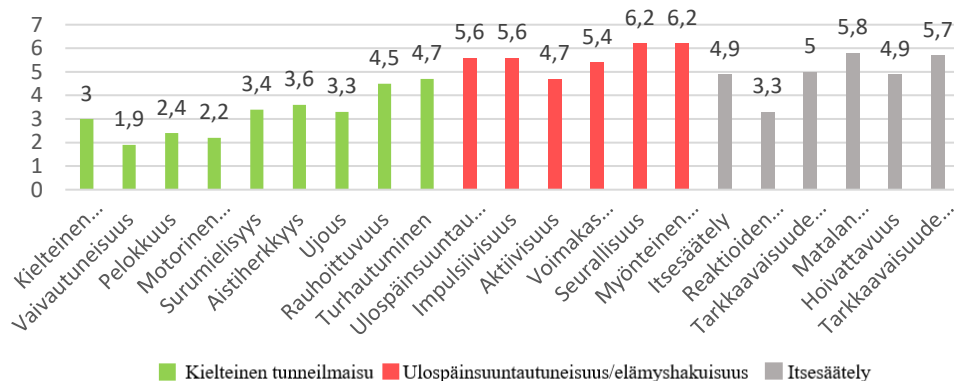
3. Aikuisen ja lapsen tunneilmaisu positiivinen

Huolenaiheita, joissa aikuisella ja lapsella oli keskimääräistä korkeampi myönteinen tunneilmaisu, löytyi kuudesta tapauksesta: 1, 2, 9, 11, 12 ja 19. Huolenaiheet liittyivät impulsiivisuuteen, ruokailuun, siirtymiin, aggressiiviseen käytökseen, tottelemattomuuteen, huolestuneisuuteen ja riehakkuuteen. Ensin käsiteltiin kokonaisuudessaan temperamenttipiirteitä vanhemmilla ja lapsilla (tässä osiossa kaikki lapset olivat taaperoituja). Tämän jälkeen otettiin tapauskohtaisesti tarkasteluun case 1, 2, 9, 11, 12 ja 19.

Kuvio 8. Luokan 3. temperamenttipiirteet vanhemmilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6

Kuvio 9. Luokan 3. temperamenttipiirteet taaperoilla, joilla on myönteinen tunneilmaisu, n=6

Aikuisten keskiarvo kielteinen tunneilmaisu oli alhainen (ka 3,2). Lasten kielteisen tunneilmaisun keskiarvo oli 3,0. Lasten aktiivisuus (ka 4,7) ja impulsiivisuus (ka 5,6) olivat keskiarvoiltaan korkeat. Vanhempien kielteisestä tunneilmaisusta aladimensio epämukavuus oli hieman keskivertoa korkeampi (ka 3,9). Vanhempien keskiarvot aistiherkkydessä (ka 4,5) ja ulospäinsuuntautuneisuudessa/ elämyshakuisuudessa (ka 4,5) olivat korkeat. Myös tapausten lapset olivat keskiarvoltaan hyvin ulospäinsuuntautuneita (ka 5,6) ja heillä oli korkea impulsiivisuus (ka 5,6). (Kuviot 8 & 9).

Case 1 vanhempi koki lapsen impulsiivisuuden, riehakkaan käytöksen ruokapöydässä ja tottelemattomuuden raskaana. Vanhempi itse koki herkästi epämiellyttävyyden tunnetta (5,3), kun taas lapsi turhautui helposti (5,8) ja hänellä oli alhainen reaktioiden hallinta

(3,3). Lapsi oli impulsiivinen (6,1), eikä jaksanut keskittyä ja kuunnella ohjeita. Vanhempi koki lapsen impulsiivisena, riehakkaana ja vanhemman mukaan kieltäminen oli vaikeaa. Vanhempi itse koki herkästi epämukavuutta näissä arjen tilanteissa, joissa lapsi toimi impulsiivisesti ja kovaäänisesti. Temperamenttipiirre epämukavuus oli näin ollen käyttäytymisen takana oleva asia, jolla saattoi olla yhteyttä arjen haasteen kokemiseen vanhemmalla. Lapsen temperamentti oli eloisa, eikä hän jaksanut keskittyä yhteen asiaan kauaa. Tämän lisäksi lapsen reaktioiden ehkäiseminen oli keskitasoa hieman alhaisempi (3,3), joka vaikutti myös reagoimisessa erilaisiin ärsykkeisiin. Lapsella oli myös korkea turhautumisherkkyys (5,8), vaikka muutoin hän oli hyvin positiivinen. Turhautuminen ja impulsiivisuus yhdistettynä aktiivisuuteen saattoi olla yhteydessä arjessa koettuun haasteisiin, kuten ruokailuun ja ylipäättään riehakkaaseen käytökseen sekä tottelemattomuuteen.

Case 2 vanhempi koki herkästi epämukavuutta (5,3) ja lapsi koki turhautuneisuuden tunnetta herkästi (5,8). Vanhemman ja lapsen temperamentit olivat hyvin samansuuntaiset, molemmat olivat ulospäinsuuntautuneita ja heillä oli suhteellisen korkea itsesääteily. Heitä yhdisti tuo epämukavuuden tunne, vaikka heillä oli myönteinen tunneilmaisu. Tämä heijastui arjen haasteeseen erilaisissa kinuamistilanteissa, jossa kumpikaan ei halunnut antaa periksi. Lapsen korkea impulsiivisuus (6,1) ja alhainen reaktioiden ehkäisy (3,2) näytti olevan yhteydessä arjessa koettuun haasteeseen. Tapauksessa yhteentörmäys tapahtui temperamenttien ollessa samansuuntaiset.

Case 9 vanhempaa huolestutti lapsen aggressiivinen käytös heidän oman lastenhoitajansa seurassa, kuitenkin vanhempi tunnisti piirteet myös kotoa. Vanhempi koki, että keinot olivat loppuneet. Vanhemmalla oli ulospäinsuuntautunut temperamentti (4,1), korkea itsesääteily (4,2) ja alhainen kielteinen tunneilmaisu (3,1). Temperamenttiltaan lapsi oli ulospäinsuuntautunut (5,9) ja hänen impulsiivisuutensa oli korkea (5,8). Itsesääteilyssä lapsen reaktioiden ehkäiseminen oli keskimääräistä alhaisempaa (3,2), mikä tarkoitti, ettei lapsi vielä kyennyt hallitsemaan käytöstään tilanteissa, eikä jaksanut odottaa tai jarruttaa reaktioitaan. Reaktioiden hallitsemisen alhaisuus yhdistettynä impulsiivisuuteen (5,8) ja turhautumisen alttiuteen (5,1), johti helposti lapsen stressaantumiseen erilaisissa tilanteissa. Arjen haasteessa lapsi käyttäytyi huonosti, haukkui ja sylki hoitajaansa päin. Lapsen temperamentti suhteessa arjen haasteeseen näyttäytyi siten, että lapsen itsesääteilyn ollessa keskivertoa alhaisempaa, lapsi ei kyennyt tilanteissa reagoimaan

rationaalisesti. Tapauksessa ei sinänsä tapahtunut temperamenttien yhteentörmäystä. Vanhempi tunsi lapsensa, mutta oli huolissaan käytöksestä lastenhoitajan kanssa.

Case 11 lapsi oli hyvin ulospäinsuuntautunut (6,0), niin kuin vanhempansakin (4,8). Tapauksen lapsi turhautui herkästi (5,2), kun taas vanhempi koki herkästi epämiellytyksen tunteita (4,5). Tämän lisäksi lapsi oli keskimääräistä impulsiivisempi (6,0) sekä aktiivisempi (6,6). Samoin kuin vanhemmalla (1,9), niin myös lapsella (2,2) itsesäätely ei ollut korkeaa reaktioiden ehkäisyn kannalta. Molemmilla oli alttius herkästi turhautua tilanteissa, eivätkä kumpikaan pystyneet hillitsemään reaktioitaan turhautumisen hetkellä. Arjen haasteet, joissa lapsi oli tottelematon ja kärsimätön muuttuivat helposti taisteluksi. Tilanteet johtuvat myös osittain samankaltaisten temperamenttien yhteen törmäämisestä.

Case 12 lapsella oli hyvin samantyylinen temperamentti vanhempansa kanssa, ulospäinsuuntautunut, myönteinen tunneilmaisuus ja korkea itsesäätelykyky. Kuitenkin vanhempaa ahdisti lapsen huolestuneisuus ja se, ettei lapselle tulisi tunteita siitä, ettei häntä hyväksyttäisi joukkoon omana itsenään. Vanhempi oli hyvin aistiherkkä (4,8) kuten lapsensakin (5,4). Vanhempi oli herkkä havaitsemaan lapsensa pelkoja ja huolestuneisuutta toisista lapsista. Koska vanhempi itse koki surua helposti (4,9), vaikutti se hänen tunteisiinsa arjen haasteissa. Lapsi oli keskimääräistä ujompi (4,5) ja tarvitsi aikaa tottua uuteen ympäristöön ja uusiin ihmisiin. Arjen haaste syntyi temperamenttien ollessa hyvin samansuuntaiset.

Case 19 lapsi oli ulospäinsuuntautunut (5,5) kuten vanhempansa (5,4), ja heillä molemmilla oli korkea aistiherkkyys, vanhemmalla 5,1 ja lapsella 4,4. Molemmilla oli vain vähän kielteistä tunneilmaisuutta. Vanhempi koki, että lapsen riehakas ja impulsiivinen käytös oli täysin normaalia hänen ikätasolleen. Temperamentit olivat hyvin samansuuntaiset ja vanhempi näytti hyväksyvän tämän asian ja koki tilanteiden kuuluvan lapsen kehitykseen arjen haasteissa. Törmäystä ei tapahtunut temperamenttien suhteen.

Tapaukset, joissa sekä vanhemmalla että lapsella oli myönteinen tunneilmaisuus, näyttäytyi siltä, että vanhemmat peilasivat omia tunteitaan helposti ja kokivat ehkä ahdistuneisuutta siitä, mitä lapsi saattaa kokea. Jos sekä vanhemmat että lapset olivat myönteisiä, liittyivät

arjen haasteet usein lapsen korkeaan ulospäinsuuntautuneisuuteen kuten korkeaan impulsiivisuuteen.

6.4 Arjen haasteiden kategorioiden yhtäläisyyksiä

Erilaiset temperamenttipiirteet näyttivät aineistosta tulleissa tuloksissa liittyvän vanhemmuudessa koettuihin haasteisiin, koskien sekä vanhemman itsensä että lapsensa käyttäytymistä. Tässä alaluvussa suljettiin ympyrä tuoden vielä kerran huolenaiheet ja haasteet keskiöön. Huolenaiheista koostettujen kategorioiden (luvusta 6.1) avulla tarkasteltiin temperamenttipiirteiden keskiarvoja ja sitä, mitkä temperamenttipiirteet yleisesti nousivat esiin tietyissä arjen haasteissa vanhemmilla ja lapsilla. Alaluku vastaa neljänteen tutkimuskysymykseen: *Mitkä temperamenttipiirteet korostuvat vanhempien kokemissa arjen haasteissa?*

Kategoria 1. Rauhoittumisen haaste

Kategorian 1 tapaukset olivat 14, 17 ja 19. Tapauksissa vanhempia oli $n=3$ ja vauvoja $n=2$ ja taaperoita $n=1$. Vanhempien temperamenteista nousi esiin epämukavuus arvo korkealla keskiarvolla (ka 5,6). Vanhemmilla oli korkea turhautumisen arvo (ka 4,2) samoin kuin vauvoilla (ka 6,5). Sekä vanhemmat (ka 4,2) että vauvat (ka 6,5) kokivat korkeaa surumielisyyttä.

Kategoria 2. Pukeutumisen haaste

Kategorian 2 tapaukset olivat 3, 11, 15, 17 ja 20. Joista vanhempia $n=5$, taaperoita $n=4$ ja vauvoja $n=1$. Vanhemmilla keskiarvot turhautuneisuudessa (ka 4,1) ja epämukavuuden tunteessa (ka 5,3) olivat korkeat. Vanhemmilla oli keskiarvoltaan korkea ylädimensio aistiherkkyys (ka 4,5). Taaperoilla oli keskiarvoltaan korkea turhautuminen (ka 4,6), aktiivisuus (ka 5,8) ja impulsiivisuus (ka 5,5). Tämän lisäksi taaperoiden reaktioiden ehkäiseminen oli alhaista keskiarvolla 2,6.

Kategoria 3. Sosiaalisten tilanteiden haaste

Kategorian 3 tapaukset olivat 6, 8 ja 21. Vanhempia oli $n=2$, taaperoja $n=2$ ja vauvoja $n=1$. Vanhemmat kokivat keskiarvoltaan herkästi epämukavuutta (ka 5,1), surumielisyyttä (ka 4,4) pelokkuutta (ka 4,7) ja aistiherkkyyttä (ka 6,1). Taaperot kokivat

keskiarvoltaan korkeaa impulsiivisuutta (ka 4,8) ja aktiivisuutta (ka 4,3). Taaperoiden turhautuminen oli keskiarvoltaan keskinkertaista (ka 3,8).

Kategoria 4. Aggressiivisen käytöksen haaste

Kategorian 4 tapaukset olivat 1, 5, 9, 15, 18 ja 23. Vanhempia oli n=6 ja taaperoita n=4. Tapauksien vanhempien keskiarvoista nousi korkealla arvolla surumielisyys (ka 4,3) ja keskivertona turhautuneisuus (ka 3,5). Taaperot kokivat keskimääräistä herkemmin turhautuneisuutta (ka 4,7) ja heillä oli alhainen reaktioiden ehkäisy (ka 3,1). Heillä oli myös korkea impulsiivisuus (ka 5,8) ja aktiivisuus (ka 5,1).

Kategoria 5. Tottelemattomuuden ja uhman haaste

Kategorian 5 tapaukset olivat 1, 3, 7, 11, 13 ja 22. Vanhempia oli n=4, taaperoita n=4 ja vauvoja N=1. Vanhemmat kokivat herkästi epämukavuuden tunnetta (ka 5,3). Vanhempien herkkyyys havaita tunnesävyjä oli myös korkea keskiarvoltaan (ka 4,5). Vanhempien reaktioiden ehkäiseminen oli keskiarvoltaan keskitasoa (ka 3,5). Taaperoilla oli korkea turhautuneisuus (ka 4,4), impulsiivisuus (ka 5,4) ja aktiivisuus (ka 5,3). Selkeästi alhaisimman keskiarvon taaperoilla oli reaktioiden ehkäisyssä arvolla 2,9.

Kategoria 6. Huolestuneisuuden haaste

Kategorian 6 tapaukset olivat 12, 14 ja 22. Vanhempia oli n=3, taaperoita n=1 ja vauvoja n=1. Vanhemmilla oli herkästi surumielisyyttä (ka 4,9), pelokkuutta (ka 4,0) ja epämukavuuden tunnetta (ka 4,1). Vanhemmat olivat myös hyvin aistiherkkiä keskiarvoltaan (ka 5,3).

Kategoria 7. Huomiohakuisuuden haaste

Kategoria 7 sisälsi tapaukset 7, 16 ja 17. Vanhempia oli n=3, taaperoita n=2 ja vauvoja n=1. Vanhemmilla oli hyvin korkea keskiarvo epämukavuudessa (ka 6,6), he kokivat myös herkästi surumielisyyttä (ka 5,1) ja pelokkuutta (ka 4,9) sekä turhautuneisuutta (ka 4,2). Vanhemmat kokivat hyvin vähän tarvetta seurallisuudelle (ka 2,5) ja aistivat herkästi tunnesävyjä (ka 5,3) sekä heillä oli korkea miellelyhtymien syttyminen (ka 5,3). Taaperoilla oli keskimääräistä korkeampi aistiherkkyys (ka 5,3), korkea impulsiivisuus (ka 5,4) ja korkea seurallisuus (ka 5,6).

Kategoria 8. Ruokailun haaste

Kategorian 8 tapauksia olivat 1, 5, 11, 15, 17, 21 ja 23. Vanhempia oli $n=7$, taaperoita $n=5$ ja vauvoja $n=2$. Vanhemmat kokivat korkeaa epämukavuutta (ka 5,0) ja aistiherkkyyttä (aladimensio) (ka 4,7). Taaperot kokivat korkeaa turhautuneisuutta (ka 4,7). Taaperoiden keskiarvot myös impulsiivisuudessa (ka 5,9) ja aktiivisuudessa (ka 5,7) olivat korkeita. Toisaalta taaperoiden reaktioiden ehkäiseminen oli hyvin alhaista (ka 2,7). Vauvoilla oli korkeat arvot surumielisyydessä (ka 6,5) ja turhautumisalttiudessa (ka 6,8). Tämän lisäksi vauvojen keskiarvo suuntautumisen kestossa oli erittäin alhainen (ka 1,1).

Kategoria 9. Aikuisen hillinnän haaste

Kategorian 9 tapaukset olivat 2 ja 10. Vanhempia oli $n=2$. Vanhemmat kokivat keskiarvoiltaan herkästi epämukavuutta (ka 5,0) ja hieman keskivertoa enemmän turhautuneisuutta (ka 3,8) ja he olivat aistiherkkiä (aladimensio) (ka 4,0).

Kategoria 10. Nukkumaanmenon haaste

Kategorian 10 tapaukset olivat 14, 17 ja 21. Vanhempia oli $n=3$, vauvoja $n=2$ ja taaperoita $n=1$. Kategorian vanhemmat kokivat herkästi epämukavuutta (ka 5,8), turhautuneisuutta (ka 4,2), surumielisyyttä (ka 4,3) ja pelokkuutta (ka 4,4). Tämän lisäksi vanhempien aistiherkkyys oli hyvin korkeaa (ka 5,3). Vanhempien tavoin myös vauvojen keskiarvot surumielisyydessä (ka 6,5) ja turhautumisessa (ka 6,8) olivat erittäin korkeita. Vauvoilla oli keskiarvoltaan alhainen suuntautumisen kesto (ka 1,1).

Kategoria 11. Siirtymien haaste

Kategoria 11 sisälsi tapaukset 2, 3, 8, 11 ja 20. Vanhempia oli $n=5$, taaperoita $n=4$, ja vauvoja $n=1$. Vanhemmilla oli keskiarvoltaan paljon epämukavuuden tunnetta erilaisissa tilanteissa (ka 5,5), sekä surumielisyyttä (ka 4,0). Vanhemmat kokivat myös korkeaa aistiherkkyyttä (ka 4,9). Taaperoiden arvot turhautumisessa (ka 5,0) ja surumielisyydessä (ka 4,1) oli keskiarvoiltaan korkeita. Taaperot olivat impulsiivisia (ka 5,0) ja aktiivisia (ka 5,4). Heidän reaktioiden ehkäiseminen oli keskimääräistä alhaisempaa (ka 2,8).

Kategoria 12. Impulsiivisuuden haaste

Kategoria 12 sisälsi tapaukset 1, 18 ja 23. Vanhempia oli $n=3$ ja taaperoita $n=1$. Vanhempien epämukavuus oli keskiarvoa hieman korkeampi (ka 3,9) samoin kuten surumielisyys (ka 3,9).

Kategoria 13. Kärsimättömyyden haaste

Kategoria 13 sisälsi tapaukset, 11, 14 ja 21. Vanhempia oli $n=3$, taaperoita $n=2$ ja vauvoja $n=1$. Vanhemmat kokivat keskimääräistä enemmän epämukavuutta (ka 5,0) ja pelokkuutta (ka 4,2). Vanhemmat olivat myös keskimääräistä aistiherkempiä (ka 5,0). Taaperoilla oli korkea surumielisyys (ka 4,2) ja he turhautuivat herkästi (ka 4,9). Taaperot olivat erittäin impulsiivisia (ka 6,0) ja aktiivisia (ka 6,3). Taaperoilla oli kuitenkin keskiarvoltaan alhainen reaktioiden ehkäisy (ka 2,2).

Yleisesti arjen haasteissa tietyt temperamenttipiirteet korostuivat toisia enemmän. Kategorioita oli 13 ja niistä yhdessätoista kategoriassa epämukavuudentunne nousi hyvin korkeaksi arvoksi. Kategorioissa turhautuminen ja surumielisyys olivat toiseksi yleisin temperamentti aladimensio ja jopa kymmenessä tapauksessa esiintyi korkeaa turhautumisalttiutta ja surumielisyyttä erilaisissa arjen haasteissa. Kahdeksassa kategoriassa sekä aistiherkkyys ja impulsiivisuus nousivat esiin korkeilla arvoilla. Seitsemässä kategoriassa lapsen aktiivisuus oli hyvin korkeaa. Huomionarvoista oli se, että kuudessa kategoriassa, joissa temperamenttialadimensio reaktioiden ehkäisy oli alhaista, oli lapsella myös korkea aktiivisuus ja impulsiivisuus. Eli noin puolessa kategorioista arjen haasteet johtuivat siitä, että lapsella ei ollut vielä itsesäätelykyky kehittynyt, eikä lapsi pystynyt ehkäisemään reaktiotaan, vaan toimi ennen kuin mietti. Tämä yhdistettynä korkeaan impulsiivisuuteen ja aktiivisuuteen, saattoi aiheuttaa vanhempien kokemia arjen haasteita. Tämän lisäksi sekä lapsilla että vanhemmilla oli monessa kategoriassa molemmilla havaittavissa korkeaa turhautumista ja herkkää kokemusta epämukavuudesta.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa vanhempien kokemia huolenaiheita omassa ja lastensa käyttäytymisessä. Tavoitteena oli myös arvioida, millä tavalla vanhempien ja lasten temperamentti oli yhteydessä arjen haasteisiin. Selvitettiin myös, millaisia kohtauspisteitä ja yhteyksiä vanhemman ja lapsen temperamentin välillä löytyi. Tavoitteena oli tuottaa tietoa temperamentin merkityksestä ja luoda ymmärrystä käyttäytymisen takana olevasta temperamentista. Tähän ilmiöön tutkimus vastasi ja nosti esiin temperamentin moninaisuuden.

7.1 Arjen haasteet

Arjen haasteet jakaantuivat tutkimuksessa 13 kategoriaan. Eniten vanhemmat kokivat arjessaan huolenaiheita lapsensa aggressiivisessa käytöksessä ja ruokailukäytöksessä. Seuraavaksi eniten huolestuttivat tottelemattomuus ja uhma, sitten siirtymätilanteiden ja pukeutumisen haasteet. Arjessa koetut huolenaiheet koskettivat usein lapsen käyttäytymistä, mutta muutamassa tapauksessa nousi esiin myös huoli vanhemman oman hillinnän hallinnasta. Perälän ym. (2011, 37–38) tutkimuksessa tuli esiin myös ruokailuun ja lepoon, sosiaalisiin tilanteisiin sekä psyykkiseen kehitykseen liittyvät haasteet, kuten tässäkin tutkimuksessa.

Ne viisi kategoriaa, joissa oli eniten vanhempien arjen haasteita, sisälsivät sekä vanhemmilla että lapsilla hyvin paljon samoja temperamenttipiirteitä. Lasten osalta oli hyvin mielenkiintoista se, että kaikilla lapsilla näissä edellisissä kategorioissa oli korkea impulsiivisuus, aktiivisuus ja alhainen reaktioiden ehkäisy sekä turhautuneisuus muissa kuin ruokailun haasteessa. Eli näyttää siltä, että suurin osa arjen haasteista syntyy silloin, kun lapsella on korkeata impulsiivisuutta ja aktiivisuutta, jolloin lapsi ei malta olla paikallaan ja toimii mielijohteen mukaan, eikä pysty alhaisen reaktion ehkäisyn vuoksi estämään ja hillitsemään toimintaansa. Lapsi siis toimii ennen kuin miettii. Samoin lapsi myös turhautuu helpommin, jos vanhempi odottaa häneltä nopeaa toimintaa, tai jotain mitä lapsi ei vielä osaa. Vanhemmilla taas epämukavuuden korkea arvo nousi keskiöön. Tämän lisäksi suurin osa vanhemmista olivat hyvin aistiherkkiä. Korkean kielteisen tunneilmaisun ja aistiherkkyyden yhdistyessä näyttää siltä, että resilienssi sietää lapsen

impulsseja ja nopeaa reaktiivisuutta aiheuttaa vanhemmassa nopeasti ahdistusta, epämukavuutta, surumielisyyttä ja turhautumista.

Tutkimuksen aineistossa olevilla vanhemmilla oli paljon aistiherkkyyttä, jolloin he kokivat arjen haasteet hyvin herkästi. Voidaan ajatella, että aistiherkyyden vuoksi vanhemmat kokevat arjen haasteet voimakkaammin ja herkemmin, mikä taas johtaa helpommin turhautumiseen ja törmäyksiin lasten kanssa. Myös Rothbart on todennut, että vanhemmat, jotka ovat aistiherkkiä, ovat hyvin herkkiä ympäristönsä muutoksille (Rothbart, 2007).

Kun lapsen temperamenttipiirteinä on korkea impulsiivisuus ja aktiivisuus, alhainen reaktioiden ehkäisy ja korkea turhautuneisuus, vanhemmat hyötyisivät erityisesti taidosta tunnistaa lapsessaan nämä temperamenttipiireet. Näin he voisivat hyvissä ajoin valmistella lasta tuleviin tilanteisiin. Monen arjen haasteen aiheuttajana saattaa olla myös kiire. Esimerkiksi leikkitilanteessa on tärkeää hyvissä ajoin kertoa, kuinka paljon lapsella on aikaa jatkaa leikkiä ja milloin hänen pitää lopettaa. Ennakoitaessa haastavia tilanteita voidaan ehkäistä temperamenttipiirteistä aiheutuvia vanhempien ja lasten välisiä törmäyksiä.

Tässä tutkimuksessa lasten itsesäätelykyky oli hyvin korkeaa, mutta aladimensio reaktioiden ehkäiseminen oli taas keskiarvoltaan hyvin alhaista. Tämä itsesäätely aladimensio on tärkeä huomioida, sillä muun muassa Rubin ym. (1999, 937–957) toteavat, että lapsen itsesäätelykyky on hyvin altis ja vanhemman toiminta voi joko estää tai auttaa lapsen itsesäätelyn kehittymistä. Eli erityisesti reaktioiden ehkäisy nousi keskiöön itsesäätelystä alhaisilla arvoilla. Lapset, joilla oli alhainen reaktioiden ehkäisy, eivät kyenneet jarruttamaan reaktioitaan, vaan toimivat itselle ominaisella tavalla. Alhainen reaktioiden ehkäisy yhdistettynä korkeaan impulsiivisuuteen ja aktiivisuuteen aiheutti monessa tapauksessa vanhemmille kokemusta arjen haastavuudesta. Myös Karreman, ym. (2010, 39–49) ovat todenneet tutkimuksessaan impulsiivisuuden ja vihaisuuden altistavan lapsia käyttäytymisen haasteisiin. Lisäksi Eisenberg ym. (2001, 1112) ovat saaneet tutkimustuloksia siitä, kuinka ulkoisen käyttäytymisen haasteet ovat yhteydessä impulsiivisuuteen ja vihaisuuteen sekä alhaiseen itsesäätelyyn. Erilaiset sisäiset käyttäytymisen oireet ovat yhteydessä alhaiseen impulsiivisuuteen ja korkeaan surumielisyyteen.

Tässä tutkimuksessa esiin nousseet vanhempien huolenaiheet lapsensa aggressiivisessa käytöksessä, ruokailukäytöksessä, tottelemattomuudessa, siirtymätilanteissa ja pukeutumisessa eivät ole haasteina ainoastaan kotioloissa vaan samankaltainen käyttäytyminen saattaa näkyä myös lapsen hoitopaikassa. Tällöin myös varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on suuri vaikutusmahdollisuus lapsen temperamentin muovautumisessa. Vanhempien lisäksi on merkityksellistä lisätä myös henkilöstön osaamista temperamentin merkityksestä. Aiempien tutkimusten mukaan lastenhoidon laatu on yhteydessä lapsen negatiivisen temperamentin kehittymiseen, sosiaaliseen kompetenssiin ja käyttäytymisongelmiin. Sensitiivinen, kannustava ympäristö toimii suojamekanismina kielteiselle tunneilmaisulle suojaten mahdollisilta negatiivilta haasteilta. Belsky & Pluess (2009, 885–908).

7.2 Positiivinen vanhemmuus

Vanhempien hyvinvointi turvaa myös lasten hyvinvoinnin. On tärkeää, että vanhemmat ja myös muut lasten kanssa toimivat tahot ymmärtäisivät näistä erilaisista temperamenteista johtuvia reagoititapoja, jolloin pystyttäisiin kohdistamaan vanhemmille heidän arjessaan tarvitsemaansa tukea. Temperamentin haavoittuvaisuuden takia, on merkittävää kiinnittää huomiota negatiivisen sijaan positiiviseen otteeseen vanhemmuudessa. Kun lapsella on enemmän kielteistä tunneilmaisua temperamenttipiirteissään, niin lapsi tarvitsee enemmän positiivista suhtautumista, jotta hänelle turvataan mahdollisimman hyvä kasvu ja kehitys. Kun vanhemmat tiedostavat omat ja lastensa temperamenttipiirteet heidän on helpompi muuttaa omaa suhtautumistaan arjen haasteissa ja tällä tavalla saada pystyvyyttä arkeen. Myös Belsky (1984, 83–96) toteaa temperamentin olevan yhteydessä vanhemman kokemaan hyvinvointiin. Stright ym. (2008, 186–200) ovat todenneet, että lapset, joilla on vaikea temperamentti, hyötyvät eniten positiivisesta vanhemmuudesta.

Tässä tutkimuksessa tuli esille vanhemman ja lapsen turhautuminen tilanteissa, joissa heillä oli erilaiset temperamenttipiirteet. Osittain näytti siltä, että joidenkin vanhempien temperamenttipiirteiden mukaiset odotukset lapsen toiminnalle saattoivat olla erilaiset kuin lapsen. Tämä tuli esille esimerkiksi seurallisuudessa ja huomiohakaisuudessa. Positiiviset odotukset lapsesta vaikuttavat positiivisesti myös lapsen temperamentin

kehitykseen, kun taas vanhemman negatiiviset odotukset lapsen temperamentista vaikuttavat vastaavasti negatiivisesti (Pauli-Pott ym. 2003, 27–48). Kun odotukset eivät vastaa oletuksia on tällä merkitystä myös vanhemmuuteen. (Gallegos ym. 2019, 542–553).

7.3 Tunneilmaisun yhteys arjen haasteissa

Tutkimuksessa kielteistä tunneilmaisua lapsilla oli keskimääräistä vähemmän verrattuna vanhempiin. Erikseen tarkasteltaessa vauvojen tunneilmaisu oli keskimääräistä korkeampaa ja taaperoiden keskimääräistä alhaisempaa. Kun vanhemmalla on kielteistä tunneilmaisua, saa tämä aikaan ahdistusta herkemmin ja vanhempien vauvojenkin ollessa kielteisiä, aiheuttaa se vielä enemmän kuormitusta vanhemmuuteen. Vanhempi osaisi asennoitua tilanteeseen eri tavalla, kun hän tiedostaisi vauvan temperamentin käytöksen takana. Jos vanhempia autettaisiin kielteisestä tunneilmaisusta huolimatta ymmärtämään ja näkemään mahdollisuudet toimia erilaisten temperamenttien kanssa, voitaisiin luoda pystyvyyttä ja hyvinvointia vanhemmuuteen. Tällöin myös arjen haasteet osattaisiin suhteuttaa ja opittaisiin vaikuttamaan omaan reagoititapaan ja auttamaan lasta ymmärtämään tunteitaan. On myös tutkimustietoa siitä, kuinka vanhemman kokema kritiikki omaa vanhemmuuttaan kohtaan nousee silloin, kun lapsella on kielteinen tunneilmaisu, mutta lapsen ollessa ulospäinsuuntautunut vanhempi kokee enemmän pystyvyyttä vanhempana (Brenning ym. 2017, 229–250).

Ainoastaan vauvojen kohdalla sekä vanhemmalla että lapsilla oli kielteinen tunneilmaisu. Tapauksissa tuli esille vanhempien toivottomuus ja osa vanhemmista koki pikkulapsiarjen väsyttävänä ja haasteellisena. Heidän vauvansa turhautuivat herkästi ja vanhemmat itse hermostuivat nopeasti. Vanhempien puheissa oli enenevissä määrin kertomuksia väsymisestä, haasteellisuudesta ja lapsensa huomiohakuisuudesta. Näin ollen voidaan olettaa, että vauvojen kielteinen tunneilmaisu heijastui vanhempiin ja vanhempien turhautuminen ja tyytymättömyys taas heijastui vauvoihin. Samankaltaisia tuloksia on saatu useammasta eri tutkimuksesta. Tutkimuksissa on todettu vanhemman kielteisyyden vaikuttavan vauvaan (Gartstein & Marmion 2008, 227–238; Solmeyer & Feinberg, 2011, 504–514). Kielteinen tunneilmaisu on yhteydessä myös äidin kokemaan ahdistuneisuuteen ja herkkyyteen masentua. Kielteinen tunneilmaisu saattaa olla

yhteydessä negatiivisesti vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen ja alhaiseen sensitiivisyyteen vanhemmalla. (Mertesacker ym. 2004, 47–61; Teste-Jones ym. 2015, 1–11; Pesonen ym. 2003, 167–182.) Laukkanen ym. (2014, 312–323) ovat todenneet lapsen korkean kielteisen tunneilmaisun olevan yhteydessä äidin korkeaan kontrolliin ja vaikuttavan negatiivisesti äidin kiintymyssuhteeseen, mikä alentaa lapsen kokemaa hyvinvointia.

Kun vanhemmalla on kielteistä tunneilmaisua ja hän tiedostaa temperamenttinsa ja sen mahdollisen yhteyden arjen haasteisiin, voi hän asennoitua tilanteisiin ennakoimalla ja miettimällä, minkälaiset tilanteet esimerkiksi aiheuttavat eniten turhautumista. Vanhempi voi toimia rauhoittavasti ja sensitiivisesti tilanteissa, huolimatta alttiudesta kielteisyyteen. Tässä auttaa omien tunteiden ja reagointityylien tiedostaminen. Rationaalinen toiminta turhauttavassakin tilanteessa voisi tasoittaa myös lapsen kokemusta tilanteesta, kun aikuinen pysyy rauhallisena. Onkin tutkittu, että vanhemmuus voi toimia puskurina tasoittamaan haasteita lapsiperheen arjessa (Karreman ym. 2010, 39–49). Tämän lisäksi lapsen kielteistä tunneilmaisua voi vähentää se, että vanhempi toimii rauhoittavasti (McKay ym. 2019, 1–14). Myös sensitiivisyys kasvatustilanteissa voi suojata kielteisen tunneilmaisun aiheuttamilta haasteilta (Belsky & Pluess, 2009, 885–908). Ihminen voi muokata sitä, miten toimii tilanteessa. Niin kuin Keltikangas-Järvinen (2016, 205–208) toteaa, että temperamentti ohjaa reagointia, ei sitä millaisia päätöksiä ja valintoja ihminen tekee. Temperamentti on käyttäytymisen pohja, mutta se, miten päätämme toimia ja millaisia ratkaisuja teemme on meistä itsestämme kiinni.

On tärkeää ymmärtää haavoittuvuus temperamentin kehityksessä ja muovautumisessa ja siinä, että kielteisyys vanhemmuudessa voi altistaa lapsen, jolla on kielteinen tunneilmaisu, haasteisiin myöhemmässä elämässä. Temperamentilla ja vanhemmuudella on selkeä yhteys, niin kuin Klein ym. (2018, 113–126) toteavat tutkimuksessaan. Negatiivinen vanhemmuus kuten vanhemman ahdistuneisuus, masennus, korkea kielteinen tunneilmaisu ja alhainen ohjaus voi altistaa herkkiä lapsia erilaisille sisäisille ja ulkoisille riskeille, jotka vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen. Tulee kuitenkin muistaa, että vanhemmuus vaikuttaa yksilöllisesti eri lapsiin. (Kiff, Lengua & Bush, 2011, 1199–1210.) Vanhemmilla on kaikki mahdollisuus muuttaa tapaansa toimia arjen haastavissa tilanteissa, mutta he tarvitsevat siihen tukea. Silmu parenting -alustalle näyttäisi olevan

tarvetta myös tulevaisuudessa ja tämä palvelu olisi hyödyllistä juurruttaa lapsiperheiden arjen tukemisen keinovalikoimaan.

7.4 Ymmärryksestä voimavaroja

Ymmärrys itsestä lisää voimavaroja vanhemmuuteen. Vanhempien saadessa voimavaroja lisääntyy positiivinen ote vanhemmuuteen myös kokonaisuudessaan. Tällä voisi olla yhteyttä myös siihen, miten mediassa käsitellään vanhemmuutta. Ajankohtaisesti mediassa on noussut esille se, kuinka raskasta vanhemmuus on. Tämän on arvioitu vaikuttaneen myös syntyvyyden laskemiseen Suomessa. Onkin tärkeää, että keskitytään vahvasti pikkulapsiperheiden huolenaiheisiin ja avunsaantiin, mutta mielestäni tulisi lisätä varhaisessa vaiheessa ymmärrystä myös vanhemman ja lapsen biologisesta puolesta.

Aikuisen tehtävä on tukea lasta ymmärtämään elämää, rohkaisten ja mallintamalla sosiaalisia tilanteita, opettamalla empatiataitoja olemassa olevista temperamenttipiirteistä huolimatta. Merkittävää onkin, että vanhempi oppii tuntemaan sekä oman että lapsensa temperamenttipiirteet ja oppii tunnistamaan kasvatustyylejään ja punnitsemaan niitä. Tutkimuksissa on todettu, että vanhemmuuden tyyli ja vanhempien odotukset lapsen temperamentista on yhteydessä myös lapsen temperamentin muovautumiseen (Laukkanen ym. 2014, 312–323; Katainen ym. 1997, 249–260).

Vanhemmalta vaaditaan resilienssiä hyväksyä lapsen erilaisuus sekä sietokykyä siihen, että oma lapsi ei välttämättä reagoi asioihin samalla tavalla. Odotukset eivät aina kohtaa, eikä siinä ole mitään väärää. Ymmärtämällä itseään ja lastaan voitaisiin löytää yhteys, joka lisäisi itseriittoa vanhempana. Vanhempia olisi tärkeää tukea ymmärtämään tilanteita, joissa he kokevat arjen tilanteet haastavina ja lapsella on erilainen temperamentti ja reagoitavat kuin heillä itsellä. Oppimalla tunnistamaan myös tunnetiloja reagoitavan lisäksi, muodostuu kokonais käsitys sekä itsestä että lapsesta. Tässä korostuu mentalisaation merkitys. Mentalisaation avulla voidaan ymmärtää itseään ja toista, mieltä ja tunnetiloja sekä reagoititapaa ja auttaa myös reagoimaan toisten tunnetiloihin (Larmo, 2010, 616). Mentalisaatio perustaista ryhmätoimintaa on nyt jo

olemassa (MLL 2010–2014), mutta mitä jos sen lisäksi keskityttäisiin myös temperamenttiin, vuorovaikutukseen ja kokonaisuuteen lasta ymmärrettäessä.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että itsetuntemuksessa piilee avain ymmärtää käyttäytymisen takana olevaa temperamenttia. Ymmärtäessään omaa temperamenttiaan voi ymmärtää omia tuntemuksiaan ja reaktiotaan. Jokaisella ihmisellä on ainutlaatuinen oma reaktiotyylinsä, temperamentti. Temperamentti ei kuitenkaan määritä käyttäytymistämme. Keltikangas-Järvinen (2008, 11–27) toteaaakin, että lasta voidaan kasvattaa oppimaan hallitsemaan piirteitään ja reaktioitaan huolimatta hänen temperamentistaan. Sinkkonen (2015) kiteyttää hyvin sen, ettei ole tiettyä oikeaa tapaa reagoida tilanteissa, vaan ydin löytyy oman lapsen tuntemisesta.

7.5 Jatkotutkimusehdotukset

Temperamenttien merkittävyys käyttäytymisen takana tulisi nostaa yleiseen tietoisuuteen enemmän. Jonkin verran neuvolan oppaissa kerrotaan temperamentin vaikutuksesta lasten käyttäytymiseen, mutta siitä pitäisi puhua vanhemmille entistä laajemmin. Jotta tieto temperamentin merkityksestä tavoittaisi vanhempia, olisi mielenkiintoista jatkotutkimuksena selvittää tapoja lisätä vanhemmuuden tietotaitoa. Jos vastaajia olisi enemmän, temperamentteja pystyisi vertailemaan vielä suuremmalla skaalalla, pystyen löytämään lisää uusia ja selkeitä yhteyksiä myös arjen haasteiden ja temperamenttien välillä. Jatkotutkimuskohteen fokus voisi tulevaisuudessa olla vanhempien kohtaamien haasteiden lisäksi asiantuntijoiden heille antamissa neuvoissa. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstö on avainasemassa sekä lisäämään tietoa lasten käyttäytymiseen liittyvistä tekijöistä vanhemmille että hyödyntämään tätä tietoa omassa työssään. Koska hoidon laadulla on myös suuri yhteys lapsen temperamentin kehittymiseen, voisi jatkotutkimus linkittyä myös tähän aiheeseen.

8 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa on noudatettu hyvää eettistä tutkimuskäytäntöä. Tutkimukseen käytetty aineisto saatiin valmiiksi kerättynä Silmu Parenting -alustasta. Aineisto on ollut ainoastaan tutkimuskäytössä, jolla on selvitetty ilmiötä temperamentti käyttäytymisen takana. Ennen Silmu Parenting -alustaan vastaamista vastaajia on informoitu siitä, että temperamenttikyselyjen tuloksia käytetään Helsingin yliopiston tutkimuksissa. Näin on varmistettu, että vanhemmilla on ollut tieto tutkimustulosten hyödyntämisestä tutkimuskäytössä ennen kuin he ovat vastanneet kyselyihin. Vanhemmat ovat vastanneet alustassa oleviin kyselyihin keksityin nimin, jolloin henkilötietoja ei voida tunnistaa. Tutkimuseettisen normin mukaan tulee estää tutkittavien tunnistettavuus (Kuula, 2011, 201). Tässä tutkimuksessa ei ole käytetty mitään tunnistetietoja, ei edes keksittyjä nimiä. Tutkimuksen luotettavuutta parannettiin selostamalla tutkimuksen toteutus tarkasti. Eettisyyttä lisää avoimuus, tutkimuksen hyvä suunnittelu, toteutus ja se, että raportointi on yksityiskohtaista (Kuula, 2011, 34–35).

Tässä tutkimuksessa yhdistyi laadullinen ja määrällinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta pohdittaessa on hyvä tarkastella sitä, onko tutkimuksen osiot selitetty tarkasti auki ja miten tutkija on päätenyt tulkintaansa (Hirsjärvi, 2009, 232). Tässä tutkimuksessa laadullisen osion luotettavuutta lisäsi se, että jokainen sisällönanalyysivaihe ja käsittelyvaihe aineiston datalla on avattu selkeästi ja läpinäkyvästi. Tapaustutkimuksena tämän tutkimuksen tavoitteena oli luoda ilmiöstä temperamentti käyttäytymisen takana syvää ymmärrystä vanhemmuudesta ja temperamentin merkityksestä sekä niiden yhteisvaikutuksesta. Tähän pyrittiin selittämällä tarkasti, miten on tehty ja miksi on päädytty tiettyihin tuloksiin ja tulkintaan.

Määrällisen tutkimuksen osalta luotettavuutta lisäsi mittariston luotettavuus. Tutkimuksen aineisto on saatu kansainvälisillä mittareilla. Temperamenttikyselyt olivat IBQ-R-Short (Gartstein & Rothbart, 2003), ECBQ (Putnam, Gartstein & Rothbart, 2006) ja ATQ-Short (Lyhennetty versio ATQ-kyselystä, Evans & Rothbart, 2007). Nämä tunnetut mittaristot mahdollistavat tulosten uudelleentestaamisen.

Tämä kyseinen tutkimus on pysynyt puolueettomana, sillä aineisto on saatu valmiina ja se on kerätty internetalustalta. Aineistosta poistettiin case 24, koska caset 23 ja 24

sisälsivät täysin samat arvot vanhemman temperamenttikyselyissä. Lisäksi myös arjen haaste avoimessa kyselyssä oli hyvin samankaltainen molemmissa tapauksissa. Toisessa hieman tiiviimmin kerrottu ja toisessa se oli avattu laajemmin. Koska heräsi epäily, että kyseessä oli saman vanhemman vastaus kahdesti, toinen jätettiin pois, jotta se ei vääristä tutkimustuloksia.

Luotettavasta mittaristosta huolimatta luotettavuus yleisesti saattoi kärsiä siitä, millä tavalla vanhemmat ovat vastanneet kyselyihin. Silmu Parenting -alustasta vanhemman piti valita temperamenttikysely koskemaan joko vauvaa tai taaperoa sekä kysely koskien itseään. On saattanut käydä niin, että vanhempi oli valinnut lapselle suunnatun temperamenttikyselyn väärin. Tämä kuvautui esimerkiksi case 8 kohdalla. Temperamenttikysely oli suunnattu vauvalle, mutta vanhempi kertoi arjen haasteena olleen sen, että lapsi meni liian lähelle toisia lapsia. Voidaan kuitenkin ajatella, että vauva oli ryöminyt tai kontannut toisten lasten lähelle. Jos vanhempi oli valinnut kyselyn väärin, tämä voisi alentaa luotettavuutta. Päädyttiin siihen, että case 8 käsiteltiin niin, että kyseessä oli vauva.

Tieteellisesti hyvä määrällinen tutkimus sisältää muun muassa numeerista mittaamista, hypoteesien esittämistä, muuttujien esittämistä taulukoissa ja tilastollisesti käsiteltävässä muodossa sekä tilastollista analysointia. (Hirsjärvi, 2009, 140). Myös tässä tutkimuksessa käytettiin näitä keskeisiä määrällisen tutkimuksen ominaispiirteitä. Tutkimuksessa hyödynnettiin monitapaustutkimusta ja sen hyvää tieteellistä käsittelyä yhdistäen määrällisen ja laadullisen tutkimuksen elementtejä. Määrällisen tutkimuksen aineiston osalta otos oli niukka ($N=22$), mutta se toi kuitenkin tutkimukseen rikastavaa tietoa temperamenttien arvoista. Jos aineisto olisi ollut suurempi, olisi todennäköisesti tullut vielä laajemmin esille erilaiset arjen haasteet ja niiden väliset temperamenttipiirteiden yhteydet lasten ja vanhempien välillä. Yhdistämällä määrällinen laadulliseen saatiin tapaustutkimuksella kokonaisvaltainen selitys ilmiöstä ja sen tulkitsemisesta. Näin tutkimuksella saatiin monipuolisempaa tietoa kuin silloin, jos olisi käytetty vain yhtä menetelmää. Jos tutkimus tehtäisiin uudelleen vastaavanlaisesta aineistosta, niin sillä saataisiin todennäköisesti samankaltaisia tuloksia kuin tällä tutkimuksella. Aiheesta aiemmin tehdyistä tutkimuksista on saatu myös samansuuntaisia tuloksia, kuin tässä tutkimuksessa. Tutkimusta voidaan pitää pätevänä ja luotettavana.

Lähteet

- Bates, J. E. (1989). Concepts and Measures of Temperament. Teoksessa G. A. Kohnstamm, J.E. Bates & M.K. Rothbart (toim.), *Temperament in childhood*, Englanti: John Wiley & Sons Ltd. 4–6.
- Belsky, J., Friedman, S., L. & Hsieh, K-H. (2001). Testing a Core Emotion-Regulation Prediction: Does Early Attentional Persistence Moderate the Effect of Infant Negative Emotionality on Later Development? *Child Development*, 72 (1), 123–133.
- Belsky, J. & Pluess, M. (2009). Beyond Diathesis Stress: Differential Susceptibility to Environmental Influences. *Psychological Bulletin*, 135 (6), American Psychological Association, 885–908. doi:10.1037/a0017376
- Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development*, 55 (1), Society for Research in Child Development, Inc. 83–96.
- Bornstein, M., H. (2002). Parenting Infants. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of Parenting*. 2. painos. National Institute of Child Health and Human Development. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey, London. 3–43.
- Brenning, K., Soenens, B., Mabbe, E. & Vansteenkiste, M. (2017). Ups and Downs in the Joy of Motherhood: Maternal Well-Being as a Function of Psychological Needs, Personality, and Infant Temperament. *J Happiness Stud*. Springer Science+Business Media B.V., part of Springer Nature, 229–250. doi: 10.1007/s10902-017-9936-0
- Bridgett, D., J., Gartstein, M., A., Putnam, S., P., McKay, T., Iddins, E., Robertson, C., Ramsay, K. & Rittmueller, A. (2009). Maternal and contextual influences and the effect of temperament development during infancy on parenting in toddlerhood. *Infant Behavior & Development* 32, Elsevier Inc. 103–116. doi:10.1016/j.infbeh.2008.10.007
- Burney, V. R. & Leerkes, M., E. (2010). Links between mothers' and fathers' perceptions of infant temperament and coparenting. *Infant Behavior & Development* 33, Elsevier Inc, 125–135. doi:10.1016/j.infbeh.2009.12.002
- Buss, A., H. & Plomin, R. (1986). The EAS Approach to Temperament. Teoksessa R. Plomin & J. Dunn (toim.) *The study of temperament: changes, continuities and challenges*. Hillsdale, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, 67–79.
- Buss, A., H. & Plomin, R. (1984). Temperament: Early Developing Personality Traits. Psychology library editions:emotion. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey London, 183.
- Calkins, S., D. (1994). Origins and outcomes of individual differences in emotional regulation. Teoksessa S. L. Liben (toim.) *Monographs of the Society for Research in Child Development* 59 (2/3), 53–72.
- Cole, P. M. (2003). The developmental course from child effects to child effectiveness. Teoksessa A. C. Crouter & A. Booth (toim.), *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 109–118.

- Deave, T., Johnson, D. & Ingram, J. (2008). Transition to parenthood: the needs of parents in pregnancy and early parenthood. *BMC Pregnancy and Childbirth* 8:30. BioMed Central. 1.
- Eisenberg, N., Smith, C., L. & Spinrad, T., L. (2010). Effortful Control. Relations with Emotion Regulation, Adjustment, and Socialization in Childhood. Teoksessa R. F. Baumeister & K. D. Vohs (toim.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*. New York: The Guilford Press, 259–282.
- Eisenberg, N., Sadovsky, A., Spinrad, T., L., Fabes, R., A., Losoya, S., H., Valiente, C., Reiser, M., Cumberland, A. & Shepard, S., A. (2005). Relations of Problem Behavior Status to Children's Negative Emotionality, Effortful Control, and Impulsivity: Concurrent Relations and Prediction of Change. *Developmental Psychology* 41 (1), The American Psychological Association, 193–211. doi: 10.1037/0012-1649.41.1.193
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T., L., Fabes, R., A., Shepard, S., A., Reiser, M., Murphy, B., C., Losoya, S., H. & Guthrie, I., K. (2001). The Relations of Regulation and Emotionality to Children's Externalizing and Internalizing Problem Behavior. *Child Development*, 72 (4), Society for Research in Child Development, Inc. 1112–1134. 0009-3920/2001/7204-0011
- Evans, D., E. & Rothbart, M., K. (2007). Developing a model for adult temperament. *Journal of Research in Personality* 41, Elsevier Inc., 868–888. doi:10.1016/j.jrp.2006.11.002
- Gallegos, M, I., Jacobvitz, D., B., Sasaki, T & Hazen, N., L. (2019). Parents' Perceptions of Their Spouses' Parenting and Infant Temperament as Predictors of Parenting and Coparenting. *Journal of Family Psychology* 33 (5), American Psychological Association, 542–553. <http://dx.doi.org/10.1037/fam0000530>
- Gartstein, M., A. & Marmion, J. (2008). Fear and positive affectivity in infancy: Convergence/discrepancy between parent-report and laboratory-based indicators. *Infant Behavior & Development* 31, Elsevier Inc. 227–238. doi:10.1016/j.infbeh.2007.10.012
- Gartstein, M., A. & Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Infant Behavior & Development* 26. Elsevier Science Inc., 64–86. PII: S0163-6383(02)00169-8
- Goldsmith, H., H. (1989). Behavior-Genetic Approaches to Temperament. Teoksessa G. A. Kohnstamm, J. E. Bates & M. K. Rothbart (toim.), *Temperament in Childhood*. John Wiley & Sons Ltd. 114.
- Hanington, L., Ramchandani, P. & Stein, A. (2010). Parental depression and child temperament: Assessing child to parent effects in a longitudinal population study. *Infant Behavior & Development* 33. University of Oxford Department of Psychiatry, Elsevier Inc., 88–95. doi:10.1016/j.infbeh.2009.11.004
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi. 140, 232.
- Häggman-Laitila, A. (2002). Early support needs of Finnish families with small children. Issues and innovations in nursing practice. *Journal of Advanced Nursing*, 41(6), Blackwell Publishing Ltd, 595–606.

- Katainen, S., Räikkönen, K. & Keltikangas-Järvinen, L. (1997). Childhood temperament and mother's child-rearing attitudes: stability and interaction in a three-year follow-up study. *European Journal of Personality* 11, Department of Psychology, University of Helsinki: John Wiley & Sons, 249–265.
- Karreman, A., de Haas, S., van Tuijl, C., van Aken, M., A.G., & Deković, M. (2010). Relations among temperament, parenting and problem behavior in young children. *Infant Behavior & Development* 33, Elsevier Inc. 39–49. doi:10.1016/j.infbeh.2009.10.008
- Keltikangas-Järvinen, L. (2016). *Hyvät tyypit. Temperamentti ja työelämä*. WSOY, 205–208.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2008). *Temperamentti, stressi ja elämäntilanne*. WSOY. 11–27.
- Kiff, C., J., Lengua, L., J. & Bush, N., R. (2011). Temperament Variation in Sensitivity to Parenting: Predicting Changes in Depression and Anxiety. *J Abnorm Child Psychol* 39, Springer Science+Business Media, 1199–1212. doi: 10.1007/s10802-011-9539-x
- Kim, B-R., Stifter, C., A., Philbrook, L., E. & Teti, D., M. (2014). Infant emotion regulation: relations to bedtime emotional availability, attachment security, and temperament. *Infant Behavior & Development* 37, Elsevier Inc. 480–490. <http://dx.doi.org/10.1016/j.infbeh.2014.06.006>
- Klein, M., R., Lengua, L., J., Thompson, S., F., Moran, L., Ruberry, E., J., Kiff, C. & Zalewski, M. (2018). Bidirectional Relations Between Temperament and Parenting Predicting Preschool-age Children's Adjustment. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 47, 113–126. doi:10.1080/15374416.2016.1169537
- Klemetti, R. & Hakulinen-Viitanen, T. (toim.). (2013). *Kansallinen äitiyshuollon asiantuntijaryhmä (kirj.). Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy, 16.*
- Komsi, N., Räikkönen, K., Heinonen, K., Pesonen, A-K., Keskivaara, P., Järvenpää, A-L. & Stranberg, T., E. (2008). Transactional Development of Parent Personality and Child Temperament. *European Journal of Personality* Eur. J. Pers., 22, Wiley InterScience, 553–573. doi: 10.1002/per.690
- Komsi, N., Räikkönen, K., Pesonen, A-K., Heinonen, K., Keskivaara, P., Järvenpää, A-L. & Stranberg, T., E. (2006). Continuity of temperament from infancy to middle childhood. *Infant Behavior & Development* 29, Elsevier Inc., 494–508. doi:10.1016/j.infbeh.2006.05.002
- Kornienko, D., S. (2016). Child temperament and mother's personality as a predictors of maternal relation to child. *Annual International Scientific Conference Early Childhood Care and Education, ECCE 2016*, 12–14, Moskova: Elsevier Ltd. 343–347.
- Kotila, L., E., Schoppe-Sullivan, S., J. & Kamp Dush, C., M. (2014). Infant characteristics and parental engagement at the transition to parenthood. *Infant Behavior & Development* 37, The Ohio State University: Elsevier Inc. 787–799. <http://dx.doi.org/10.1016/j.infbeh.2014.09.002>

- Kuula, A., (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino. 34–35, 201.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.), (2014). *Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Tampere: Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy. 216–225.
- Laukkanen, J., Ojansuu, U., Toivanen, A., Alatupa, S. & Aunola, K. (2014). Child's Difficult Temperament and Mothers' Parenting Styles. *J Child Fam Stud*. 23, New York: Science+Business Media, 312–323. doi: 10.1007/s10826-013-9747-9
- Larmo, A. (2010). Mentalisaatio- kyky pitää mieli mielessä. *Katsaus, Duodecim*, 126, 616–622.
- Leinonen, J., Solantaus, T. & Punamäki, R-L. (2003). Parental mental health and children's adjustment: the quality of marital interaction and parenting as mediating factors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 44:2, USA: Blackwell Publishing, 227–241.
- Lengua, L., J. (2006). Growth in Temperament and Parenting as Predictors of Adjustment During Children's Transition to Adolescence. *Dev Psychol*, 42(5). Seattle: American Psychological Association, 819–832. doi:10.1037/0012-1649.42.5.819
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2017). Lue ja tue pienen mieltä. Lapsemme lehden artikkeli. 15.9.2017. Luettu 8.7.2019. <https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/lue-ja-tue-pienen-mieltä/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2016). Mitä vauva miettii? Vanhempien mentalisaatiokyvyn vahvistaminen. *Lapset ensin*. Helsinki: Hämeen Kirjapaino Oy, 6–24.
- McGrath, J., M., Records, K. & Rice, M. 2008. Maternal depression and infant temperament characteristics. *Infant Behavior & Development* 31, Elsevier Inc. 71–80. doi:10.1016/j.infbeh.2007.07.001
- McKay, E., R., Rosinski, L., Mayes, L., C., Rutherford, H., J., V., Bridgett, D., J. (2019). Maternal positive responses to a distressed infant simulator predict subsequent negative affect in infants. *Infant Behavior and Development* 56, Elsevier Inc. 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2018.12.004>
- Mertesacker, B., Bade, U., Haverkock, A. & Pauli-Pott, U. (2004). Predicting maternal reactivity/sensitivity: the role of infant emotionality, maternal depressiveness/anxiety, and social support. *University of Giessen. Infant mental health journal*, 25(1), Wiley InterScience, 47–61. doi: 10.1002/imhj.10085
- Metsämuuronen, J. (toim.). (2011). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. E-kirja. Helsinki: International Methelp Oy, 93.
- Miettinen, A. (2015). Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. *Perhebarometri 2015. Katsauksia E49/2015*. Väestöliitto. Helsinki: Hansaprint Oy. 3.
- Mäkelä, J. Yle uutiset. (26.5.2019) Yksi asia kertoo, että olet onnistunut vanhemmuudessa – "Kun vanhemmat yrittävät liikaa, se kaikista tärkein voi unohtua". Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10796733>

- Pauli-Pott, U., Mertesacker, B., Bade, U., Haverkock, A. & Beckmann, D. (2003). Parental perceptions and infant temperament development. *Infant Behavior & Development* 26, Elsevier Science Inc. 27–48. PII: S0163-6383(02)00167-4
- Pauli-Pott, U., Mertesacker, B., Bade, U., Bauer, C. & Beckmann, D. (2000). Contexts of relations of infant negative emotionality to caregiver's reactivity/sensitivity. *Infant Behavior & Development* 23. Department of Medical Psychology, Germany: Elsevier Science Inc., 23–39. PII: S0163-6383(00)00029-1
- Perälä, M-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. (2011). Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Raportti 36. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print, Tampereen Yliopistopaino Oy. 37–38.
- Pesonen, A-K., Räikkönen, K., Keltikangas-Järvinen, L., Stranberg, T. & Järvenpää, A-L. (2003). Parental perception of infant temperament: Does parents' joint attachment matter? *Infant Behavior & Development* 26, Elsevier Science Inc. 167–182. doi:10.1016/S0163-6383(03)00015-8
- Phillips, D., Crowell, N., A., Sussman, A., L., Gunnar, M., Fox, N., Hane, A., A., Bisgaier, L. (2012). Reactive Temperament and Sensitivity to Context in Childcare. *Social Development*, 21 (3). UK/USA: Blackwell Publishing Ltd., 628–643. doi: 10.1111/j.1467-9507.2011.00649.x
- Potapova, N., V., Gartstein, M., A., Bridgett, D., J. (2014). Paternal influences on infant temperament: Effects of father internalizing problems, parenting-related stress, and temperament. *Infant Behavior & Development* 37, Elsevier Science Inc. 105–110. <http://dx.doi.org/10.1016/j.infbeh.2013.12.014>
- Putnam, S., P., Gartstein, M., A. & Rothbart, M., K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior & Development* 29. Elsevier Inc. 386–401. doi:10.1016/j.infbeh.2006.01.004
- Rautio, S. (2016). Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. Jyväskylän tutkimus koulutuksessa, psykologiassa ja sosiaalisissa tutkimuksissa 550. Jyväskylä: University Printing House, 129.
- Rothbart, M., K. (2007). Temperament, Development, and Personality. University of Oregon. 16(4). *Current directions in psychological science*. 207–212.
- Rothbart, M., K. (2007). Silmu Parenting datasta saatu tieto. (1.1.2020).
- Rothbart, M., K., Ahadi, S., A., Hershey, K., L. & Fisher, P. (2001). Investigations of Temperament at Three to Seven Years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72 (5), Society for Research in Child Development, Inc. 1394–1408.
- Rothbart, M., K., (1989a). Temperament in Childhood: A Framework. Teoksessa G. A. Kohnstamm, J.E. Bates & M.K. Rothbart (toim.), *Temperament in childhood*, Englanti: John Wiley & Sons Ltd. 59–110.
- Rothbart, M., K. (1989b). Temperament and Development. Teoksessa G. A. Kohnstamm, J.E. Bates & M.K. Rothbart (toim.), *Temperament in childhood*, Englanti: John Wiley & Sons Ltd. 187–188.
- Rothbart, M. K., & Rueda, M. R. (2005). The development of effortful control. Teoksessa U. Mayr, E. Awh, & S. Keele (toim.), *Developing individuality in the human brain:*

- A tribute to Michael I. Posner* (167–188). Washington, D.C.: American Psychological Association. 1–22.
- Rothbart, M., K. & Derryberry, D. (1981). Development of Individual Differences in Temperament. Teoksessa M. E. Lamb & A. L. Brown (toim.), *Advances in developmental psychology 1*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 37.
- Rotkirch, A., Tammisalo, K., Miettinen, A. & Berg, V. (2017). Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Väestöliitto. Helsinki: Hansaprint Oy. 9–37.
- Rubin, K., H., Nelson, L., J., Hastings, P. & Asendorpf, J. (1999). The Transaction between Parents' Perceptions of their Children's Shyness and their Parenting Styles. *International journal of behavioral development*, 23 (4), 937–957.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M., Mäkelä, J. (2015). *Stressin säätely, kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–15.
- Sajaniemi, N. & Mäkelä J. (2014). Ihminen voi hyvin joukossa. Teoksessa L. Uusitalo-Malmivaara (toim.) *Positiivisen psykologian voima*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 135–143.
- Silmu Parenting. (20.1.2020). Haettu osoitteesta <https://www.silmuparenting.fi/>
- Sinkkonen, J. Akaan seutu. (16.4.2015). Vanhemmuudessa tärkeintä on tuntee lapsen ajatusmaailma. Haettu osoitteesta <https://akaanseutu.fi/2015/04/16/vanhemuudessa-tarkeinta-on-tuntee-lapsenajatusmaailma/>
- Solmeyer, A. & Feinberg, M. (2011). Mother and father adjustment during early parenthood: The roles of infant temperament and coparenting relationship quality. *Infant Behavior & Development* 34, Elsevier Inc. 504–514. doi:10.1016/j.infbeh.2011.07.006
- SOS-Lapsikylä. Jokinen L. (5.2.2020). Vanhemmuuden tukeminen on nähtävänä laajana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutena. Haettu osoitteesta: <https://www.sos-lapsikyla.fi/ajankohtaista/lehdet/uudistuva-lastensuojelu-lehti/vanhemmuuden-tukeminen-on-nahtava-laajana-hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-kokonaisuutena/>
- Sourander, J., Oksanen, E. & Viinikka, A. (2016). Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen- perheryhmämalli ja vanhempien kokemuksia perheryhmästä. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 26, (1), Niilo Mäki - säätiö, 52–62.
- Stright, A., D., Gallagher, K., C. & Kelley, K. (2008). Infant Temperament Moderates Relations Between Maternal Parenting in Early Childhood and Children's Adjustment in First Grade. *Child Development*, 79 (1), Research in Child Development, Inc. 186–200. 0009-3920/2008/7901-0013
- Syrjäläinen, E., (1994). Etnografinen opetuksen tutkiminen: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. 90.
- Teste-Jones, M., O'Mahen, H., Watkins, E. & Karl, A. (2015). The impact of maternal characteristics, infant temperament and contextual factors on maternal

- responsiveness to infant. *Infant Behavior & Development* 40, Elsevier Inc. 1–11. <http://dx.doi.org/10.1016/j.infbeh.2015.02.014>
- Thomas, A. & Chess, S. (1986). *The New York Longitudinal Study: From Infancy to Early Adult Life*. New York University Medical Center. Teoksessa R. Plomin & J. Dunn. *The study of temperament: changes, continuities and challenges*. Hillsdale, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, 39–52
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Latvia: Livonia Print, TAMMI. 91–93.
- Vaughn, B., E., Taraldson, B., J., Cuchton, L. & Egeland, B. (2002). The assessment of infant temperament: A critique of the Carey Infant Temperament Questionnaire. *Infant Behavior & Development* 25, Elsevier Science Inc. 98–112. PII: S0163-6383(02)00092-9
- Wachs, T., D., Pollit, E., Cueto, S., Jacoby, E. (2004). Structure and cross-contextual stability of neonatal temperament. *Infant Behavior & Development* 27, Elsevier Inc. 382–396. doi:10.1016/j.infbeh.2004.02.001
- Wachs, T., D & Kohnstamm, G. (2001). The bi-directional nature of temperament-context links. Teoksessa T.D. Wachs & G. Kohnstamm (toim.), *Temperament in context*. New Jersey/London/Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 171–190.